Supracoperta și coperta de *Petre Vulcănescu*

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI

17

PROZE

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

DE PRIN RĂSPÎNTII

CU TALPA PE ȚARĂ

La doisprezece ani după sporirea teritoriilor noastre, lumea călătorește tot atît de puțin ca și în fosta țară mică. Odată cu înmulțirea climatelor, care progresau și mai înnainte între peizajul pales-tinian al Dobrogei și priveliștele alpine ale Omului de piatră, a trecut între fruntariile țării o parte din Occident, care aparținuse în toate miile de ani precedente culturii romane. O seamă de cetăți, de orașe, de monumente purtătoare ale altui caracter de civilizație decît cel grec, s-au mutat în zona românească danubiană, adăogînd bizantinului goticul și multiplicînd cu o velință de culoare nouă lumina soarelui, răsărit cu un ceas mai devreme.

Românii nu mai au nevoie de un pașaport, ca să sune la cele dintîi porți medievale din Europa catolică și protestantă. Le ajung picioarele, și picioarele stau greoaie acasă. Singure poșta și tele-graful, și singuri prefecții colindă țara din cap în cap, cetățenii fără însărcinări oficiale abandonîn-du-se Ministerului de Interne, reprezintantul ex-clusiv al simțului lor de curiozitate somnolent.

«Le tour de France» pe care erau obligați să-l facă toate corporațiile profesionale din tre-cutul francez, era executat pe jos. Căruțele mer-geau încet, trenurile încă nu străbăteau lumea, cu tarif nici ieftin nici scump, automobilele făceau parte dintr-un basm al închipuirii, și lucrătorii

cu traista-n spate, — rucksack-ul actual al montaniarzilor, — treceau din sat în sat și din oraș în oraș, apăsînd francamente talpa în pămînt. Muncitorii germani obțineau certificatul de capacitate profesional străbătînd provinciile germanice, iar danezii, în special dulgherii lor de vapoare, sînt siliți și astăzi să-și perfecționeze cunoștințele, călătorind în Germania, Olanda și Țările Scandinave.

În tot Occidentul echipele numeroase de studenți sau de profesori, și adeseori de lucrători manuali, își petrec vacanțele făcînd drumul pe jos, pe sute de kilometri, din localitatea natală într-un centru străin, și, printre păianjenii cu Alpenstock și bocanci potcoviți, porniți pe munții abrupți din Șwițera, Italia și Franța, se amestecă accentul american cu rostirea engleză a limbilor franceze și nemțești. La noi, călătoresc, de sîmbăta pînă lunea, sașii din văile Brașovului și Sibiului și șvabii, uneori, din Banat. Tinerii și bătrînii pun pantalonul scurt cu funtă pe genunchiul gol, și pleacă la finele săptămînii, de cincizeci și două de ori pe an, spre piscul șoimilor din văzduh.

E, desigur, o plimbare locală, pe care totuș bucureștenii nu o fac niciodată. Nu e o călătorie numai de curiozitate și studiu, ci o excursie de plăcere. Oamenii sînt mai sănătoși, circulația exterioară corectează circulația internă, vioiciunea sporește și optimismul, covîrșit de urîtul mocnit în cafenele sau în singurătatea odăii, sau îmbulzit în tîrîrea călcîielor la Șosea, printre buchete de baloane și în greul miros puturos al benzinei arse. Bucureșteanul îndeosebi e cel mai leneș pieton și cel mai puțin sportiv, dacă excludem bătaia pe mingea de piele în stadion stătut. Împrejurimile Bucureștilor sînt neînchipuit de frumoase, însuș orașul Bucureștilor e, cu diversitățile lui extrem de interesante, o localitate unică în Europa, pe care o ignorează cel dintîi bucureșteanul. De

jurîmprejur se desfășoară cîmpiile, grădinile, apele; la cîțiva kilometri se descoperă lanțul de mînăstiri domnești și de lacuri. Drumul Giurgiului, a căruia cărare alege în două despletiri o vegetație neîntîlnită nicăieri aiurea, pe spinări imobile de caravane de pămînt în odihnă, constituie un farmec variat în nemaisfîrșite nuanțe. Dinspre Cotroceni către Bolintinuri și Crevedia, arcurile vaste ale orizontului se boltesc treptat pe înfățișări fără pereche. Dincolo, pe alte drumuri, care pornesc din steaua capitalei, sute de minuni încă neinventariate așteaptă admirația trîndavă a bucureștenilor absenți, obosiți fără motiv și îmbătrîniți între cîte două felinare sau tîrșind o talpă dezgustată pe asfaltul de Corso al Căii Victoriei.

Pentru automobile, drumurile cele mai proaste pleacă, fără nicio îndoială, din capitală. Pînă ce șoselele vor fi bine pietrificate și netede, automobilul nu trebuie totuș părăsit. Cauciucul se poate învoi cu făgașul, dacă scopul plimbării nu e pervertit de aberația vitezei, — și s-au ieftinit automobilele, și benzina. Ar fi un moment ca fiece bucureștean care nu șomează, lucrător cu palmele și cu mintea, să-și puie o herghelie de cai mecanici la grajd. Plimbarea nu e un lux, e o datorie socială care trebuie din răsputeri încurajată, și pentru cvietudinea individuală și pentru pacea colectivă.

Cît privește plimbarea mai mare, călătoria trebuie provocată complex, de toate autoritățile, prin ieftinirea mijloacelor de transport și ușurințele de tot felul acordate cetelor de excursioniști, în toate direcțiile țării. Cînd fiecare provincie și județ se vor strămuta pe cîteva zile sau săptămîni în celelalte provincii și județe, românii își vor da seama, pipăind țărîna și aerul, că țara lor e cea mai complectă din punctul de vedere al naturii și al frumuseții, prestigiul fiecăruia, secret, va fi

multiplicat cu muntele, cîmpia, rîul, holdele și pădurea — își vor da seama că locuiesc o împărăție care le așteaptă, cu bogății splendide, brațele, inițiativa și inteligența, și marginile extreme ale țării se vor aduna laolaltă într-un singur simțămînt, urzit din țărină, tradiții și nădejde. . .

COCÒ ŞOFEUR

Mă uit la voi de pe flașneta mea și mi-e necaz pe voi. Dar nu vă înjur ca lumea cealaltă, care umblă pe jos. Întrucîtva sînt și eu șofeur, de mașină cîntăreață, și nu ciugulesc cu găinile asfaltul. Dacă m-am hotărît să scot pentru voi, azi, un bilet gratuit, este că vă iubesc, și v-aș pupa bucuros dacă nu m-aș teme că vă lovesc în gură cu ciocul. Lăsați-mă să-mi alătur de obrazul vostru obrazul meu albastru și să mă mîngîi așa, cu pielea mea de șarpe rece, de pielea voastră nerasă.

Mi-e necaz pe voi, zisei. Cum să nu-mi fie, cînd voi fugiți repede și eu rămîn peloc, încet? Unde vă duceți cu toții iute, fugăriți parcă de săbiile albe ale unui numeros vrăjmaș nevăzut? Sînteți ca o apă de oțel licăritoare, care curge mereu, valuri și torente, și parcă ați trecut dincolo de zări și de pămînturi, de mai multe ori, și v-ați întors. Stăpînul meu are o roabă cu care cară pietriș; m-am așezat și eu pe roaba lui, ca să încerc iuțeala voastră, și m-am scîrbit: opt metri pe oră! Tata Ford, camaradul nostru, cel mai destoinic papagal și cel mai iscusit dintre șofeuri, fuge acum de jurîmprejurul planetei cu o sută douăzeci de kilometri pe oră.

Cum să nu-mi fie ciudă și cum să nu vă admir? Pînă cînt eu *Ave Maria* din gîtlejurile de lemn ale flașnetei, voi ați ajuns la Ploiești. Și oricine ai fi tu, inginer, lăcătuș, ucenic, cînd te

ridici la volan, cu vîrful picioarelor pe accelerator, pe frînă şi pe foc, eşti mai mare decît noi toţi şi trăieşti de-o mie de ori mai vîrtos, splendidule ticălos! Murdar de funingini pînă la urechi, cu nasul mîzgălit de uleiuri minerale, puturos de benzină şi vazelină, ca un peşte scos din grăsimi, tu stăpîneşti motorul, înlănţuieşti în terţe, cvinte şi octave iuţelile, şi laşi în urmă zborul etern al constelaţiilor, care se mişcă lent şi la marginile atmosferei, ca nişte păianjeni de aur cu picioarele prea lungi, pipăind stelele, din cele mai depărtate funduri ale lumii. De mii de ori pe ceas eşti gata să te striveşti şi să te sfărîmi în drumul tău de cometă, cu sateliţii ceilalţi ai iuţelii, — şi de mii de ori te strecori prin primejdii cu eleganţă.

Şi-mi place zbierătul tău de bivol şi de porc, îmi plac luminile tale care se degradează, se sting şi se aprind succesiv, îmi place şi linia de fum albăstrui pe care aluneci înnainte. Tu nu mai eşti om şi nu mai eşti maşină, eşti o făptură nouă, clădită din oţel şi din inteligenţă. În ziua cînd te-a făcut şi pe tine, Dumnezeul lui Adam a scuipat foc topit pe piatră şi te-a frămîntat cu degete de diamant, reptilă de apocalips!

Cocò îţi jură pe sufletul lui, că, de la născocirea tiparului, nu s-a mai văzut o invenţie mai bine colaborată între Lucifer, tovarăşul negru, şi Dumnezeul cel tînăr, ca şi el, al luminii albe.

Cînd te vede nălucind pe lîngă flaşneta lui, Cocò se bucură şi bate din àripi ca Sfîntul Duh, pe caterinca lui, şi ar vrea să nu-l supere nostalgiile şi naivităţile şi să se ţie în zbor după voi, cînd după unul, cînd după altul. Cocò vă poartă noroc, şofeuri: de ce nu-l luaţi şi pe Cocò cu voi, în maşină? El îşi poate alege, ca bufniţa Minervei, un loc pe umărul vostru, şi din cînd în cînd v-ar şopti la ureche singurul cuvînt pe care l-a învăţat: Cocò...

CÎNTECUL DRUMULUI

Era odinioară antiestetic să lipeşti două grinzi de fier paralele, de pămînt. Era inestetic să întinzi un fir de sîrmă de la răsărit la vest. Stăteau prost peizajului vagoanele tîrîte de locomotive, şi portativul telegrafului supăra ochiul fostului om de gust, pentru că, scris noaptea cu stele, cuprindea între liniile-i fine muzica marelui firmament.

S-au rostit toate injuriile declamatorii, pe timpuri, pe timpurile de curînd, împotriva penelor de fum ale carului de foc. Esteticii sufereau de tren, ca de un păduche mare, ivit în grădina înflorită a naturii. I-a stricat unuia castelul, altuia parcul. De vreme ce trecea pe lîngă ele o caravană de coviltire de fier, se pierdea farmecul drumului hodorogit, de căruţă. Cînd apărea expresul între munţi şi gîrle clocotitoare pe prunduri, literaţii şi pictorii scuipau după el cu sinceritate. Cu alte zeci de ani înnapoi, un parlament străin batjocorise în unanimitate prostia unui inginer, care pretindea că în loc să se coboare la douăzeci de metri în fîntînă sau să o ia în gură ca să se spele pe ochi, el făcea apa să vie singură cu douăzeci de metri mai sus.

Astăzi, magiile murdare diavoleşti şi principiile lor dezagregante, constituiesc meşteşugul pitoresc al cantonierului cu lopată şi tărăboanţă. Reprezintanţii naţiunilor se spală, fără să se revolte, în odaia hotelului, în două ape din părete, una rece şi alta caldă, şi esteţii, a căror sensibi-

litate a pîntecului este tot atît de vie ca și a marilor brute, și-au pus pancreasul la adăpost în tren, ocolind din toate puterile faetonul și poștalionul.

Nu-i mai stă rău colacului negru-opac în zarea azurie. Esteții rumegători de idei s-au învățat cu el, ca și vitele cuminți, care pasc neturburate linia ferată, între kilometri.

Estetica aparținuse cîteva sute și mii de ani obiectelor de piatră și lut. Unui artist neinteligent și lipsit de har, i s-a părut că fierul urîțește pămîntul, de unde fusese scos, și părerea lui a fost împărtășită și purtată pînă ce, în sfîrșit, din fier s-a născut tinicheaua, care a pus pe esteți de acord.

Cuvîntului vorbit i se rezervase, slobode pentru posterități, marmura și pergamentul, și nu era academic să-l utilizezi decît scris cu peceți. Agățat de sîrmă și trimis, pe nevăzute, la mii de kilometri, cuvîntul devenea trivial. Vocabularul se simțea ofensat de firul telegrafiei și al telefonului. Cît despre îndrăzneala de-a trimite focul stins și rece de-a lungul unui cablu, inestetica purta cu dînsa și pîngărirea.

Un amurg de toamnă arămie. . . Vatra jarului solar, scufundată în țările de munți și păduri românești, incendiază codrii și poleiește cu pluș cărămiziu cetățile de corturi ale brazilor negri. Pe piatra iadului incandescentă se ascut, în vîlvătaie de scîntei și-n furnicare, coasele, secerile, topoarele, săcurile, care vor doborî avuția unui anotimp de munci. Trenul urcă spre piscuri, cu poveri de suflete și de mărfuri; o fantasmă de ceață caldă se ridică la răspîntia dintre ceruri.

Două vine de aur i s-au așternut dinainte. Zece strune de aur, de ghitară, aleargă alăturea de el, din stînga. Alte zece strune de aur îl urmăresc din dreapta. Firele cîntă, șinele cîntă, mașinile cîntă; în cîntecul adînc al vîntului și al căderilor de ape.

NOTE MICI

Trenul trece, automobilele așteaptă, ca niște vite de zmalț, cu botul în prăjina de nivel. Trenul trece, automobilele trec. Trenul trece, și batistele trecătorilor din mașini și ale lui Gură-cască, feminin și masculin, oprit pe o potecă, bat aerul ca niște steaguri de buzunar. Domnii și doamnele au conștiința că trăiesc o carte poștală ilustrată, și se străduiesc să o reproducă pretutindeni, în șesuri și munți.

Ca să-i facă onoare gestului de salutări din Sinaia și Bușteni, pietonii, scoborîți dintr-un tren de persoane, îndopat cu geamantane și cu tocătură de cetățeni, au arborat uniforme de turism. Cei care n-au niciun automobil, și-au cumpărat o manta de pînză, ca pentru chirurgi, căreia-i zic *watter-proof*, ca să corespundă cu numele exotice ale automobilelor de 45 HP. O șapcă inutilă umbrește privirea de dobitoc a unui domn negustor, care nu s-a mai obosit să facă semne disperate de bună întîmpinare, puțin remarcate. Doamna și-a înnodat subt bărbie cozile avîntate ale unui fular imens, care trebuie să poarte și el cinci vocale englezești amestecate cu consunante duble, pentru definirea lui.

Sportiv iremediabil, pictorul își caută ceasul subt încheietura pumnului, încinsă cu o curea nădușită. Șofeurul, la volan, nu are răgazul să-și scoată ornicul cu lanț din buzunar, și pictorul,

răscăcărat de un umblet lung, care i-a ros cu glaspapir șezutul, părțile laterale și mijlocli, rîvnește să devie vizitiu de autogaraj. O doamnă și-a cumpărat ceva mai mult, o mască de piele cu sticle, pe care o învîrtește de un elastic, în vederea mașinii viitoare: ea va trebui să iasă fie dintr-o diferență la cassă a soțului, fie dintr-un excedent de moralitate casnică al soției. Într-o stație, ploaia cu găleata surprinde șase sportmeni, îmbrăcați sumar, cu tricouri de grădină, dar încălțați în bocanci teribili, cu tălpi sextuple, potcovite cu ghiare de fier. Labele noi corespund la flanele vechi și la intenția descurajată a unei ascensiuni în munți, pe din dos.

Ca și apartamentele, munții au o scară de din dos, de serviciu, la bucătărie, făcută pentru alpiniștii încă necalificați, fricoși cu înfruntarea muntelui din față și totuș amatori de emoții fără primejdii. Urcarea e comodă și neobligatorie: poți renunța la trei mii de metri de la primele două sute, unde constați că aerul provoacă pofta de mîncare, și desfaci pachetul cu mezeluri. Dar folosul duhovnicesc de a destăinui la biuroul firmei unde ești ajutor de subdirector, sensațiile mari ale văzduhului străpuns vertical, nu poate să fie comparabil cu nimic. Pentru eroii propriu-ziși ai muntelui, care suie coasta piscului de-a dreptul, sensația e mai complicată. Apucat de o fantezie, particulară vîrfurilor mari, muntele te leapădă odată, și, ca un ghem, te rostogolește într-o groapă cu pereții de cîteva mii de coți. Așa ceva nu este de dorit niciunui director general. « Nu mai spune, că ametesc! »

Alpiniștii fără Alpi s-au întîlnit cu automobiliștii fără automobil, toți în uniformă, în cerdacul unui restaurant, din priveliștea căruia salută cu batista, cu picioarele mîinilor, și cu toate organele superioare puse în mișcare. Le răspunde cu entu-

ziasm clasa III-a, de unde ungurenii fac reverențe ca boierii, și servitoarele, gătite în moda desuetă a stăpînilor, iau aere de cucoane întîrziate cu cîteva sute de sezoane. Botul vine în atingere cu degetele goale-n sfîrcuri și cu laba mînușii. Clasa I-a este rezervată și nu consimte niciun răspuns menit să-i diminueze demnitatea, purtată la fereastra vagonului cu dubla lingură de cristal, cu coada de aur, spînzurată pe lanț, a *face-à-main*-ului, condus la nas și întors de la nas cu mișcări londoneze. Clasa I-a e populată exclusiv de aristocrății unei elite, selecționată, și aceasta, din tot ce are comerțul mai artistic, mai inefabil și mai suav.

Un geamantan s-a deschis pe patru genunchi acoperiți cu mătase și ștofă de Scoția. E o vitrină de cîrnățar, care va trece, rumegînd între patru stații, în burțile monumentale din compartiment, ale aristocrației prezente. Familia de alături, izbită de un apetit considerabil, deschide și ea un geamantan, pe broaștele căruia, doamna își exersează pipăitul cu inele licăritoare și unghiile lustruite roșu-crud. Între șefii familiilor se iscă un concert politico-economic.

— E o mizerie în toată țara!... zice unul rupînd dintr-un picior de găină, cu gura plină, toată friptura pulpei.

— Toate ar mai merge, dacă am avea administrație, răspunde celălalt, înghițind întregul sfert al unui cîrnat preparat acasă, cu puțin usturoi..

PRINCÌPII DE CĂLĂTORIE

Călătorul are dreptul să ia în tren douăzeci de geamantane, fără să plătească; într-un șal, un cîine mic, care călătorește pe un loc de pasager și își apără locul singur, mîrîind la ivirea în ușă a unui individ cu plată. Familia călătorului este compusă din persoane care n-au atins încă vîrsta de patru ani, la niciun moment al vieții și indiferent de data nașterii lor. O familie de două persoane mari și trei mici, ocupă un compartiment întreg, independent de numărul locurilor, cu tendința de a ocupa un vagon întreg, plasîndu-se cîte una într-un compartiment.

Cu cît ocupi în societate un rang mai important, cu atît ai dreptul la mai multe locuri și la o gratuitate mai mare. Un domn ministru nu poate călători decît într-un vagon special sau într-un tren special. De altfel, căile ferate au fost construite în vederea personagiilor sociale, și binefacerea de a putea călători și oamenii derînd, mai iute decît în căruță și faeton, se datorește exclusiv existenței marilor personagii, pe lîngă care se folosesc de lumina zilei și oamenii derînd.

O familie de domn general are dreptul să încuie ușa compartimentului și atunci cînd este compusă din două singure persoane, una masculină și alta feminină. Cheia unui vagon e păstrată și se poartă în buzunar, ca o cheie particulară.

Orice muritor, de la copist în sus, are dreptul la o reducere pe calea ferată și la un carnet cenușiu cu o linie roșie în diagonală, pe copertă. Orice muritor are dreptul să aspire și la un mandat de deputat, adică la călătoria gratuită și la compartiment, după cum orice deputat are dreptul să nu mai fie deputat și să treacă pe la cassa de bilete.

Greutățile sufletești, putînd să meargă pînă la scîrbă, încep atunci cînd un călător deprins să nu plătească, începe să-și cumpere bilet. Statul, care conferă toate fericirile, poate să le și suprime fără motiv înțeles. Douăzeci de voturi mai mult conferă gratuitatea; cinci mai puțin o anihilează. Ce raport direct poate să existe, mă rog, între votul universal și tariful căilor ferate, nu se poate pricepe, și totuș efectele în plus și în minus ale acestui raport, le simte cetățeanul eligibil.

Românul se naște călător gratuit, tot așa cum se naște poet. Gratuitatea e de natură inspirată.

Reducerea de douăzeci și cinci, de cincizeci și de șaptezeci și cinci la sută, ca și gratuitatea complectă, sînt o consecință a plății impozitelor. Cine dă Ministerului de Finanțe ceva, are dreptul la un schimb. Într-o societate bine organizată se viețuiește din schimburi și nuanțe. Biletul de călătorie, reducerea taxelor de băi, biletul de favoare la teatru, tainul de țigări lunar, abonamentul gratuit la *Monitorul oficial*, sînt compensațiile neplăcerii de a fi condus de către Stat, cu legi severe, cu o Constituție și un Parlament, plus Municipalitatea. Pentru o metodică recompensă a sacrificiilor pe care le consimte cetățeanul în folosul Statului, s-a înființat și serviciul militar gratuit, cu dreptul de a purta uniforma Statului, nasturii lustruiți și tesacul scurt.

În compartiment ai dreptul să desfaci geamantanul cu merinde pe genunchii vecinilor, să arunci

subt canapea oase de pui fript, să scuipi cu convingere și presiune și să dormi, cu picioarele pe locul din fața ta. Nu te lua după inscripții și tăblițe.

În dreptul fiecărei ferestre otreapa numită perdea servește la șters încălțămintea.

Ia cu tine, la fiece călătorie, șase pui de găină, o gîscă, cincizeci de ouă și un purcel în vagon. Pe lîngă că a călători cu ființe vii necuvîntătoare este plăcut, pe lîngă că a plimba o găină din Ardeal în capitală constituie pentru această pasăre de preț un agrement, mai e ceva: micșorezi prețul biletului de călătorie, repartizîndu-l pe numărul de bucăți și kilograme.

Dacă nu poți citi în tren, ai mulțumirea de a sta de vorbă cu pasagerii necunoscuți. Nu slăbi pe tovarășul de compartiment pînă nu afli de unde vine și unde se duce, cîți ani are, ce profesiune, dacă e însurat sau nu, dacă are copii și ce proiecte de viitor. Cînd nu răspunde, întreabă-l din nou. Cînd te evită, ține-te după el: călătorul e obligat să răspundă altui călător, căci, după tarif, călătorii sînt egali.

Conversația începe cu un fapt divers: « Ce frig! » sau: « Nu mai pot de căldură! ». După această constatare, poți întreba numaidecît: « Călătoriți departe? ». Sau mai pui ceva la mijloc, afirmînd că dumneata te duci, de pildă, la Oradea. Este cu neputință ca după ce i-ai spus vecinului unde te duci, să nu-ți spună unde se duce și el. Dacă nu se mărturisește spontan, poți să-l pisezi.

Nu uita că însurătorile nu se fac exclusiv prin « Mica publicitate », și că și în tren poți găsi o aleasă a inimii dumitale. Te poți urca în tren flăcău, și, pînă la a patra stație, poți ajunge logodit. Preferă văduvele în doliu, al căror suflet are o urgentă nevoie, nu de consolare, căci văduvele sînt inconsolabile, dar de o încurajare, pe drumul spinos al vieții. Dacă semeni cu defunctul, poți rîvni la o căsătorie rapidă. Nu e vorbă, că și dacă nu semeni, căsătoria se face. Dificultatea începe atunci cînd văduva își afirmă numărul copiilor celui defunct. Proiectul se împuținează, și fruntea dumitale se zbîrcește a deziluzie trecătoare. Numărul copiilor poate să fie cumpănit, de altfel, cu numărul sutelor de mii și milioanelor de zestre.

Nici nu-ți închipui, dacă n-ai mai călătorit, cîte lucruri pot încăpea într-un geamantan.

Este recomandat ca în călătorie să mîncăm puțin și să contrariem natura. Pentru salvarea acestui principiu, vagonul-restaurant este aranjat așa, la o direcție centrală specială, ca orice călător să se aleagă cu o indigestie remarcabilă sau cu o plăcută durere de stomac.

FOIȚĂ

Nicăieri omul nu-și pierde mai repede ca în tren fățărnicia, și rezistă foarte puțin unei călătorii de cinci sute de kilometri fără să se demonetizeze. În timpul unei zile de drum, prizonier al orariului și liber numai cîte două minute în stații, ca la școala de copii, cînd flămînd cînd însetoșat, alergînd după un corn și după un pahar cu apă, ciufulit, despieptănat, cu cravata întoarsă la ceafă sau cu gulerul asudat, depus cu butonii pe masa cu strapontin a compartimentului, cumpărînd șiraguri de prune la fereastră și cornete de frunză cu miezuri de nucă nejupuite, personajul marcant care a luat un bilet ca să fugă sîmbăta din București dincolo de zona petrolieră, se pătează repede, ca un ștergar de restaurant, și scade văzînd cu ochii, ca săpunul de lîngă ștergar.

De multe ori ai plecat din Gara de Nord cu calîpuri întregi, din care pînă la Poiana Țapului n-a mai rămas decît o lamentabilă cojiță.

Călătorul se desfoaie ca un calendar accelerat, în raport cu viteza, și peticele lui zboară pe fereastră și se risipesc pe cîmpul cu băligar ca ghemele de hîrtie cu oase de pui, mîncate de jurîmprejur, în foile unui ziar. Pleci cu un om și ajungi cu o capră: fizionomia lui convențională dispare, caracteristicile i se topesc ca un profil

de parafină. Aveai o mie de lei și te-ai dat jos, într-o gară, cu patru parale.

Încă în stația Buftea îi mai ziceai domnului din fată « domnia-voastră », cu oarecare silă. La Brazi ai diluat adresa în forma « dumneata ». La Bușteni eviți din răsputeri cazurile la care se declină titlul unui respect redus la drojdii și transformat. Ți-a povestit atîtea măgării, a rîs atît de umflat prostește, s-a scărpinat variat de atîtea ori, și-a vîrît degetele, ba în fundul gurii ca să-și pipăie o amigdală sau o măsea, ba în scorbura nasului, s-a tot încheiat și descheiat, încît prestigiul fizic, în care se conține prestigiul moral, ca un rom bun într-o sticlă frumoasă, a crăpat, curgînd o poșircă.

Domnul din colț, care nu a participat la conversația stupidă a compartimentului, păstrînd o rezervă poate simpatică, poate orgolioasă, și-a lăsat capul pe genunchiul și pe clavicula de pîslă a fotoliului, și gravitatea lui trădătoare a început să cînte din triplu contrabas. Un vecin face observația că a sforăi este vulgar, și într-un tunel pornește să sforăie și el. Întregul compartiment a fost de părere că sforăiala dovedește nesimțire, și la Predeal sforăie tot compartimentul, cu o convingere oratorică entuziastă.

Te uiți la ei cum dorm și te gîndești ce bine le-ar sta un accident, o alunecare a trenului de-a-ndaratele și cîțiva pumni în cap și ghionți în coaste, distribuiți de pereții vagonului deraiat. Unul doarme cu gura deschisă, cu balele și cu limba lipite de păretele de preș. Unul e răsucit ca într-o tărăboanță, care l-ar duce beat, cu nasul în piept, prin vii. Altul visează, nemaistăpînindu-și gestul și orientarea lui.

Ca să nu i se urască prea mult, Cocò a luat dintr-o stație cîteva fire de paie cu spic, și, fără asistenți, pentru singura lui pură plăcere, și-a

pus uneltele în funcțiune, provocînd mîncărimea compartimentului adormit. Prins cu două degete, ca să fie contactul mai imponderabil și mai eficace, firul cu sfîrc atinge nasul în vînt într-un singur punct al căptușelii. Tresărire a insului și frecare violentă a zgîrciului nasului, ardeiat. Sensația muștei trece la urechea de alături, sfredelind-o ușor, ca un păianjen ce-și caută domiciliul. Adormitul își dibuie urechea, și, după cîteva gîdilări leneșe de jurîmprejurul organelor cu intrare ale capului, e în stare să-și zmulgă pleoapele și să-și rupă mustața.

Îl interesează cu deosebire pieptănatul unui bătrîn elegant, adormit cu buzele căscate însă cu dinții strînși, în atitudinea zeilor asiatici, cu labele pe rotule. Refuzînd să primească descompunerile duratei și sarcasmele complicate ale naturii și crezînd că mai poate da iluzia unei frumuseți seducătoare, bătrînul și-a compus un portret între pleșuvie și chică, acoperindu-și cu patruzeci și șase de fire de păr ale tîmplei și cefii, urzite savant, mingea de celuloid a unui cap desigur important în marile slujbe ce ocupă, cu puțin înnainte de prohodire. Mustața lui vopsită cu indigouri ieftine e scrobită tinerește cu strîngerea fierului fierbinte, și, pe dedesubt, se zărește sfincterul bucal pornografic. Cravata ireproșabilă e înțepată de un ac de preț, și copitele mici ale degetelor sînt lustruite ca fildeșul și vopsite cu pojghii rumene de lac.

Ca să-și exprime toată indignarea dinaintea perversiunilor de găteală ale ridicolului moșuleț, împăiat și îmbălsămit, Cocò i-a vîrît un pai în nas pînă-n fund, l-a lăsat peloc și a fugit.

O RĂZBUNARE

Călătorii din clasa întîia sînt obligați, pe toată întinderea căilor ferate, să vorbească franțuzește stricat. A vorbi corect, cel puțin românește, pare *difisil*, și a tăcea este *ambetant;* de aceea doamna cu cincizeci de ani în zbîrcituri și cu picioarele de elefant tînăr, subt fustulița *soa lavabl,* leagă cu *sa voazin* un *bren de conversasion*. Acest lucru se cheamă pe franțuzește accelerat *fer la cozet* și *lio fransè,* adică limba nenorociților enciclopediști se alege de preferință, fiind limbajul *spesial* al *cozeriei*.

Am ascultat vreme de șase sute de kilometri toate dialectele intercalate în limba franceză învățată la Moși, de la un cal matematician sau de la un covrigar, absolvent al școlii de limbi moderne din Tutrakan. De pildă cuvîntul apă, care șochează *ecsesivman* în limba maternă, l-am auzit rostit, *o, ou, uă, ău* sau *ouă*, după districtul sau municipiul în care persoana cultivată însetoșată, rezida. Dimpotrivă, cuvîntul *ouăle*, care desemnează fructe ovale galinacee, era rostit *lezef, dezef* și *ef*. O persoană distinsă, căsătorită de curînd, și care, după toate probabilitățile vizibile, se afla în *voaiaj dă nos,* a cerut cu vocea porumbacă de înger femel, arhanghelului cu monoclu, care o însoțea cu atitudini uitate, de film, *diu cozonaque*. Într-adevăr, etimologia acestui cuvînt, care însemnează cocă dulce cu stafide, coaptă, pare greu de

stabilit, fără o asonanță exotică franceză, cu vorbele *cosaque* și *macaque*. Nimic nu pare mai natural în trenul expres București-Arad, ca întrebarea:

— *Télémaque, en veux-tu du cozonaque?*

La care gentilul interpelat răspunde, conform regulii de pronunțare din tarif:

— *Vui, je ve, me pa tro bocù.*

Subiectul cel mai interesant din cîte s-au tratat în compartimentul în care mă găseam, lamentabil mucenic, a durat cîteva ore, cu colaborarea unanimă a călătorilor, bărbați și femei. L-am întrerupt de cîteva ori, pentru mine, cu sculări subite din locul meu, răsturnînd un geamantan, provocînd un zgomot, repezind înnainte și înnapoi, pe rotilele ei, ușa compartimentului, năvălind disperat de-a lungul culoarului, unde alte grupe, cîte doi, cîte șapte, convorbeau în acelaș dialect.

Compartimentul meu se întreținea despre savurosul articol al urinei; însă nu despre urina, căreia pe românește îi zice altfel, ci despre acea urină care se prezintă în flacon și eprubetă, și, analizată în laborator, devine un izvor de realități științifice cu nume poetic și un început de tratament. Pe franțuzește, urina se cheamă *liurin*. O doamnă, încă tînără și adecvată ca să intereseze, cu o gușă trandafirie încurcată în mărgele, exprima ideea că, făcîndu-și analizele, nu s-a găsit *rian dădan*, decît un *lejé flocon, com iun niaj*. Dimpotrivă, un pensionar blond, pasionat de urină ca de un comestibil, argumenta că, în scumpa lui esență, știința a descoperit cristale și *siucr*, ca mărgăritarele în stridii.

— *Atansion au barometr*, învăța pensionarul pe cocheta doamnă, spiritual și galant: *niaj se tampet.*

Elegantele mele tovarășe de călătorie găsiseră, ca niște naiade, unda gălbuie în care să se bălăcească, și, din cînd în cînd, creionul gras se ridica roșu în dreptul oglinzii de poșetă, și trecea de cîteva ori pe buze.

PLOAIA

Prin universul nostru ducem în dăsaga spinării mărgăritare necunoscute și frumuseți taciturne, laolaltă cu mămăliga și cu opincile picioarelor goale. Viața se ivește, durează și se schimbă, la noi, după regulile presimțite, prezente, însă nevăzute, care însuflețesc mîinile supuse ale țesătoarelor de scoarțe și peșchire. Brazii, cu lănci înnalte, paralèle, s-ar încerca zadarnic să crească încovoiați și să renunțe la gîndul de-a căta cu vîrful steaua corespunzătoare acului lor.

Pădurea de molifți a pornit către piscuri. Zece mii de cruciați au îngenunchiat, unul în spatele altuia, pe piatră, ca să se roage cu frunțile aplecate, lîngă steagurile înfășurate și lîngă suliți, — și, legendară, se ridică, peste zale și coifuri, pavăza de lumină a lunii.

Nu poate să nu fie frumos mistrețul, care, buimac în codrii prinși de farmece șoptite, se trezește fulgerînd în oglindirea izvoarelor cu luciul neclintit. S-ar sili peștele să se urîțească, pasările să-și strice desenul, florile culoarea și conturul, și nu ar putea. Și dacă ar izbuti, cazna lor de a se prosti ar da o nouă ediție de frumuseți. Lumea cristalelor depășește roca, și în cuprinsul ei încape, dimpreună cu diamantul, toată carnea de sînge și de sevă, de la fluture la crini și de la iarbă la om.

Bătrînii meșteșugurilor care urmăresc frumusețile și le strîng în icoane și cuvinte, au crezut, în strădania lor de-a înjuga dansul la un precept, că numai cîteva linii și cîteva lucruri sînt în univers frumoase, din pricină că ochiul lor de piatră albă, defunct în pleoapele statuilor, a văzut frumusețea stagnantă, oprită și degerată. Un singur profil de femeie era frumos și o singură vîrstă putea să aibă o frumusețe. Viața urma să dureze și să sporească, slobodă ca pădurea, departe de recile lor tipare.

Dar un ghiveci cu măghiran e tot atît de frumos ca o Vinere decapitată, un pepene deopotrivă de frumos ca Pompeia, o fată cîrnă care adună fînul cu grebla din livadă, și un fierar care șchioapătă la strung, și un stol de vrăbii, și un melc, și un bolnav, și un unchiaș, au intrat în frumusețea mare, în mișcare, și muzeele și statuile au rămas ca niște cutii cu viori închise. Atelierul universului nu știe să facă nici praf urît, nici noroi urît.

A început ploaia să cadă. De-a dreptul în arșiță, cerul s-a spart ca un urcior cu apă într-o vatră de jar, și a stins-o, și un fum negru, de incendiu potolit, mocnește pe rîpi și se desface, mototolit ca o hîrtie. Geamul de aur s-a acoperit pe dinafară cu o fereastră de sită, și depărtările se istovesc cernute. La marginile de sus și de jos ale lumii zguduie tunetul și scapără lutul: undeva muntele se lovește, creștet în creștet, de munte, și beciul serii scoboară turlele în pămînt. Și pe măsură ce aspectul idilic al zărilor s-a dezmembrat și se reorganizează în atitudini de mare tragedie, și cîntecul naiv al frunzelor este absorbit în orchestra giganticelor prăvăliri, s-au săvîrșit și toate devastările și crimele care însoțesc dezlegările cumplite.

Ucis într-o peșteră și răsturnat în sînge, voievod pribeag, prins fără escortă și tîlhărit, soarele a fost măcelărit ca un bivol rotund, și trupul lui

însuș a fost furat și îmbrîncit în golul cenușiu. Îmbrăcămintea de azur a fost maculată, și pe urmă jupuită pînă la tencuială, și toate apartamentele, saloanele și dormitoarele, pînă la poduri, desfăcute. Stelele au fost prinse ca niște pui de privighetoare, una cîte una, și li s-au înțepat ochii cu ace. Masacrul a ținut o noapte, și desfrîul, început cu sete, sfîrșește fără gust.

Frumuseți de liniști, frumuseți de răscoală, frumuseți de viață și de neant în mișcare, universul nostru nu știe să se lipsească de ele, și noi alergăm după secretele lui de compuneri și descompuneri aparente și esențiale. Cu acelaș cuvînt sîntem nevoiți să facem și lumină și întuneric, și foc și mocirlă, noi, care nu avem din materialele sale decît nomenclatura și exponenții verbali, meșteri de noțiuni de fum și ucenici îndărătnici ai apropiatului prin sinteză.

Cimpoaiele vîntului cîntă pe șapte găuri de lemn de cireș. . .

MIC PITORESC

Într-un sat jumătate unguresc, de subt Carpați, cu șapte biserici și trei cimitire, verzi ca niște pășuni ale Domnului, celui închinat în cîteva feluri, urcăm, în bastoane, păretele pămîntului, cu trepte și povîrnișuri, care se pierd în munte, departe. Curțile închise se învecinesc monotone; case slute, acoperite cu țiglă cenușie, tristă; garduri de ambalaj, în dreptul cărora se ivește privirea incoloră, de statuie, a femeilor fantomale, lungi și proeminente subt ochi. O natură omenească fără frumusețe nici elan, cuibărește în gospodăriile așezate la rînd, cu nepăsarea vagoanelor de marfă.

La colț, comuna se răsucește ca un evantaliu și apar, în etajele împădurite, mahalalele românești, croite-n sus. Întîia poartă cu streașini și crestături, iese cu casa ei albă, acoperită cu șindrilă de catifea, din neprevăzut, — și, rînduri-rînduri, porțile se înmulțesc, încondeiate cu tăișul uneltelor, ungherele se succed, intrate în maluri sau scoase pe pîraie, grădinile își fac loc printre case, florile roșii, cu carnea mare, ale mușcatei, pun vetre de proaspăt jar în bătăturile cocoșate și-n ferestre. Pe răspîntiile învelite cu iarbă deasă, dintre ulițele orchestrate în dezordinea terenului clădit, pretutindeni utilizat inteligent, se joacă, mulți, copiii cu figura rostită frumos. Dintre meri, trece, spre gîrla cu albia de bușteni, unchiașul clasic din călindare, cu cămașa lungă la genunchi, cu chică și pălărie. Altă natură și altă lume în marginile aceluiaș tărîm.

Pe o măgură țuguiată ca un castravete, stă în vîrf un bătrîn, lîngă o casă cît un dulap, improvizată din cîteva scînduri și lut și spoite cu var. Sculat în picioare, proprietarul e de două ori mai înnalt decît clădirea. Împrejurul geamului, cît un plic, el a improvizat, cu o bidinea albăstruie, o pictură decorativă expresionistă, ca să nu rămîie netedul gol. La unghi drept cu casa, el a găsit loc și pentru o poartă de ogradă: un capac de ladă, spoit. Casa și curtea ei, de gămălie de ac, sînt epigrama arhitecturală a satului, imens. Gospodarul ne dă bună-ziua, din clopotnița lui de pămînt, din care scoboară pînă-n uliță, de unde răspundem noi, o scară de nămol.

— Bine-ați venit! ne spune bătrînul.

— Bine te-am găsit, tată. Ce faci acolo sus?

Bătrînul mîngîia o pisică pe genunchi și o altă pisică îi torcea în spinare.

— Iacă și eu, cu pisicile mele. . .

Ne-am informat. De meserie lemnar de pădure și cîteodată bărbier, la vîrsta lui a rămas flăcău, din pricina pușcăriei. A ucis în tinerețe, cu toporul, în pădure, un om.

Din dreptul unei case unguresți pornește un dric teatral, poleit cu aur și împresurat cu ciucuri de sticlă, prinși de coviltir, ca o expoziție de cercei cu cîte treizeci de boabe de diamant. Uniforma cu mască a cailor, decorativă, îmbrăcați în stihare negre, ca popii calvinești la predică, poartă rotogoale albe la ochi, ca niște ochelari cu plăseaua groasă, de domni profesori. Dacă viața lor durează fără scop, ungurii se pregătesc în schimb, organizîndu-se pînă și în satele sărăcăcioase, pentru înmormîntare. Ce preț dau ei trupului lor în stare de cadavru, după ce a încetat să mai răspundă

titlurilor complicate și rangurilor cu zorzoane de limbaj, familiare orgoliului rațional, mărturisesc splendidele magazine de coșciuge, din orașele ar-delene. În vitrinele cele mai vaste, aglomerate de materiale de ceremonie, raclele apar argintate și suflate cu aur, alături de coroana de mărgele, de flori de ceară, de giulgii brodate și de un mare belșug de articole de mort.

O sută de gîște trec și salută.

O FOAIE DE CARNET

Într-o gară de răspîntii, doi oameni așteaptă subt ceasornic o încrucișare. Unul, în uniformă ver-zuie, poartă pușcă. Celălalt e mirean; mîinile îi sînt legate laolaltă cu lanț și încuiate cu lacăt. Liniștea lui de pasager liber e uimitoare. Pare un călător cu treburi, apucat de o fantezie și care voiajează încătușat. E frig, povara de fier spînzură în răceala vastului peron. Oamenii vor-besc și se uită pe linia gării, de unde va veni trenul așteptat, cu o atitudine de negustori. Le-gatul gesticulează cu amîndouă mîinile odată, în dreptul pîntecului, părînd în rugăciune, ca un om care ar întreba pe Dumnezeu: « Ce ți-am făcut? ».

Prizonierul e un biet golan, în capul căruia s-au oprit, ca-ntr-un buștean, topoarele legii, în-fipte la nod. Societatea se apără întreagă de un singuratec, inexpresiv și sărac, neutralizat. Lanțul ce-l încatenează poate stăpîni un elefant. Omul e slab și fantomal; i-ar fi fost de ajuns o sfoară de împachetat. Mîinile i-ar putea sta lipite îm-preună cu o picătură de cocă. Dimensiunile-i de afiș evocă posibilitatea de a suspenda de-o pànglică de hîrtie o grindă. Încheieturile suferă vizibil de greutatea și strînsura lanțului, ca și cum vinovatul, îngenunchiat, ar avea mîinile zidite subt Piramide. Încălțămintea îi e trasă fă-ră ciorapi, și gulerul hainei ridicat de-a dreptul

pe piele. Cu bărbia, enigmaticul tîlhar își ține învălit pieptul: vîntul aspru îi strecoară degete de gheață printre nasturii răriți, și de-a lungul peronului de beton răsadurile decorative au îngălbenit. S-a pustiit și a dispărut priveliștea întreagă, altădată plină ca un coș cu fructe: o alee de copaci a devenit un drum de tîrnuri cu coada înfiptă strîmb în marginea unui drum fără hotar.

Tăvile cu plăcinte și cornuri ies la plimbare, calde, pe dinaintea vagoanelor unui tren care nu-i al celor doi călători. Un soldat se alătură și întreabă, lanțul sună, mîinile vor să arate, vocea se aude, și un sfat în trei se schițează în fața unui vagon de dormit. La fereastră se arată figura de ghișeu a unei doamne somnoroase, cu inelele părului ridicate ca un clăbuc negru de săpun. Ea privește peronul chiorîș, ca prin gaura ușii; un ochi încă doarme, și cel împăinjenit visează. A uitat un lucru esențial. Adaptîndu-și un al șaselea deget, cu buricul roșu, la mîna dreaptă, doamna și-l trece inutil pe buze, topindu-l încet: în gară sînt numai doi soldați și un fugar în lanțuri. A observat și își deschide și ochiul cel din întuneric. Probabil se întreabă la cine stă cheia lacătului de poartă belciugat în lanț. O are în buzunar, închisă-n plic, sentinela, ori s-a generalizat sistemul cu două chei, care controlează autenticitatea conținutului bidoanelor de lapte, încuiate la lăptar și descuiate la client? Trenul doamnei a fugit către Paris. Un nătărău vlăjgan nimerește să salute, dindărăt, gara goală, cu batista, din vagonul-restaurant. Punea unt și dulceață pe franzelă.

A început să plouă, cenușiu, dur, ca-n gările deșarte, și să se coboare ceața printre tampoane. O locomotivă pe o linie de orizont face «pif-paf! pif-paf! ». Niște oameni agită niște steaguri cu coadă scurtă, de la stînga la dreapta și de la

dreapta la stînga, și unul fluieră perle. Iar dintr-un clopot cu ciocan cad vaierele de semnalizare, ca-ntr-un cavou. Semnalul e cu tril, bitrilic și cvatrilic, punctat după o pauză pustie; șeful gării încercînd din ușă, cu dosul mîinii, desimea ploii, deschide umbrela, ca o pasăre cu douăzeci de ciocuri, se pitește-n sine, face ghebă, pleacă: sub tălpile lui vorbește, lustruit de burnița veche, pietrișul.

Soldatul e un țăran, obișnuit și sceptic cu drepturile boierești și cu nenorocirea. A răsucit o țigare groasă și o aprinde, — și cu două degete o pune în buzele prizonierului, ca o canulă de clismă, atent și progresiv, și o întoarce apoi în gura lui. Trage un fum și Justiția, și trage un fum și Osînda, din acelaș muc, amestecîndu-și scuipaturile împreună și gustîndu-și-le reciproc.

Un pohod apocaliptic de corbi trece din Infern către apus.

CARTOFII

Pîrlite de brumele lui octombrie, lanurile de cartofi, ca niște măidane de cioburi, par o vegetație de vechituri ruginite. Dedesubt, în pămînt, se ascund gîlcile libere ale rădăcinii, pe care hîrlețul le aruncă afară,— cîrtițe încremenite. Cîmpul mișună, în ceața de cădelniță a muntelui, de oameni, căutători ai acestor oseminte.

Ei merg de-a bușile și de-a-ndaratele, în patru labe, animale cu pălării și fuste, ca un cîmp de nebuni, osîndiți la demența deplasării încovoiate, și par a citi în găurile păianjenilor și a dezlega taine de furnicar. Iată un rînd ca de vreo douăzeci de bărbați și femei. Către seară, s-ar crede că se supun cu toții unui rit al slăbănogirii.

Din nopțile trecute, țărina rămăsese ruptă și răscolită, ca un așternut de paturi după un vis chinuit, de s-ar fi zis că la lumina vînătă a lunii o herghelie de centauri, ridicați pe copite, ar fi alergat-o, cotropită pînă în luncile zării.

În mușuroaie s-au dospit misterios tuberculele sădite acum cîteva luni, și săteanul, din alianța lui cu principiul reproducerii și al sporirii, care colindă nevăzut, ca o purcea cu ugerile pline, și însămînțează cu lapți ogoarele muncite, simte, poate, bucuriile că a nimerit orbește împărechierea sudorii cu pravila lui Dumnezeu. El a pus un nod și scoate o dăsagă. În vîrful uneltelor cu furca încovoiată, se ivesc, ca din uimirea Mării

pescuite, părechi de roade încălecate și ciorchini de pungi.

Din loc în loc, identice, momîile sacilor lungi, dormind în picioare, stau prostește, ca niște rumegătoare cilindrice cu digestia greoaie, și șuierul vesel, subit, al locomotivei, ivită-n șes din teatrul de piscuri, cu sute de galerii și ranguri, de mare spectacol ilustrat, nu face să tresară nici oamenii, nici sacii, nici cartofii. Asemeni unii altora, saxoni cu privirea incoloră, maghiari cu pielea de argilă, oamenii par fiii cartofilor, și sacii fetele oamenilor, întoarse întodeauna cu fața în partea cealaltă și prezintînd expresia uniformă a cefii, una cu spinarea.

O schiță de ploaie ridică din pămînt ciocul cu coadă al sculei și coada cu picioare a cioclilor care dezgroapă cartofii. Atitudinea lor întreabă nordul și cercetează vestul, cu urechea, ca o pendulă cu cuc, ascultînd tictacul punctului cardinal și așteptînd un moment o știre de la sine. Apoi s-au adunat laolaltă, din marginile cîmpului, scoțînd picioare plumbuite din nămolul uscat și potcovite cu lut. Femeile cu mîna la gură, motivate în gestul lor de un invincibil instinct de pudoare a gingiei, ascultă hotărîrile bărbaților, care vorbesc cu degetul în aer, strîmbat caricatural și părînd de patru ori mai lung decît desenul proporțional.

Dar la ploaie se adaogă altă ploaie, și colaborează toată împrejurimea cu disponibilități și rezerve, bumbac cenușiu, gogoloaie de grafit, fulgi negricioși de aer; în munți se bat saltelele, covoarele, se scutură păturile, cu o gălăgie exagerată pentru un dereticat, din care știm ce are să iasă. În aburi de leșie se spală rufele purtate o vară întreagă, cu simple schimburi de argint, de aur și azur, care trebuiesc toate păstrate pentru la anul, cînd revine marea expoziție de zdrențe

divine. Peizajul s-a făcut zincografie ca un clişeu tras pe întunericul marilor cotidiane, la rotativă, şi în care un prînz diplomatic, fotografiat, pare un staul de vaci, mulse în legenda textului explicativ.

Boii, săracii, au intrat în acţiune, mulţumiţi că sezonul a ucis muştele şi că acum coada lor se poate juca în fantezii inocente cu răcoarea. Carul, pe jumătate cu cartofi şi pe de-a-ntregul cu oameni, chiorîţi de mărgelele văzduhului şi contemplînd în drum cu o grimasă profesională a nasului şi a buzelor, scîrţîie propriu-zis. Oamenii se duc la nevreme acasă şi vor vedea ce va mai fi mîine.

— Bună-ziua, oameni buni!

Niciun răspuns.

— Guten Tag!

Niciun răspuns.

— Ionopot chevanoc!

Niciun răspuns.

Oamenii tac, fără pricină, ca nişte plicuri tăiate din care a fost scoasă scrisoarea, citită şi aruncată.

Rîjnov

« HAMAL! »

Într-o gară de munte plouă cu mărgele şi mărgăritare. Şiruri întregi, lanţuri întregi de rece cleştar lichid, cad în lumina gării, din întunericul Tăriei. O za de gheaţă îşi leapădă zimţii. Belşugul a chemat la trezire şi pomii, şi arăturile se întind ca după un somn uscat de zece ani.

Îmbulzeala urcărilor şi scoborîrilor precipitate dă imaginea unui muşuroi tăiat şi răscolit de tren, muşuroiul cît adîncimea nopţii, din care aleargă furnicile cu geamantane şi dăsagi, în panica fluierelor şi trîmbiţei de pornire. Vasta primejdie a plecării înnainte de timp funcţionează de-a lungul peronului pe treptele tuturor vagoanelor, care, legate unele de altele, par un cătun mobil, tras de biserica scînteietoare a locomotivei.

— Hamal! Hamal!

O călătoare cu trei copii deşteptaţi din visuri şi cu opt geamantane, vrea să se scoboare ajutată de un hamal absent; pasagerii au şi depus pe pămîntul umed şi zgrunţuros, dintre şine, trei copii somnuroşi şi patru geamantane, şi, înnainte de a se arăta hamalul, avutul lor de drum a fost scoborît, jupuind fluierele picioarelor călătorilor ursuzi, încolţind un abdomen, desrotulînd un genunchi, şi ocările alternînd cu scuza « pardon, pardon ». Argumentul politeţei în călătorie e atît de concludent încît, salutînd şi repetînd: « pardon », ai putea să tragi unui coleg de comparti-

ment cîteva palme, fără ca el să se supere, cum ar face pe stradă sau la biurou, şi să motivezi că te-ai înşelat.

Un hamal bătrîn, unicul hamal din gară, răspunde tîrziu stăruitorului apel. Dezarticulat şi cu echilibrul variat, cocoşat din şale şi scălîmb, el pare uzat exclusiv la o activitate veche, de măgar de corvezi. Un ochi nu i se mai potriveşte nici în linie nici în proporţii cu celălalt, alunecat prin orbită, către mustaţă, şi uniforma lui corcită aminteşte de două împărăţii subt care a slujit. Opt geamantane! Bătrînul oftează: volumul lor cuprinde toată scara coletelor normale, dintre lada de zahăr şi cufărul internaţional.

Ca un arhitect în faţa materialelor diverse cu care va construi un mormînt, hamalul face un proiect şi calculează, cîntărind bagajele în cobiliţa braţelor deschise. Ridică o geantă uşoară şi o sortează cu pachete suplimentare, care vor fi încărcate peste baloturile mari. Se bate cu un geamantan, care îl pune jos de două ori, ca şi cum în interiorul geamantanului operează un diavol malefic. A doua oară, trîntindu-l pe betonul peronului, geamantanul i-a tras un pumn în cap.

— Ce aveţi în el? întreabă hamalul, admirativ.

Fără ajutorul curelei, transportul pare cu neputinţă. Hamalul se descinge de o cataramă mare, ridicîndu-şi tunica. Face două grămezi, socotite după greutate, în vederea unei cumpăniri exacte, şi apropie urechile geamantanului trase pe curea. La mijloc va trebui să se intercaleze umărul lui, ca să le ridice deodată şi să plece cu bagajul întreg. Realizarea proiectului a luat o jumătate de oră şi dă greş. Opintit în cureaua care a pus geamantanele pe verigă, hamalul s-a îndemnat de patru ori să se scoale cu sarcina în spinare, şi de patru ori a căzut, o dată cu nasul în geamantane şi o dată cu bărbia de beton.

— Ioi! geme bietul bătrîn, ieşind beteag de subt geamantane ca dintr-o ciocnire de trenuri de marfă. Aproape un ceas el s-a luptat cu bagajele călătoarei, care-şi trezea din cînd în cînd copiii adormiţi pe picioare, scuturîndu-i de mîini.

Hamalul a făcut o eroare de calcul. În loc să ducă geamantanele, pe cîte unul, la biuroul de bagaje, el a cugetat că opt geamantane trebuiesc pornite odată toate, şi se identificase cu concepţia lui.

— Ia, Gabor, un geamantan şi du-l. Întoarce-te şi mai ia un geamantan şi du-l. Mai întoarce-te o dată, mai ia un geamantan, şi du-te şi cu el. Şi tot aşa, pînă duci toate geamantanele.

Gura îndurerată a bătrînului hamal dete un surîs, cînd înţelese descoperirea şefului de staţie.

— Aha! zise bietul om, iluminat, — şi se apucă să facă după cum fusese învăţat.

VÙLTURII

Piciorul muntelui se încalță pînă la gleznă cu satul roșu, ca un pantof cu vîrful întors la biserica de țiglă. O fermă vastă se-ntinde pe munte, bălțată de toate pasările de curte și zburătoare printre columbare. Mozaìcului viu de pene și găteli medievale i se schìmbă locul și desenul neîncetat, și fiecare vietate cu fulgi fuge cu un petec de steag subsuoară, ca de furat. Zugrăviți cu flacări de paradă și moțați cu creste, cocoșii, în mare ținută, fac pasul teafăr, măsurat pe căderea muzicii unei fanfare de alămuri, al căreia sunet de grindini îl aude numai urechea lor nevăzută. Cucoanele găini, în șaluri și scurteici de catifea, schițează metanii, sărutînd pămîntul. Gîștele purced în papuci, ca spre un arhondaric și o stăreție. Rața leșească, neagră, cu ochiul alb și pătat în roșu, ca de o furie violentă, poartă masca de mărgean cu plisc. Cu o cochetărie rămasă în ciornă, în stare de tic, ca o dambla a gîtlejului, ea nu va izbuti să rostească vorba cu care s-a înecat, niciodată.

Se ivește, în șalvari balonați, curcanul, ca un pașă gras după ce ar fi tăiat o sută de arnăuți. Meticulosul se pregătește un sfert de ceas, calcă solemn cu cea mai mare deschizătură a picioarelor, își face loc în cîmpul liber, ca și cum ar fi înghesuit. Din creștetul capului scoate și-i dă drumul să se lungească și să atîrne cu o elasticitate gelatinoasă,

un intestin bolnav de apendicită. Credeai că i se ridică un deget din cap către cer, și, inconsistent și dezarticulat, mădularul a luat-o pe lîngă ciocul fudulit, curgînd ca niște bale de piele. Ce-a făcut? S-a umflat. De ce s-a umflat? Ca să-și arate penele din coadă, vopsite prost cu apă, cu bidineaua, și cu cărări. Și ca să nu se umfle degeaba, îi vine și să cînte. Ghiersul lui abrupt și insonor imită grotesc lătratul și zgomotul buturugilor surpate în beci peste morcovi.

În societatea unui berbant fără imaginație, curcile, ofilite, pedante și triste, au rămas ca pe o sală de spital și de pensionat a vieții, sărace pedagoge urîte, numite în provincie la un institut luminat după miezul nopții cu slabe lămpi de petrol. Nimic nu surîde-n curci; pleoapa, linia, culoarea, spălăcită ca pe cînepă, ciocul, privirea, eternizează în gospodăria fermei o mizerie mică de dactilografă anemiată, care și-a pierdut slujba, ghiozdanul și umbrela și ține mîinile ca și cum le-ar mai avea.

Pe gunoiul ogradei, lîngă grajd, circulă balul de funți, de broboade și cașmiruri al celorlalte făpturi îndrăznețe și vioaie, și lîngă păpușa japoneză a fazanului roșu și-a desfăcut păunul splendorile, de-a surda, ale unui evantaliu de iris și ibrișim. Împărat cu mantie și sceptru, în picioarele goale.

Deodată, din cerul albastru au ieșit doi vùlturi, negri soli ai nopții din depărtare, de dincolo de razele culcate în amurg. Se zărește brățara fină a lunii, pe ștofa de ceară a fragedului azur. Vultùrii vor să ajungă înnaintea nopții, dar îi împiedică o luptă pe care au început-o între stele și o hotărăsc la larg, în văzduhul alb. Zburînd paralel, ei se reped unul într-altul cu ghiara ridicată și ciocul deschis, ca-n blazoane, înfricoșat fiecare de cangea tovarășului de drum.

Cînd au ajuns deasupra mea și le văd căutătura cruntă de argint, subt arcul sprîncenii, vultùrii îmbracă Tăria, ca două covoare negre răscolite.

Briganzi fantastici, vultùrii au venit să fure. În curînd, șorțul pestriț de bucătărie al curcii va fi sfîșiat în spațiu, și mediocra creatură se va putea ridica la înnălțimi pe care nici visul nu îndrăznește să le măsoare. Ea va cunoaște înfățișarea lumii din înnaltul bolții, așezată ca o pîlnie de cristal cu gura-n jos.

Parcă ținînd cu dinadinsul să-mi îmbete sufletul cu înnălțimi și să-mi arate că frumusețea lor poate fi grandioasă, vùlturii s-au oprit în lumină, piept în piept. Le-am auzit și glasul. Unul își întinse arìpa ca să-l învăluie pe celălalt. . . Găinile, curcile, cocoșii, fazanii, gîștele, rațele, pichirile, se ghemuiră pe lîngă ziduri și ostrețe.

Dar găinile aveau stăpîn, și stăpînul avea o pușcă. El apăru cu arma ridicată. . .

Totul se petrecu într-o secundă. . . Glonțul porni cu șuier. Vùlturii se și găseau vîslind alături, înnapoi, liniștit, pe căile eternității. . . Și cum cădea încet o pană neagră din vîrtejul luptei ce se iscase deasupra curții cu găini, glonțul o străbătu. . .

« NU ȘTIU »

Pe o ploaie cum numai gălețile munților se pricep să verse, într-o localitate de subt Predeal, căruța se oprește în ușa primăriei, și călătorul, fiert în leșiile meteorologiei, întreabă de o personalitate din Brașov, stabilită de cincisprezece zile în comună. Oricine își închipuie că documentul e înregistrat: figura nouă a noului locatar, numele lui lesne de reținut, funcțiunea lui cu caracter unic, sau măcar bagajele lui, transportate, în văzul populației, pe camioane-automobile, și, la rigoare, mașina proprie a personagiului, circulînd continuu între comună și oraș.

Căruțașul din gară avusese răspunsul lui: « Nu știu ».

Un bărbat întrebat ridicase din umeri: « Nu știu ». O femeie, nici ea nu știuse. Știa desigur primăria.

Cîteva capete, — minoritare și majoritare, — se îmbulzesc la ușe să contemple curajul unui călător, care s-a îmbarcat în singurul vehicul aflat la stație, pe potop, în căutarea unui domn și a unei familii. Se strigă întrebarea. . . « Nu știu! » « Nu știu » nici elevul de liceu, venit acasă de vacanță. « Nu știu » nici măgădăul bucuros, în uniformă recentă, cu licăriri argintii la guler, ieșit cu gura căscată și cu un toc scos atunci din călimară, la ureche. O tîmpenie augustă înfrumusețează cele trei naționalități carpatine, încre-

menite de-a surda în pervazul ușii, ca niște măști — și, rînd pe rînd, se dau de părete toate obloanele de jurîmprejur, capetele locatarilor apar ca-n lojile de teatru, caricaturale, și comuna întreagă e de acord cu primăria: « Nu știu ».

Personajul căutat ședea peste drum de localul primăriei, în imobilul cel mai somptuos al localității. . .

În gara străbătută de zeci de trenuri pe zi, trenul trebuia să oprească, după program, două minute: a stat exact o jumătate de minut, și, înnainte de a se fi putut scoborî călătorii și bagajele de mînă, — și copiii, — el și pornise. Un funcționar cu tichia roșie își curăța o frumusețe de unghie lustruită, de niscaiva depozite obscure, cu bățul unui chibrit. E jumătate român, jumătate ungur și, probabil, și jumătate sas. Călătorii l-au întrebat indignați de ce a plecat trenul înnainte de termen. « Nu știu », răspundea, ca dintr-un copac înnalt, impiegatul zis de mișcare.

În gară, niciun hamal. În schimb, telegrafiști și adolescenți cu roșu de buze pe șepci, de-o eleganță ardelenească și locală, cu croieli de umeri și lumbi fanteziste, încălțați pestriț, cu piei combinate și cu rînduri curbe de găurici. Ei candidează, cu speranțe variate și cu o batistă multicoloră, răsturnată din buzunarul de sus al hainei, ca o a doua cravată de lîngă subsuori, din fuga trenului, la seducerea unei fete-n casă, gătită ca la București, infidelă a cizmelor crețe și a dăsagului abandonat. Călătorul întreabă: « Cum, nu e hamal ? ». Dar pentru că nu i-a pus întrebarea după care trebuie să urmeze răspunsul « Nu știu », funcționarul tace, așteptînd întrebarea potrivită. Ea vine:

— Unde e magazinerul de la bagaje, domnule șef?

— Nu știu.

— Cînd îl găsim ca să scoatem bagajele, domnule șef?

— Nu știu.

— Cel puțin o să-mi puteți spune, domnule șef, dacă trenul de noapte, de la douăsprezece și nouă minute, are vagon poștal.

— Nu știu, răspunse șeful, cu o certitudine fixă.

— Dar dacă te voi întreba, domnule șef, cum te cheamă, desigur că-ți vei aduce aminte.

Întrebarea nu se potrivea răspunsului tip. Șeful tăcu.

Călătorul, cetățean cu necesități, se crede scăpat din zonele de nămol ale Dobrogei, și nădăjduiește într-un serviciu poștal restabilit, cel puțin pe sectorul Sinaia-Brașov.

— De unde aș putea vorbi la telefon?

Răspunsul:

— Nu știu.

— Se poate da o telegramă?

— Nu știu.

— Caut oficiul poștal. Mi-ați putea spune unde se află?

— Nu știu.

— Dar timbre poștale, nu mi-ați putea spune unde se vînd?

Șeful simte că-l doare capul cam între sprincene, și are senzația de teroare a unui examen de bacalaureat. Decînd stă de vorbă cu călătorul, el a îmbătrînit cu cincisprezece ani. Prea multe întrebări.

— Nu știu! bîlbîie șeful.

Mulțumită unui negustor de mere cu coșul, călătorul se îndreaptă către oficiul poștal. Există oficiu poștal. Pe lîngă o gîrlă cu malurile de scînduri, călătorul urcă o uliță povîrnită, de case cîrne, răzimate unele pe altele, ca niște impro-

vizații. Ici o gîscă, dincolo un « restaurant », apoi un pom, bolovani și un gard lung, orb, de scînduri. Pe un bordei, între patru bordeie etajate, firma de tinichea rotundă, a oficiului poștal. Incredul și timorat, călătorul dă tîrcoale. Se uită la el un cîine, o babă. Trece o dată, se întoarce, iar trece, ca un băiat de prăvălie, care ar vrea să intre undeva, unde ar prefera să se arate pe din dos, și nu cutează. Din curtea oficiului, pe douăzeci de trepte de pămînt, se scoboară o domnișoară.

— Mă căutați pe mine? întreabă domnișoara.

Mașinal și imitativ, călătorul răspunde:

— Nu știu. . .

— Sînt oficianta. Ce doriți?

— Aș vrea să cumpăr cîteva mărci poștale, domnișoară.

— Poftiți, domnule, mîine.

— Poate că aș putea să vorbesc la telefon.

— Nu avem telefon. . .

— Să dau o telegramă.

— Ne lipsește telegraful.

— Atunci. . .

— Oficiul s-a înființat de doi ani, domnule, dar încă nu avem telegraf și telefon. Așteptăm.

— Cînd credeți că o să le aveți, grațioasă domnișoară?

— Nu știu. . .

Călătorul s-a întors acasă posomorît.

Altădată se întrebuința răspunsul « Desigur». Mai tîrziu s-a răspuns « Cred că » și « Mi se pare ». Încă ieri se mai răspundea « Sper ». Astăzi se zice « Nu știu ».

Nimeni nu știe nimic.

CIURDA

Se întorc vitele de la pășune, din Bucegi, deosebit bivolițele și vacile deosebit. Ca să le îndemne la ordine și ascultare, văcarul și-a luat ajutor două autorități, un taur bou și un bivol buhai — și totul merge normal: dusul, întorsul, rîndul și mugetul. De-a lungul drumului inegal ce străbate satul, subțiat și ros de făgașe, se pardosește preșul vărgat în lung cu patru șiraguri de rîntașuri, fierturi și mămăligi, pregătite prin contractul inițial, dintre pofta de mîncare și presiunea eliminării, pentru ciocul fin al pasărilor migăloase. Și aci, în munți, printre saxonii celor șapte cetăți ale Ardealului, alimentul scatiilor, sticleților, pițigoilor, cintezelor, vrăbiilor și al tuturor derivatelor cu penele cenușii din solarul galben-canarì, înfăinat cu polen, este baliga, de consistențe treptate, a calului, a bivolului și a vacii, mingi de orz cu surprize, cataplasme și lături de borhot.

Construite din cauciuc vulcanizat, linoleum și păr de saltele, combinate, bivolițele au rămas credincioase formelor primitive și abrutizate ale naturii, pe aceeaș linie estetică întîrziată cu crocodilul, cu hipopotamul și cu girafa. Bleg și botos, capul poartă simple coarne boante ornamentale, inutile. Bivolul necăjit are furia deraiată a locomotivei și lovește cu fruntea, cum ar lovi un car cu roțile dindărăt. El se supără fără motiv și pornește devale ca un bolovan, nu știe unde,

de-a fuga, o bucată de vreme, cu abdomenul umflat în corsetul coastelor dilatate, şi dacă nimic nu i-a ieşit subit înnainte, nici stînca nici zidul în care să-şi sfărîme, doborît, energia, se opreşte de la sine, ridică în aer coada şi stă. Apoi face trei zile drumul înnapoi, se duce acasă şi doarme, movilă nevinovată şi naivă. Preferinţa lui adevărată nu e muntele reumatic, încolăcit de ceaţă şi plouat cu plictis mărunţel; pasiunea bivolului este şesul fierbinte cu abcese adînci, cu furuncule imense, în puroiul cărora gras făptura lui dogorită poate să alunece şi să dispară vaginal, pînă la coarne.

O doamnă în pantofi de căprioară întîmpină ciurda inconştient, cu un znop de bujori înflăcăraţi pe braţe. Simţitoare la roşu, dihăniile s-au oprit, ca dinaintea unui toreador excitant. În tabernacolul cerebral, probabil că fiecare bivol poartă suvenirea descompusă a vre unui asasinat uriaş preistoric, a unui Saint-Barthélemy cvaternar, în care bivolii slobozi ai sălbătecimii universale, vor fi triumfat asupra unei rase de dobitoace hidoase, care circulau printre planeţi, răsturnate şi măcelărite, şi se vor fi tăvălit eroic în sîngele lor ca în bălţile de azi.

Cireada numără cinci sute de bivoliţe, identice unele cu altele. În mijlocul procesiunii negre geme buhaiul. Vocea lui extraterestră, artificială, de Mefisto cornut, în bas gutural, fără vibraţie şi sinistră, nu seamănă cu zgomotul niciunei materii sau unelte. Cînd o auzi se face noapte, o noapte bisericească, de catacombă, şi parcă o sută de porţi grele de lemn vetust, spînzurate pe prăpăstii, se întorc în golul nopţii şi crapă, legănate pe ţîţîni medievale, la o sută de burguri, prăbuşite pe o sută de munţi.

Tu ai născocit, Doamne, şi pe bălaia domnişoara Kraft, cu ochi de peruzea şi cu adieri sufletești virginale de zefir n plastica-i lăptoasă de carne de viţel; şi cu acelaş sentiment ai dat la iveală şi bivolul bolnav de elefantiazis, şi curcanul cu cap de şarpe şi cu omuşorul pe cioc. Senină ca o litografie în patru culori, domnişoara Kraft deschide bivoliţei sale, poarta căminului cea mare, în faţa căreia, casnică şi docilă, bestia neagră apocaliptică s-a pironit, citind numărul casei şi inscripţia ei gotică neagră. E ca un înger depravat, care în întuneric îşi hrăneşte secret celula transparentă de petală trandafirie cu sînge de Belzebut.

Cireada a trecut. A trecut şi sasul bătrîn, însoţit de cîine, de nevastă şi bîtă. În urma ciurdei de bivoli, rămîne un miros de călugări grămădiţi la intrarea în Paradis.

Vacile blonde, ruginii şi negricioase, sînt o turmă de principese. Pasul copitelor dinainte are o moliciune feminină graţioasă, şi ugerul frăgezimea curată a obrajilor şi urechilor unei fetişcane cu şorţul alb. Coarnele ondulate lin, desfăcute ca o arculadă sau apropiate în parenteză, cresc elegant pe fruntea blajină, deasupra ochilor de catifea. Pe umerii uneia spînzură un şal de mătase cărămizie. Spinarea celeilalte este învălită de capriciul miraculos al naturii cu o horbotă crepusculară. Fiecare vacă aduce din munte o cofă cu lapte cald, mîzga esenţială a florilor, sucuri şi miresme pe care le culege concentrate albina, printre boturi de atlaz şi coarne de chihlimbar.

La orele şapte, vitele satului au intrat în coşare. Mîna gospodinei s-a strecurat subt uger, şi vaca-şi desface şi ea prieteneşte degitele cu lapte şi-şi lasă mîna ţîţelor albă în mîna stăpînei, ca să i-o strîngă dulce.

Oale de pămînt zmălţuite trec drumul la vecini, pline cu opal de smîntînă. O batistă a căzut din aer: un porumbiel. O frînghie de rufe albe s-a

rupt în cer și a căzut pe casă: un stol de porumbiei. Toate viețile s-au adunat la vatră, și-n dreptul munților albăstriți se desface sulul de fum alburiu al focurilor aprinse.

În cuptorul dintre piscuri, din fund, a intrat àzima de aur, și cuptorul s-a închis. Pîinea soarelui caldă va fi mîine dimineață coaptă.

UN PASAGER

Am reintrat în București vineri noaptea, cinci ore pe picioare în vagon. Un călător ca de cinci-zeci de ani, în parte scorojit la față, și în parte crud, ieșea la cîte zece minute din compartimentul lui, apăsîndu-și măruntaiele cu ambele mîini. Frecîndu-se de spinări, dispărea și se întorcea, lă-sînd după el scîrlionții de vată ai unui tratament după ceasornic. O fată a lui, sfîșiată de scrofuloză subt urechea stîngă, se intercala pe lîngă bărbații din coridor. Atitudinea pe care și-o studiase de-taliat acasă, ca fiind cea mai atrăgătoare, era figura clasică statuară, în care brațele, prinse la ceafă, ri-dică sînii și-i umflă, înviorînd bumbii din sfîrcuri. De data aceasta atitudinea își pierdea farmecul din pricina petelor ude, mari, ale subsuorilor, pe o bluză albastră scrobită. Duduia venea de la Craiova; avusese toată vremea ca sudoarea salivă a pufului, încîlcit în gropile de subt brațe, do-cumentate de puritățile grumazului, să compuie cataplasme. O altă domnișoară citea singură, cu ochelari, construindu-și o figură de savant pedan-tist. Pînă la prima stație, a stat cu ochii țintă, în-tr-o pagină neîntoarsă; de acolo, a ieșit pe vesti-bul, necăjită de echilibru. După altă stație, pagi-na s-a redeschis, și domnișoara a citit șase ceasuri în acelaș loc.

— Poftim? a întrebat cititoarea. . .

— N-am zis, domnișoară, nimic.

Pasagerul a circulat neîntrerupt, cu figura lui umflată. Aş fi voit să-l aţîţ. De cîte ori părăsea compartimentul, îl urma un cîine negru din familia coropijniţelor de salon. Cîinele se oprea la ultima uşă, şi, pe dunga pardoselii, îşi plimba, ca o lampă de buzunar, nasul, de cîteva ori. Trîntii talpa de muşama şi l-am interzis. Cîinele m-a lătrat întîi o dată, şi apoi prelungit, ca şi cum aş fi trecut pe lîngă el cu o caravană. N-am izbutit totuş să impresionez creierul dur sau cuminte al stăpînului. M-am transportat într-o regiune mai la îndemîna lui: la toate reflecţiunile asupra porumburilor nu mi-a răspuns un singur cuvînt. Dar cînd m-a interogat el, i-am trimis o gură de fum, supt din ţigare, în plină figură.

— Prost tutun! a răspuns călătorul. Stai să-ţi dau eu o ţigare mai bună...

INGINERUL

Oprindu-se trenul în gară douăzeci de minute, din fereastra vagonului făcui cunoştinţă cu localitatea, pornind concentric din orizontul monumental, cu turle ascuţite şi cu coşuri de fabrici, sculate ca nişte minarete cu fum. Zone de ţiglă indicau satele roşii. Acoperişurile, frînte în două pante egale, dedesubtul spinării caselor, articulată din olane, înconjurau bisericile ca nişte evanghelii deschise cu cotoarele în sus.

Pe un plan mai apropiat se întindeau depozitele în aer liber ale unei fabrici de teracotă, parcuri de tuburi şi de olane zmălţuite, piramide de cărămizi refractare, şi, printre ele şi pe deasupra lor, cablul invizibil de oţel, pe firele căruia alunecau, din cer către cuptoare şi din fabrică înnapoi în munte, vagonetele suspendate, cu materiale şi goale, animate de o propulsie îngerească.

Un cerc de căpiţe de fîn răspîndite ca puşcaşii în ordine de bătaie. Znopi de grîu culcaţi unul peste altul, ca nişte oameni masacraţi şi încrucişaţi, cu pîntecul în sus, cîte patru.

Petice de sfeclă cu foile decorative, pentru o fabrică de zahăr mai din depărtare, pături de trifoi, velinţe de mei, aşternuturi de ovăz, şi portativul, pe hîrtia de azur a zării, al sîrmelor de telegraf, cu cheia de rigoare, concretizată în porţelan. Şi, pretutindeni, praştia stolului de vrăbii, părînd legate unele de altele de cîte un

picior, și înhămate capricios la o himeră. Stolurile se risipesc ritmic și se strîng, ca un bici cu două-zeci de sfîrcuri plumbuite, care bate din văzduh cîmpia roditoare.

Tocmai tîrziu descoperii un grup de băieți, care se jucau în imediata mea apropiere, pe o linie moartă a gării, blocată din vechime de trei vagoane cu cenușă de locomotivă, aninate altor două vagoane, scheletice și fără roți. Era o rămă-șiță a unui serviciu îndelungat, uitată acolo și lăsată într-adins, și cu neputință, probabil, de di-slocat, decît cu ajutorul, lent coroziv, al timpului și al ruginii; cadavre mecanice lăsate să se descom-puie în baia de vitriol a sezoanelor toride și reci.

Peste șine se amărunțea o broboadă de troscot urzit, și fierăria de dedesubtul vagoanelor ceda și ea subt strîngerea vegetației tentaculare.

Copiii, aproape de aceeaș vîrstă de mici școlari, repetau de zeci de ori, stăruitor de vii și de atenți, escaladarea vagoanelor cu zgură, preumblarea prin cenușă și scoborîrea prin sărituri din vagoane, cu silința metodică a lanțurilor angrenate pe roțile dințate, și pe care le urmărește, inel după inel, înconjurînd ciclul unei mișcări. Ei bănuiau că poruncesc unui tren din orar, și fiecare își făcea datoria lui de funcționar al căilor ferate, de frî-nar, de acar, de controlor, de încărcător de măr-furi, de mașinist și de ajutor de cazan.

Deocamdată, nu am înțeles această monotonie organizată și cadența disciplinei. De subt vagonul povîrnit pe două singure roți, apăru un inginer cu baston încîrligat și cu șapcă de sportmen, în vîrstă ca de vreo treizeci și cinci de ani, însă imberb, nevîrstnic la față și prevăzut cu o gură ascunsă dedesubtul buzei de sus, ca de un cozoroc. Capul lui purta o înfățișare generală de pui de pelican. Inginerul ieșise de subt vagon ca un expert distrat, examină partea spînzurată în aer a vagonului,

lovi cu bastonul ca să-i perceapă sunetul mate-matic, se gîndi puțin și strigă cu gravitate:

— Pișta!

Dar descoperind ceva nou în păretele vagonului, atenția inginerului se adresă unui nit, care îm-preuna o traversă cu o scîndură de lemn, și-l împresură minuțios cu reflecțiile sale. Pentru că Pișta nu se ivise la chemarea lui, ocupat să treacă dintr-un vagon de cenușe într-un vagon dărîmat călărind, inginerul mai strigă o dată, fără să-și ridice ochii de pe șurub:

— Pișta!

Pe ungurește, Pișta este un diminutiv de nume de copil, cum ar fi Ionel. Pișta se vede că nu auzise nici a doua oară, și inginerul, cu toate că avea urgentă nevoie de el, nu se formaliza de timpul pe care îl punea amploiatul ca să se prezinte, și continua examinarea vagonului.

Dintr-un buzunar scoase cîteva bucăți de tibișir tocite, alese una și trase un semn alb, vizibil de la distanță, pe o traversă ruginită, chemînd pentru a treia oară:

— Pișta!

Coincidența salturilor făcu așa încît un moment toți copiii, opt băieți, se iviră adunați lîngă inginer. Acesta puse liniștit bastonul pe pămînt și apucă vagonul cu amîndouă mîinile, ca să-l deplaseze. Copiii adaoseră sforțarea lor, și vagonul rămase nesimțitor, încărcat cu zece tone de cenușă și povîrnit pe un genunchi. Este drept că nici inginerul nu s-a supărat. El se aștepta la această rezistență, și numaidecît a și renunțat la proiect, și-a luat bastonul de jos și s-a îndreptat cu copiii spre alte vagoane compromise ale garniturii.

Ei se urcară solidar pe zgură. Inginerului îi ve-nise o idee nouă, care-i dădea o expresie de mare taciturn sever și de corectitudine în eforturi. Pi-cioarele fiindu-i cele mai lungi, el trecu de margi-

nea vagonului, peste zgură, pe burtă, ca dintr-un pat pe o sofa. S-a ridicat din praf, deasupra dunei de zgură, a precizat un punct fixîndu-l cu ochii, duse problematic mîna la gură, și, prinzîndu-se cu două degete de buza de jos, pe care o trase din scuipatul gurii afară, o ţinu cîtva timp buzată. Și-a ridicat bastonul și l-a înfipt ca un ax în cenușă, operînd un sondaj. Scoase bastonul din cenușă, măsură cu șchioapa și găsi că stratul era gros de patru palme exact. Atunci se dete jos înnapoi, pe pîntec, din vagon, și se opri locului, dimpreună cu copiii.

Grupul se afla în marginea ferestrei compartimentului meu. Inginerul era îmbrăcat cu eleganţă; purta batistă de mătase violetă, cu urechea afară, în buzunarul de la veston; avea lanţ de aur fin în cheotoarea jiletcei și cravată moale de *crêpe de Chine*. Ţinuta lui era însă tăvălită de expertiză, și toţi nasturii pantalonului lipseau.

— Pișta! mai strigă el o dată, și se duse sus în vagon, în fosta cușcă a frînarului, unde învîrti de o manivelă, ca un comandor pe un vas regal. Se dete repede jos, șuieră dintr-un fluier de buzunar și intră subt vagonul cel mai dinainte, unde îl urmară copiii. Pișta nu era printre ei. Inginerul chema un absent...

Cînd muzica de gură a conducătorului de tren dete semnalul de plecare, inginerul se tîra de subt vagonul lui afară, de-a bușile și de-a-ndăratele, ameninţat de un cîine pribeag, deranjat.

Trenul meu pornise, și inginerul dispăru, cu vagoanele și cu tehnicienii lui, înnapoia unui rezervoriu de benzină voluminos și cilindric, care, prin magia perspectivei, se interpuse între ochii mei și activitatea lui.

ÎN MARGINEA DRUMULUI

În spatele cazărmii. Soldatul din curte trebuie să fie un recrut. El poartă uniforma unui număr mai mare, ca în spitale și ca la închisoare un pipernicit nou-venit hainele precedentului voluminos. Mînecile îi ajung pe unghii, gulerul lasă loc în spate ca un ham cu jug. Pantalonul e adunat subt curea, la spate, și vipușca incertă s-a șters ca o dungă de creion roșu, între buzunar și bocanc.

Și-a uitat capelul în cazarmă și a ieșit pe poartă cu capul gol, un cap cărămiziu, cu părul gălbenuș, descins și naiv ca un cangurù. Un braţ îi ajunge aproape de pămînt, ca la maimuţe și ca braţul de bronz al doctorului Istrate din parcul Filaret, se întinde cîteodată afară din cale și măsură. Pînă a nu fi luat și strîns la piept un pachet adus de acasă, soldatul părea să aibă patru picioare, adunate laolaltă, ca la caii cocoșaţi de poveri și care rînjesc, dintr-o bătrîneţe prematură a scheletului, unei deziluzii.

Surîde și soldatul, cu gingiile lui opărite. Pielea-i nerasă împrejurul gurii, pe falcă și bărbie, zbîrcită de întrebuinţare și jigărită, schiţează sentimente turburate, și expresia feţei lui amintește fizionomia imobilă și impenetrabilă a găinii, care, voind să excepteze regula, s-ar căzni să se bucure și să exteriorizeze. Ceva de crocodil și ceva din litera F majusculă transpare în trista lui codeală sufletească. Uneori seamănă cu o mătură sau cu un geamantan de imitaţie cu o ureche. Probabil că

nicăieri în ființa recrutului nu există nicio rotun-jime și că toate mădularele lui, coastele, scîndura spinării, fluierele picioarelor și stinghia brațelor, se comportă ca niște scule de lemn și ca niște surcele.

Ochii lui sînt tot atît de nefericiți, purtînd în albastrul lor incolor o nuanță de cocă de lipit, în care fierbe o pensulă eternă. Și totuș e singura secundă de entuziasm pe care o încearcă sufletul recunoscător al recrutului, decînd a pus pe el uniforma glorioasă a Statului prevăzător. Cei de-acasă au venit să-l vadă și i-au adus merinde, porția sărăcăcioasă a privațiunilor familiale, înfășurate într-un ziar vestejit. Cîteștrele fetele, surorile lui, au venit, în onesta lor peticată îmbrăcăminte, din care nicio cochetărie nu a mai fost în stare să scoată nimic. Sînt surorile lui, căci aduc cu soldatul, și niciuna din mișcările lor nu trădează nicio simțire sensuală. Ei s-au sărutat cu buzele uscate, ca niște păpuși cu gura cusută și cu pipăitul pierdut, ca niște păpuși culese din gunoiul boieresc, după ce au rămas chioare și strîmbe. Una l-a sărutat pe păr, și cea mai mică s-a ridicat pînă la bărbia lui nerasă.

Niciunul nu știe să întrebe nimic. O lumină fumurie vine de undeva din cerul plumbuit, și personagiile întîlnite au încremenit, uitîndu-se trei fete la un soldat și un soldat la trei fete mute. Între cei patru frați, se leagănă o dragoste indiferentă ca o frînghie pe care se usucă rufele uneia și aceleiaș ființe, cămașa, nădragul, gulerul și ciorapul, neîntocmindu-se decît prin încheiere de nasturi.

— E cam frig, afirmă o fată.

— O să se schimbe vremea, verifică soldatul.

În poartă, sentinela, cu baioneta la pușcă, așteaptă visător să treacă termenul serviciului militar. Că trece încet, că stă, la începutul toamnei, cu dormitorul rece, cu baioneta rece, cu satul rece, cu cîmpia rece, parcă e totuna într-o viață rece. . .

VALEA PRAHOVEI

Obligat să ajung mai repede într-un punct din munți, situat la vreo sută de kilometri de București, am străbătut joia trecută toată valea Prahovei cu o mașină.

Mă feresc de obicei să mai apuc un singur pas pe drumul pribegiilor de odinioară, cînd concepeam viața ca o continuă evaziune și fugă în jurul planetei. Se trezește brusc la o cotitură tot ce am înnăbușit în mine printr-o sforțare de voință. Sau o voce mă strigă de pretutindeni, din toate golurile mute, sau o arìpă cocoloșită se mișcă, sau o suvenire, călcată în picioare ca să nu mă mai cutremure, reapare. Se desfac, una după altele, cortinele trase peste un dòlmen, în care mi-am frînt și răstignit avîntul, — și suspinul pruncului de altădată începe să se audă și mă descumpănește.

Închis în căminul meu, ca un buștean mocnit, îndeletnicirile la care m-am osîndit, hotărît să nu mă mai iau după pîraie, zări și talaze, sînt ale unei molcome vieți cotidiane, comandată, și toate visurile de demult le-am derivat pe patru metri pătrați de chilie, împresurată de un zaplaz. Refuz să ies din ținutul calvarului meu, ca să nu stîrnesc ceea ce tace, ceea ce aș vrea să fi murit și ceea ce totuș, bine știu, nu a putut să moară. Dacă pornesc în sus, m-aș duce și m-aș tot duce. În jos, către Dunăre, nu m-aș mai opri. În cele

patru văzduhuri, n-aş mai osteni să le ajung şi să le las în urmă.

Nu puteam să stau acasă joia trecută? să-mi răsfoiesc cărţile? să-mi tărăgănez creionul pe un manuscris? să fac corecturi, să parlamentez la telefon cu glasurile care mă importunează şi să nu mai părăsesc monotonia acestui simulacru de viaţă ce-i viaţa — Doamne! — organizată? Nu s-a putut. A trebuit să alerg cu iuţeală prin brazi, prin munţi, prin ceruri uitate, printre piscurile turburătoare, în mantale şi pelerine de zibelină. A trebuit să aud iarăş murmurul apelor vii, căderea pietrei pe povîrnişuri şi stînci, scăpată ca din eternitate.

Valea Prahovei nu e ce spune numele ei. E drumul giganţilor încremeniţi în vasta ei catedrală, prăpastia miraculoasă a veciei, lumea frumuseţilor crîncene, exprimate fără diminutiv, pitoresc şi drăguţ. Acolo timpul şi ora lui sînt suprimate. Ce aşteaptă Valea asta, care-i un haos lung, cu trepte pînă la Dumnezeu? Aşteaptă ceva această tragedie clădită şi precipitată de jos în sus. O lumină mare a stagnat. Mă ridic! mă ridic mai mult! mă ridic mereu! Unde pot ajunge fără să mă ajungă fulgerul din bolţi căzut peste mine cu tăişul, ca o spadă din părete?

Ai închis ochii... Dormi?...

Nu mai cutez să mă uit! Nu mai pot răbda mărturia atîtor splendori posomorîte şi încruntate! Accelerează! Nouăzeci pe oră, o sută douăzeci, o mie pe oră! Mai mult! Mai mult! Mai iute! Sileşte motorul să înnebunească, să urle, să pleznească, să sară în aer, să ne spulbere pe toţi. Să dea un hohot hăul, pînă la izvoare...

FRUMUSEŢI ROMÂNEŞTI

Întorşi dintr-o excursie în Carpaţi, tinerii moştenitori ai vechii pasiuni de alpinism, exercitată ani de zile de părinţi în masivul ramurilor de piatră, întinse peste graniţele Elveţiei, Italiei şi Franţei, nu puteau să exprime îndeajuns tumultuoasele frumuseţi ale călătoriei.

Ei părăseau întîia oară vata cuibului sedentar de acasă, începînd la douăzeci de ani, pe seama lor şi fără dirigenţă, experienţa deplină a realităţilor contradictorii, confruntate cu personalitatea. Bilanţul e bun. Educaţia de pînă acum n-a dat greş: maturitatea s-a relevat în zece zile de drum în suiş, prin pădurile veciei şi între tăcerile pietrificate din piscurile mari.

Lupul de munte rămas în suflet de pe timpuri şi-a zbîrlit de plăcere sălbătecia, jucînd pe două picioare la flautul evocărilor ciobăneşti. Oceanul de argint al unei nopţi de lună, revărsat şi aşternut peste culmi, a impresionat zguduitor pe copiii întorşi la vatră cu licărirea în sensibilitate a metalelor arìpilor de fluture nocturn. Beteala unui torent spînzura de rîpă dintr-un izvor, tocmai de sus, dintr-un creştet păzit de stele. Totul era curat, virginal şi fără de moarte, şi se desluşeau înţelesurile unei puzderii de probleme, despre care cărţile de pînă la bacalaureat dau abia cîte o indicaţie, rămasă să zacă pe un petec de însufleţire dezamăgită, sticlire întreruptă a unui ciob dintr-un

cristal, sfărîmat de mîna lui Dumnezeu chiar în secunda cînd l-a izbutit plin și sonor.

O frumusețe sporește toate frumusețile celelalte, ale unei vacanțe prin împărăția caprei-negre și a șoimului din Țarie, dîndu-le o aderență tenace cu pămîntul, cu țara, cu neamul deștept, artistic și sintetic, care ia înțelegere cu ea: nomenclatura. Fiece colț de loc are numele lui frumos fără altă trebuință decît a instinctului național.

Silabisiți lent, legănîndu-le ca pe stihuri, cuvintele de poemă din carnetul cu creion al agerului călcător de munți, și dați-vă seama de vasta plasticitate a limbii românești, reputată, pînă acum vreo patruzeci de ani, rigidă și neputincioasă în expresia de idei și nuanțe.

Brîna Morarului, (Vîrful) Picătura, Plaiul Olăresei.
Ceaușoaia, Prislopul, Piciorul Popii, Gîrbova,
Piatra Arsă, Măgura Cenușie, Dihamul, Retevoiul,
Clăbucetul Baiului, Gîlma, Muchea Fetifoiu.
Puriștoaca, Bucegii, Poiana Bătrînilor, Coștila.
Babele, Cocora, Padina, Budurul,
Cătunul Urșilor, Casele Burlacului, Mălinii,
Mălăieștii, Velicanul, Urzicarul, Colții Obîrșiei,
Claia Mică, Jepii, Lăptici, Muntele Blana,
Lucăcila, Zănoaga, Tătarul, Vînturișul...

Aproape cincizeci de nume de o asonanță atît de variată în originalitate, culese pe o palmă de țară și un petec de stîncărie. De la Ceaușoaia, de pildă, pînă la Cocora, de la Claia Mică la Coștila, de la Măgura Cenușie pînă la Dihamul, cîte ciudate evoluții încrucișate și tendințe verbale, cîte intuiții și cîtă putere de creație la niște țărani, de sàrică și de opinci, neștiutori de nicio carte. Acești oameni, dominînd șesurile cu coasa, și munții cu moțul căciulii, au păstrat o limbă frumoasă peste o mie de ani, și-au păstrat

chipul frămîntat, de o tăcută noblețe, și datini intacte.

Cărturarii ultimei sute de ani, scriitori, dascăli, preoți, doctori și savanți, au răspuns altfel decît ei examenelor impuse de evenimente. Deschizi o hartă în regiunea străbătută cu bocancii potcoviți și cu sacul de spinare, și dai de Societăți Anonime, de instituții, de Sanatorii, de Hoteluri, de Cazinouri, de fabrici de hîrtie și mucava, de fabrici de cuie și scînduri, de fabrici de sticlă, materiale de modernitate. Mucava pentru improvizat figura cu care n-ai venit pe lume. Geamuri pentru vitrina arătării. Hîrtie pentru a minți o credință. Scînduri și cuie.

CAPRELE-NEGRE

Se publică dispariția unui vînător, căzut în munți, urmărind cu pușca vînatul lui preferat, caprele-negre.

Un vînător e un om care duce viața sălbăticiunii, dramatică și anevoioasă. Vînătorul nostru era o caricatură de vînător, profesia lui permițîndu-i altă alimentație decît a vulturilor, sau lăcustele și rădăcinile sfîntului Ioan Botezătorul. Erà, mi se pare, un advocat, dar ca să fie fericit îi lipseau numai caprele-negre și gloria preciziunii, exercitată mai cu folos, pentru că nu ucide nimic, la « panoramă ».

Un țîmburuc lovit cu plumbul dă variate satisfacții: sună un clopoțel, se deschide o poartă de cetate, și o balerină cu scripete apare înaintînd pe rotile pînă în mijlocul sălii de dare-la-semn. . . Dar atît nu-i este de ajuns unui amator citadin vîrît cu nasul în dosare și în sufletul căruia, adormit cu tutun, se trezește un Dragoș ieșit din bîrlogul lui, ademenit să descopere o țară nouă, a cirezilor de zimbri urmăriți în fugă. El dorește și sînge văzut în rană proaspătă și pe trup de făptură vie în agonie.

Complicație de intelectualitate. Și încercare de eroism, preferată, de cei mai blajini dintre semenii cărturari, în aplicările asupra iepurelui — un șoarice mare, cu multă pisică în compoziția lui, dar fără aptitudini de apărare și mai ales de

atac. Neavînd nici venin nici moravuri de cruzime, vînătorul se știe din partea asta asigurat, căci în ce privește însăș pușca, fabricanții au luat măsuri să dea rezultate inofensive pentru purtătorul de cartușieră, de pantaloni de specialitate și de sac.

Cine o cunoaște ocolește capra-neagră și o respectă, dincolo de toate științele naturale. Oamenii i-au zărit, ca la pasări, foarte rar cadavrul. Atîrnat, ca al grațioasei căprioare, la vitrina cîte unei băcănii, poate că nu a fost niciodată. E o piesă de muzee de zoologie, împăiată.

Viața i se petrece în piscurile apropiate de diamantele cerului și străine omului, pe care, cu deosebire țapul, un drac măreț, înveștmîntat în sàrică lungă de mohair, îl urăște. Alpinistul o supără că vine pînă în tărîmurile pe care admisibil e singur șoimul. Pasul lui îi mînjește potecile, peizajul îi este degradat de cutìile de sardele și de ziarele de împachetat. Mirosul sudorii omenești, atît de căutat de cîine, displace nasului fin al caprei, ca tuturor ființelor ascetice din împărățiile singurătății. Ea fuge de duhoarea familiilor în susul rîpilor abrupte, cu o ușurință de mare păianjen.

Mai ciudată decît apărarea într-o răscruce de precipicii, îi este numai glezna. Picioarele, încălțate în unghia lunecoasă, ar trebui să o trădeze. În patru pantofi cu cîte două vîrfuri de lac, în patru puncte mai puțin statornice decît secunda, capra își stăpînește pasul și echilibrul cu o dibăcie supranaturală. O privești în Alpii Grisoni, spre Stoetzerhorn, iscodind semeață universul, cu ochii în lumina lui, din creștetul unei prăjini sau al unui ac de piatră, pe care nu știi cum s-a putut urca. Dedesubt zace un ocean de prăpăstii. Se prăvălesc în el, la ceasul lor, toți alpiniștii: capra

nu a căzut niciodată suind păretele drept, scoborîndu-l și umblînd pe frînghia crestelor neumblate.

De ce tocmai copita sticloasă poate să alerge vertical pe zidul alpin, fără aderență materială cu locul călcat orbește, fără plasticitatea unei tălpi, fără pipăitul unui călcîi? Minuscula copită a delicatei articulații, căreia îi este încredințată răspunderea unui volum anatomic masiv, e rigidă. Suprafața de contact cu firimitura primejdioasă a stîncii, care crapă și se cojește neîntrerupt, e mai mică decît o ștampilă. Totuș, familiaritatea mișcării, sprinteneala elegantă a săriturii din granitul pleșuv accidentat, ca de purice pe o plapumă de mătase, e de neînțeles. Capra contrazice fizica și o răscolește. Din rîpă la piscul inaccesibil, s-a sucit de cîteva ori, iute, instantaneu, și, suind, pietrele dizlocate, tocmai acelea pe care nici nu și-a pus bine piciorul, se rostogolesc, vreme de două mii cinci sute de metri, ca niște găoci, — și pietrele fugite mereu, nu o răstoarnă. E un farmec, un descîntec, o vraje, o diavolie: între animal și munte e prinsă o scamă magnetică.

Dar e capra un animal? Vînătorul o împușcă și nu nimerește flacăra neagră cu coarne, din pieptul Alpilor. De cele mai multe ori, pîn-a nu apuca să ochească, el mușcă pămîntul.

Vînătorul pierdut în Carpați a ținut să-și întreacă glonțul cu țapul. A te aține cu carabina la viață e poate că o *plăcere. Dar el nu* aflase de plăcerea țapului-negru, care îl caută pe vînător, simțit după rîncezeală, pînă ce îl găsește.

Helveții, milenari săgetători ai romanilor, păstrează, în tăcerile munților dintre lacuri, pe vechiul locuitor și tovarăș de înnălțimi, și se feresc de întîlnirea cu el. Țapul vine precipitat din spate sau din față, de-a dreptul în om, pe neașteptate, îl împunge cu măciuca frunții și-l aruncă

lat în gol, ca, dintr-un singur pumn, meșterul de box.

Dacă nu l-au mîncat încă hultanii, amatorul de așa vînat, care a zgîndărit gingășele taine cu trăgaciul și le-a înfruntat, s-a putut întoarce acasă într-un sicriu. El a putut afla ceva de la munte, și, într-altă viață, probabil viitoare, va fi mai informat.

RUGINOASA

Obișnuit cu stațiile la drum, ca vitrinile pe trotuare, călătorul este surprins de frumusețea ilogică a vechei stații moldovenești. Localul gării ridicat pe o movilă, apare, printre arborii parcului povîrnit, ca un castel, ascuns de fumul de cărbuni și greu de împăcat cu progresele transportului rapid. Două alei suie spre stație printre castani, sau fagi, sau stejari, ca două scări domnești, pentru intrarea călare, prinzînd în ocol o grădină cu zăbrele mici.

Florile proaspete ilustrează în violeturi insula mare de iarbă nouă, și la trecerea trenului o gospodină în capot roz ciugulește foile și petalele, ca și cum ar găti pentru oaspeți buchete vesele în vase de sticlă. O tulumbă sprijinită în pirostrie, stropește cu ploaie grădina șefului de gară, el însuș îmbrăcat în alb imaculat de mixandră și ras atunci. Șapca roșie are vivacitatea florilor de mușcată, și toți oamenii din gară se resimt de aristocrația peizajului local.

Întîia oară am ridicat binoclul, ca să scotocim umbra de catifea, brodată cu aurul naiv al diminetii, în care se mișcă un personal însuflețit. E mai puțin o gară și e mai mult o reședință. Ce director-general, proprietar sau prefect necunoscut duce răspunderea inteligentă a izolării din funingini a celei mai frumoase stații din țară? Trenul pornește, și ochii călătorilor au rămas nedespărțiți de măgura micului paradis, și parcă fiecăruia i-a căzut ceasornicul sau brățara sau cel puțin o batistă de mătase în acest punct seniorial al căii ferate, — și se uită cu părere de rău după obiectul pierdut.

Cineva a măturat dis-de-dimineață pietrișul aleilor suitoare, a vopsit zăbrelele, a dat cu pensula și cu peria, minuțios, pe toate frunzele și pe fiecare harac din zăbrele, de care spînzură, ca o iederă, lumina. Fiecare bob de pietriș a fost șters cu o cîrpă de flanelă și a rămas lustruit ca o cireașă. Pe unde se zărește, pămîntul gol a fost pieptănat cu tîrnul și a rămas ca un preș de cînepă, din care nu se ridică un singur abur de praf. Și găina dintre două șine, scoborîtă pînă la călători, are creasta săpunită ca o ureche clătită în apă rece și ștearsă cu peșchirul. Unghiile ei sînt făcute cu luciu, și penele unse cu briliantină. Ea își ascute cîteodată, cu cochetărie nițeluș pedantă, ca să nu-i cadă pălăria crestei, ciocul pe glaspapirul potecii, se uită pieziș printre ostrețe, unde stăpîna gospodărească a ținutului și-a umplut mîna cu foile culese, pe care le duce să le arunce undeva cu băgare de seamă, ca pèticele mărunte ale unui bilet rupt în bucăți pătrate, cu slove, într-un coș.

— E, fără îndoială, soția șefului de gară, întreabă un călător. Harnică femeie. Trebuie să o facem să știe că gospodăria ei a fost văzută și că ne-a emoționat.

Un sătean cu cămașa proaspătă trece pe lîngă zăbrele și își scoate cuviincios căciula. Pe fața lui se vede din tren satisfacția omului detreabă, că întîlnește o femeie de ispravă. Ea s-a oprit din cules, ca să-l întrebe ceva, cu un surîs de bună cucoană. Părul ei, pieptănat strîns, licărește curat cu de-amănuntul, și, înconjurîndu-i grumazul cu un decoltaj decent, rochia, călcată nou, îi lasă

bărbia liberă și pieptul degajat. Mîneca e scurtă, deasupra coatelor albe. Un inel de nuntă îi strălucește la mîna care aleargă de la ramură la ramură și de la plantă la plantă. Pînă ce nu vor fi curățate toate pojghiile uscate de ieri pînă azi, la pintenul florilor și pe praștia crăcilor subțiri, degetele nu se vor simți tihnite.

— Sărut-mîna, Cucoană, spunea sentimentul, pecînd se puneau vagoanele în mișcare ca să ne ducă prin fața gărilor prozaice, de subt Siret. Ne-ai dat, fără să știi, o mare mulțumire, — și dacă ne împărtășim altora bucuria de-a fi citit o carte frumoasă, de ce să nu ne destăinuim plăcerea simțită dinaintea operei dumitale, mai vie decît un tablou și mai pozitivă decît un roman?

Casele, gările și curțile, Cucoană, sînt îndeobște triste și monotone, pentru că cei ce le locuiesc nu iubesc nimic, neiubindu-se unii cu alții. Aș trimite cu trenul la mitocul dumitale cîte o mie de cucoane din București, care cască de urît și își omoară un timp, molîu și somnuros ca un buldog bolnav, jucînd cărți, devastate de neantul dezgustului de sine și de alții. Ele nu cunosc fericirile dumitale, albinărind printre flori, uscînd rufele pe o frînghie, călcînd fețele de masă pe cuta mijlocie, gătindu-și bărbatul, înfrumusețîndu-și copiii, stropind grădina și făcînd dintr-o stație de drum-de-fier, necunoscută decît în orar și tarif, un loc rîvnit din trenul expres, pentru mulțumire și odihnă.

Aș duce la dumneata în gară pe toate fetele care nu știu cum să înceapă viața și pe toate soțiile încă nedumirite. Și aș lua cu mine nevestele tuturor șefilor de gară, ale impiegaților, casierilor și telegrafiștilor, și le-aș aduce la măgura dumitale, din Ruginoasa, ca să învețe cum știi dumneata să lucrezi toată ziua și să rămîi voioasă, — și cum știi să iubești lucrul ce-ți alunecă prin mînă, trandafirul cu ghimpi, găina cu ouă, sau cravata soțului. Să învețe de la dumneata cum se fac zulufii copiilor și ai grădinii, — și cum se poate trăi cu genele în soare și cu mîinile în leșie, dintr-o leafă ridiculă de șef de stație mică.

Am mai văzut neveste ca dumneata, îndurerate însă că nu dansează jocuri americane într-un oraș mare, cu lume purtătoare de costume negre cu coadă și cu nasturi în josul spinării. Le-am găsit citind, între tigăi murdare și într-o bătătură uscată, povestiri de hoți de fete pribege, și visînd pe tînărul fercheș care le va fura într-o zi cu automobilul, înnainte de-a fi purtate în pasul calului încetinat, de la dric.

Cucoană dragă, pe care nu te cunosc, cum să facem să învețe cîte ceva de la dumneata doamnele din București, din provincie și din stații? Eu te rog să fii sănătoasă și să faci să rîdă todeauna gara, grădina și ochii dumitale la trecerea trenului accelerat.

IAŞII

Călătoria noastră a durat o noapte, arestaţi împreună şi robii desăvîrşiţi ai şarpelui de fier, cu pupilele de flacări. Întinşi pe spate într-un vagon « special », noi ascultam umbletul fierăriei amestecat cu sforăitura groasă a tovarăşilor de compartiment, doi dolofani de cîntăreţi din pîntec. Vocea somnului lor rupea ca nişte strunguri şi se înmulţea ca nişte rindele. Un miros de lînă de berbec şi de carne de oaie suia de desubt spre nările noastre, înnăbuşite de pîclă, şi ne uitam unul la altul ca nişte răniţi, cu genele umflate de oboseală şi căldură. Uneori trenul se oprea în cîte o gară, pe care o căutam prin dunga perdelii, gară cenuşie, somnolînd din cîte o lumină, două. Alteori părea că străbatem un tunel fără sfîrşit. În galeria vagonului, cît o albie de rîu de lungă, se zărea şapca unui îngrijitor, rece şi demn ca un temnicer.

Dar pînă la Iaşi, prin toată Moldova, ne-a dus feeria de aur a scînteilor de locomotivă. Ţînţari de foc, albine de vulvoare, funinginile aprinse jucau miliarde, ca o manta de stele. Talazul lor învăluia fulgerul nostru, şi, din depărtare, trenul va fi alergat ca o fiară de noapte cu coama de văpaie. În amăruntul lor, punctele portocalii scriau figuri, cercuri şi burghie, se răsuceau în feluri fieştecare, zmălţuiau cioburile de întuneric, mureau pe o margine de beznă, iveau lăstare,

semănau închipuiri, aruncau o floare. Mîncîndu-se între ele sau împărechiate şi fugind alături cîte două, spre prăpastia cerului, păreau stropite de-o voinţă, mînate de-o fatalitate. Locomotiva le deşerta ca pe nişte litere vii pentru întocmirea unei cărţi sorocită orbilor naturii. . . Zburătoarele veneau cîteodată la geamul vagonului ca să moară chiar pe lumina ochiului nostru.

Privind această pleavă de atome, sentimente mistice se deşteptau în noi şi ne împresurau reveria, multiplă ca nişte vitrouri cu sfinţi de cleştar, de sticlării policrome, adunate subt cusături de cositor şi plumb. Şi ne gîndeam la trecerea prin pustie a celor aleşi de Domnul şi încununaţi cu raze, la basmele sfinte, la legendele naive şi sublime care ilustrează sufletul nostru cu pagini multe, ca un volum de istorisiri nevinovate. Şi se trezeau din catacombele sufletului de demult, acoperite cu grădină nouă, speranţele fantastice şi romantismul de-atunci, todeauna dulce, în lupta fioroasă cu broasca mare de mîzgă, vînătă de bube, a ceasului de-acum. Prin depărtările înverzite, de codrii, ale amintirii, surprindeam gonind fără potecă, albul armăsar al iluziei, inundat de unda lunii. Auzeam suspinul unui cîntec grav ca tunetul de orgă sau secret, şi gingàş ca şuierul viorii...

— Tecuci, douăzeci de minute!. . .

E un patriotism al tîrgului Iaşi. Un patriotism al Bucureştilor nu se cunoaşte. Bucureştii au calitatea să fie oraşul cel mai mare al României, cel mai bogat, cel mai numeros în prăvălii, în fabrici, în cinematografe, în ziare, în numere de telefon, cafenele, hoteluri, trotuare. Şi, cu toate că tumultul într-însul este cel mai adînc, cine este şi cine poate fi patriot al capitalei?. . . Patriotismul Iaşilor e atît de real încît şi noi ne facem, îndată ce-l parcurgem cîteva ore, patrioţi ai acestor

Iași, depărtați cu sute de kilometri de tîrgul obîrșei noastre.

A fi ieșean e a te abnega și-i a viețui întrucîtva fermecat de un nobil dezinteres. Ajunge să urmărești o situație și să te agite lăcomia, ca să fii un excelent bucureștean, dar un bucureștean ca orișicare altul, în cîteva ceasuri. Examenul la care te supune capitala înnainte de-a-ți decerne diploma instinctelor, e cel mai elementar.

Iașii cer forțe sufletești curate, — și fiece ieșean le are, mai mult sau mai puțin, aceste puteri, ce se vădesc în figura oamenilor, a pămîntului și a pietrii. Dacă unele atitudini contrazic uneori însușirile din născare ale ieșenilor, acestea se datoresc șarlatanismului politic, vătămător și lumilor celor mai ideale.

Iașii sînt republica intelectuală a României, aceea care în fața Ardealului, producătorul spiritului de ordine și de massă în inteligența românească, reprezintă spiritul de subtilitate și de nuanțe, special românului din « Regat ». O conspirație a tuturor imaginilor și inspirațiilor de tradiție a voit ca Iașul să fie și să rămîie rezerva de ferment moral a țării. Bucureștii, închiși în fortificații, împresurați cu tunuri, destinate să-i apere Statul și Averea, primesc, pentru interpretarea energiilor și slăbiciunilor lui, aportul superior întru totul al cerebralității ieșene, conținută de un oraș pecît de vechi și de adînc înrădăcinat, pe-atît de provizoriu într-un sens.

Ce omenire liniștită, gînditoare, senină! Atîtea figuri distinse pe o singură uliță! Nu întîlnești, în trei zile cît cercetezi Iașii cu de-amănuntul, nicio expresie vulgară, nicio față lipsită de un reflex oarecare. Toată lumea de acolo pare să poarte o stea în sufletul ei, o lumină, și mulți din locuitorii orașului și satelor din apropiere, întîmplați, săraci și triști, înlăuntrul tîrgului, s-ar zice că

ascund în hîrtiile de acasă, sau la sîn, pe piele, pergamentul unei vechi aristocrații. Ei merg ca niște domni, vorbesc ca niște prinți, și cuvîntul românesc, rostit cu un accent înnădușit și greoi în capitală, capătă, ridicat de pe buzele lor, o dulceață de-o sensualitate delicată, și gura femeilor îl cîntă ca o poezie.

Despre intelectualii, despre intelectualii *pur-sang* ai Iașilor, ne vom opri să vorbim, căci covîrșitoarea impresie ce ei ne-o fac s-ar putea exprima prin slovele noastre într-un chip atît de entuziast că ar părea exagerată, și exagerată cu o intenție streină mijloacelor noastre sufletești.

LA COSTÎNA

Paraschiva, fata lui Burda şi a Macoveicii şi nepoata lui Japurda, s-a întors la Costîna.

Satul întreg s-a strîns la casa părintească, să audă veşti şi, cum le zicem noi ăştia, bacalaureaţii, impresii de călătorie. Tatăl Burda a murit de tînăr: s-a culcat într-o seară şi nu s-a mai sculat, iar a doua zi a fost pus, cu mîinile la piept, pe năsălie. La un an, a închis ochii şi Ileana Macovei, maica Paraschivei. Nu ştiu ce a putut să aibă că s-a înnegrit. Pe patul de moarte ea şi-a chemat fetiţele şi le-a spus: « Ţineţi minte două lucruri: să nu minţiţi şi să nu furaţi ». Maica Ileana cînta frumos. Îşi făcea singură cîntecul, atît al glasului cît şi al vorbelor din stihire. Cum am zice noi, ăştia, avea talent (poetic şi muzical).

Mai trăiau la Costîna unchieşii cu pletele lungi, rămaşi dintr-alte veacuri. Ei au făcut întîiul rînd, din roata dimprejurul Paraschivei, care, ca să poată să plece de acasă, şi-a vîndut oile, două fote şi o bondiţă, rămase în zestrea ei curată. Celelalte, grădina, vacile, livada, scoarţele, trîmbele de cînepă şi bumbac, fuseseră furate şi împărţite pe din două, de naşul, care se îndatorase să crească surorile, Paraschiva şi Saveta, şi de armeanul, proprietarul din partea locului, obişnuit ca la fiece arătură nouă să intre cu cîte trei-patru brazde în pămînturile oamenilor nevoiaşi, uneori pînă aproape de praguri.

— Ai fost, vasăzică, la Bucureşti, se mìră un bătrîn... Poţi să-mi spui ce-i acest Bucureşti? Dobitoc îi? Pasăre-i? Grădină-i? Nu mă rîde...

— E tîrg, tată Gavrilă, tîrg mare, oraş...

Tata Gavrilă, care n-a ieşit optzeci de ani din satul lui, se gîndeşte cum ar fi un oraş. Are biserică? Paraschiva spune că are multe biserici, şi unchieşul le vede adunate grămadă launloc. Dacă-s multe, şi popii trebuie să fie mulţi între biserici. Are şi şcoli şi primării multe. Ici bisericile, alături primăriile, lîngă ele şcolile... N-a mai auzit.

— Dar cum îi în tren, Paraschivă?

Unchieşul Gavrilă n-a văzut nici tren. Invenţia lui Stephenson îi e cu totul streină. I s-ar părea că e ceva ca o ladă. Zice tren, cum zice oraş, dar nu înţelege, neam.

— E bine şi în tren, zice Paraschiva... Azi te sui în el, şi poimîine te dai jos din el la Bucureşti.

Unchieşul nu-şi închipuie că Bucureştii sînt atît de aproape de Costîna. Prin urmare, coleà, peste două sau trei dealuri. Călătoarea-i descrie drumul-de-fier: un cuptor încins care fuge, tîrînd după el treizeci-patruzeci de magazii pline cu lume, şi care fuge de rupe pămîntul, noaptea şi ziua, fără să se oprească decît cîte o leacă, — şi moşneagul surîde. Parcă ar fi visat în somn, cîndva, o asemenea repezeală de roţi şi căruţe.

Extraordinare au fost robinetul de apă şi becul electric. De radio nici nu mai încape vorbă, că e o cutie cu mustăţi şi la primăria din Costîna, dar el ştie cum face, că se bagă primarul subt masă, de unde vorbeşte şi cîntă cu nişte ţigani. Dar e de necrezut să învîrteşti o clanţă şi să iasă din pǎrete, cînd apă, cînd lumină, după cum vrei să întorci.

A mai auzit el, fată, minciuni. Decum iese careva din Costîna şi merge pînă la Rădăuţi, la întoarcere vine stricat la minte.

Dar Paraschiva l-a zdruncinat adînc pe unchiaş, povestindu-i că l-a văzut şi pe vodă. . . Gavrilă s-a sculat de pe doniţa pe care sta, pe capac, şi s-a închinat.

— L-ai văzut tu, măi Paraschivă, pe vodă, cu ochii tăi?

— Aşa cum te văd pe dumneata, cu ochii mei.

— Cu ochii tăi, Paraschivă?

Lui moş Gavrilă nu-i vine să creadă că poate să fie văzut vodă de o fată din Costîna. S-a mai sucit, s-a mai întors, s-a chibzuit.

— Ia spune-mi acum, să văd. Cum îi vodă? Om îi?

— Om, ce să fie?

Vodă nu poate să fie om ca oamenii. Unchiaşul se îndoieşte. El ştie din basme că împăraţii sînt duhuri, că se poartă cu odăjdii şi plete, îmbrăcaţi cu fir şi-n serasir, ca Ştefan de la Putna, care n-a fost om; că ei se mişcă încet, ca în icoane, din pricina coroanei grele, şi calcă binişor, să nu le cadă căciula de aur din cap, că, de! pardoseala pe unde umblă împăraţii nu-i netedă întodeauna. Mai ales, fata i-a spus cum că vodă n-are nici suliţă, paloş, pavăză şi ghioagă — ce nu s-a mai pomenit.

— Nu se poate, Paraschivă. . . tu n-ai fost la Bucureşti. Cine ştie unde-i fi nimerit!

Moşului Japurda nu-i plac civilizaţia şi modernitatea, nicidecum.

TABLETA RÎNDUNELEI

După un Paşte hotărît pentru finele lui martie şi după un april îngheţat, întîia zi de Mai, întîia zi de primăvară certă. Cu un instinct nedezminţit, antiştiinţific, evident, ca teritoriul întreg al instinctului, partizanii necărturari ai Paştilor din Mai, care este voie să fie sărbătoriţi ca şi ceilalţi, prăznuiţi cu zăpadă şi ger, sînt încă o dată de acord cu mugurii, brusc iviţi la termenul tradiţional. În timpul unei singure zile ramurile pomilor au dat altoaie verzi, şi copiii, care au găsit dimineaţa stufişele oarbe, s-au despărţit de ele, către seară, exprimate. În ordine instinctivă, s-au succedat, pe vîrfuri şi la subsuoara crăcilor, florile care preced frunzele la pomii destinaţi să inverseze regulile vegetative. La 3 Mai grădina întreagă pornea din soare, ca o lume de melci cu gătelile în coarne.

Coşul de logodnă şi nuntă al grădinii fusese împlinit cu belşuguri impalpabile într-o singură noapte. Stelele au trimis nuntaşilor mii de bilete mici de papagal, îndoite şi prinse-n vîrfuri şi crestături de tulpini: panseIe vinete şi tulipe.

Împotriva calendarului european, argumentează natura scitică a pămîntului nostru, criteriu de viaţă şi de moarte al oamenilor care-l plugăresc. Statul, Poşta, Căile Ferate sînt contrazise de un adversar care le nesocoteşte: firul de iarbă, bobocul înmuguririi. Oricum ar dispune guvernul şi

oricîte ordonanțe ar semna, ghiocelul se supune unui regulament personal, și liliacul își încredințează firul, ca să i se puie fulgul violet în moț, divinităților casnice, din lacurile cu trestii și din mușuroaiele tăinuite ale lutului cu care s-a pardosit podina țării dintre Dunăre și Olt.

Cu căciula pe nas, rumânul citește în urzică, ștevie și păpădie datinile scrise în carte, și Pascalia lui o vestește cucul și balta, în care cad profund clapele de orgă ale lacului sonor de clopote murmurate. Slova plugarului o face mărgăritarul și o tipărește vîntul în zodiile învîrtite între botul vitelor și pe cumpăna cu ciutură mare, a cîmpului semănat cu cătune. Călindarul nou mută rîul în deal și sădește molifții în nămol. Cine i-a izmenit?

Dar noul calendar mai are un împotrivitor, rînduneaua: sosită ist an de Mai întîi. În dimineața zilei din ajun de zîntîi, harmonicile lor minuscule, cu două note cînd se strîng și cu un ìson lung atunci cînd se întind, au parodiat muzica instrumentelor cu aer și burduf, pe streașini și privdoare. Ele țin de aproape cu Biserica vlădicilor care au schimbat datina, orientînd-o, după învățați — prin cuiburile turlei și mînăstirii, maici cu tulpane strînse pe un comanac delicat, cît coaja de alună. Au venit pentru Paște, și Paștile au trecut. Le-au rămas grădinile, care le-au primit de Floriile lor.

Rîndunica înfruntă argumentul științific cu argumentul ei internațional, romîncă cinci luni pe an, elenă două luni, etiopiană, eghiptică și cartagineză în restul anului astronomic. Ea trece Dunărea și Argeșul de Paști.

Ce-ați făcut prea-sfinților arhierei, și voi, diaconi albi? Rîndunelele au rătăcit orbește cîteva zile, din prìcina voastră, așteptînd în deșert să umble, înconjurînd altarele, luminile de lalea, prin noapte, înflorite pe tulpini de ceară. . .

AERUL ROMÂNESC

Cineva băgase de seamă că una din prințesele noastre, căsătorită în străini, s-a întors după cîțiva ani să-și vadă țara și nu o mai recunoșteau cucoanele. « Săraca, s-a urîțit! » o plîngeau femeile noastre, în genere inexplicabil de frumoase. În schimb, după cîteva luni de vacanță, fosta noastră prințesă și-a recăpătat carnația de odinioară și a plecat cu ea înnapoi, acolo unde și-o pierduse.

Reciproc, străinele indiferente care se stabilesc la noi, devin femei în genere frumoase.

Fără să ne flatăm peste măsură, observația este exactă, și numai cine nu a rămas uimit de aristocraticele frumuseți femeiești întîlnite în mahalalele cele mai murdare din București, ca și pe Calea Victoriei, se mai poate îndoi de virtuțile fantastice porțelanee și sidefii ale aerului spurcat și tonic fără motiv al capitalei, de pildă. Cu toate sforțările încununate, pe de altă parte, de succes, ale municipalităților succesive, de-a face Bucureștii inabitabili și de-a-l infecta profund, aerul binecuvîntat al Bărăganului, începînd încă din Teleorman, și poate din Dolj, conține acei atomi de catifea cu care îmbracă trupurile mlădii și elastice ale celor mai frumoase fete și femei din Europa.

Noroiul, pulberea, lipsa de confort, putoarea, antihigiena, totul concurează invers decît sînt destinate, ca să ne facă femeile din ce în ce mai frumoase. La fiece zece ani o nouă nuanță de

frumusețe se adaogă la cele de mai nainte, an de an se perfecționează insensibil sensualitatea rasei. Subt ochii noștri se petrece miracolul unei arte anonime și nejustificate.

În ultimii ani și linia urmează perfecțiunile ștofei, și, în anul în care intrăm, picioarele sînt mai fine decît în anii trecuți. Înseși femeile care într-altă țară au fost categoric urîte, cîștigă la noi un accent, măcar al ochiului și al mișcării, care le fac, dacă nu frumoase, interesante și ispititoare.

Iată o lume în care feminismul, apanajul — scuzați! — al femeilor pocite, va prinde numai după ce Europa, stricînd ființa țăranului, și isonul nostru patriarhal, va cocoloși și frumusețea de hîrtie de mătase a femeilor noastre tipărite scump.

1928

FEREASTRA CU GLASTRE

Dacă și din mijlocul iernii ne ducem cu gîndul la flori, este că ne pare rău după ele și că grădina din fața casei, spulberată de vînt, a pierit înnăbușită de altă floare, uscată și rece, a troscotului zăpezii. Mușcatele s-au tupilat în colțul ferestrei, și ghivecele gospodinei mulțumesc plăcerea trecătorului de a deosebi în mahalalele cu cerdac căminurile însuflețite.

Floarea, pe care o scapără la fața pămîntului lumina, este dintre toate preferințele omului gratuite, cea mai curată. Cine iubește florile, iubește mai mult glastra din fereastră, glastră sufletească. În casa înflorită, oamenii sînt primitori, și adeseori semnul bucuriei de viață vine din geamul căminurilor nevoiașe, unde s-ar putea crede că are drepturi mai puține să intre bucuria.

În mahalaua și provincia românească, ghivecele cu flori au fost întodeauna preocuparea femeii care își iubește rostul. Florile căsniciei sînt urzite cu obișnuințe care dovedesc moravurile liniștite și prietenești ale unei populații, mîngîiată, în greutățile vieții, cu sentimente delicate și minuscule. Cîți au apucat cultul vaniliei, al leandrului și indrișaimului, pe vremea cînd florile nu purtau nume științifice, știu că gospodinele se întreceau în căpătarea și înmulțirea altoaielor, și că, primăvara, în pridvoare, spînzurau de grinzi flacoanele cu apă, în care prindeau rădăcini de ață ramurile

despicate, cu o boabă de mei în crestătură. Era vremea bolţii de viţă, nelipsită din bătătură, a gutuiului catifelat cu o flanelă, a nucului cu frunzele mari, decorative şi aromate, bune pentru întărirea oaselor şi pentru vindecarea de scrofuli. Gospodăria mică era puţină. O soţie, o pisică, un cîine, cîteva găini şi două raţe întemeiau o căsnicie.

S-a remarcat înclinarea mediocră a poporului din Vechiul Regat pentru domesticitate, şi nu a fost rar cazul sătencei şi al femeii din periferie, care preferă foloaselor practice şi incontestabile ale slugăriei, o sărăcie, mascată cu florile din curte şi din fereastră. Florile lor par o însuşire de aristocraţie la femeile din mahala, cărora, luxoase din fire, le lipsesc multe lucruri, dar niciodată un costum frumos, un ghiveci cu flori şi titlul preferat de « cucoană », cuvînt românesc. Femeile ţin la certificarea verbală a vecinilor, şi ele ştiu să facă precis şi instinctiv deosebirea între situaţia de lucrătoare şi de servitoare, muncind istovite şi pe un salariu derizoriu în fabricile de ţesătorie, unde majoritatea lucrătoarelor sînt tuberculizate de aerul de scamă din ateliere. Confortabila stare socială de slugă este violent refuzată. Vorba slugă insultă, fiecare se socoteşte stăpînă pe o sută de metri patraţi de curte, pe un porc, pe un curcan şi o glastră cu flori.

Sentimentul de independenţă, foarte pronunţat, face că românul rîvneşte la un singur capital, proprietatea, şi din acest punct de vedere românul e acelaş în toate provinciile, şi cele vechi şi cele noi ale regatului, singura metodă de căpătare a mijloacelor de proprietate deosebindu-se de la o provincie la alta. Nu e fără însemnătate nici munca, pe o singură palmă de pămînt, făcută de o femeie bătrînă, care, dintr-o grădină cu pansele, dintr-un cîmp minuscul cultivat cu dălii, îşi

creşte copiii în şcoli, şi cîteodată nepoţii şi strănepoţii. Din crini, din tiparoase, din părăluţe şi din tufănică şi-au luat cîteodată copiii buni o licenţă, o diplomă, un doctorat, intrînd într-un rang social mai înnalt, mulţumită unei bunici, harnică şi veselă, care a scos primele flori cu degetele şi cu inteligenţa ei, din brazda frumos îngrijită şi de subt geamurile învelite cu o rogojină şi împresurate cu paie.

Florile dau o viaţă, pe care înnafară de ele numai soarele este în stare să le-o dăruiască, şi pretutindeni unde se arată floarea, într-o fereastră sau atîrnată într-o staţie de drum-de-fier, se altoieşte pietrei şi fierului farmecul gingàş al purtătoarei de parfum. Ar trebui ca la toate şcolile şi spitalele ferestrele să fie nişte torente şi cascade de verdeaţă şi iarna, în viaţa zguduită a bietului om. În Elveţia, de pildă, nu se vede o fereastră de uzină şi de cazarmă, fără flori, afară de temniţă, unde absenţa florilor adaogă la chinul pedepsei. Bisericile sînt şi ele gătite pretutindeni cu variatele culori ale plantelor înflorite. De altfel, toată străinătatea e un belşug de flori, la toate etajele, pînă la mansardele, locuite de o cusătoreasă sau de un student, şi municipalităţile încurajează şi mai mult dragostea de plante, împărţind premii pentru ferestrele şi balcoanele cele mai bine împodobite, cu garoafele domnişoarei Mimi Pinson alături de o colivie cu sticlete.

Horticultura consacră o întreagă activitate a florilor din glastre, ceea ce arată că micile noastre gospodine, care şi-au pus de cu toamnă ghivecele în fereastră, au avut gustul sigur şi presimţirea ştiinţific exactă. O carte interesantă, apărută la Paris, *Cultura plantelor în ghivece*, scrisă de domnul Petit, inginer agronom, carte încoronată cu premiul Joubert de l'Hiberderie al Societăţii Naţionale de Horticultură din Franţa, tratează subiectul agreabil

în nu mai puțin de zece secțiuni mari, divizate într-o infinitate de capitole, și arată cîtă iscusință trebuie să aibă bunicuța noastră din mahala, ca să izbutească să-și mențiie fereastra învelită într-o perdea de cerceluși.

Un capitol descrie porozitatea necesară variată a ghivecelor pentru flori. Altele vorbesc despre influența ghivecelor și a capacității lor asupra plantelor. De pildă, băbuța și nepoțica ei știau că ghivecele micșorează creșterea plantelor în sus, și că, silind și rădăcina să nu se dezvolte prea mult, grăbesc ivirea bobocilor și înflorirea lor prin constrîngerea la volum.

Influența florilor asupra vieții individuale și sociale este tot atît de imensă cît și prezența lor pretutindeni, și poate că dacă n-ar fi cunoscut candoarea acestor divine frumuseți ale țarînii și dacă civilizația lui ar fi mînjit o planetă de cristal, de marmură și metal, cum a visat-o în stihuri Baudelaire, omul ar fi mai rău decît este, mai brutal, mai puțin simțitor și inteligent. Floarea din fereastră, mutată la prînz în mijlocul mesei acoperite cu o față albă; buchetul scufundat într-un vas lîngă călimara cărturarului, sau trimis în dar de sărbători; floarea pusă la butoniera bărbatului, ca și aceea prinsă la sînul, la urechea, în părul sau la șoldul femeii, — repetă dovada tovărășiei legate între plantă și om. De la întîia floare care străbate zăpada pădurii, de la ghiocel pînă la crizantema ciudată, care leagănă pe nuiaua subțire a tulpinei o floare cît un porumbiel cu aripile deschise și cu fulgii bucălați, omul se împărtășește tot anul și toată viața cu harurile pe-cît de trecătoare pe-atît de permanente, ca și omul însuș, două făpturi asemănătoare și cîteodată identice. . . Cînd psalmistul măsoară viața noastră cu frunza și poetul pune frumusețea Fecioarei lîngă a crinului Bunei-Vestiri, niciunul din ei

nu greșește: omul este o floare și o pleavă aruncată în vînt, cu pulberea tuturor zilelor lui.

Simțitor la flori, românul a înființat și o sărbătoare a Florilor din ajunul Paștilor, ca să-și aducă aminte de ele. Ca să nu uite florile și pentru că le dorește, el a mai înființat și tradiționala sorcovă, un băț cu flori de hîrtie, și cu care, în ziua Anului Nou, la Sfîntul Vasile, el mîngîie umărul prietenilor, lăsîndu-le pe haine un fir de beteală.

Botezul: flori; logodna și căsătoria: flori; zilele sînt însoțite de flori; consolarea bolnavilor: florile; și tot florile sînt și podoaba morții. Florile biruiesc, surîzătoare, cinstite și parfumate. Floarea domină viața și trecutul, toate meșteșugurile și artele s-au inspirat de la neînsemnata petală din fereastră. Arhitectura îi datorește elementele clasice și gătelile. Steagurile și oștirile au purtat floarea simbol. Aurul, argintul, fierul, și-au căutat expresiile caracteristice în plante. Bijuteria de la urechea și din degetele femeii, care-i maica omenirii, sînt niște flori strămutate în metale și în pietre prețioase. Vasele sacre ale liturghiei, scobiturile în piatră ale bisericii, tăieturile în lemn ale stranei, odăjdiile preoților, scoarțele de argint ale Evangheliei, au chemat floarea din fereastră, ca să le împrumute linii, conture și forme. Este un loc în care floarea să nu fi intrat cu ghiveciul sau cu desenul ei, mai variat și mai original decît tot ce ar putea imagina artistul lăsat în voia închipuirii și izolat din viața naturii într-un turn?

Florile au dat omului simțul de culoare. Săteanca noastră își face vopselile după modelul florilor din pridvor, își întocmește războiul pentru țesutul scoarțelor — strămutînd în ele icoanele pajiștilor pestrițe. Industriile vaste, care au dat naștere altor industrii, a culorilor și a parfumelor, din care trăiesc zeci de milioane de oameni, cultivatori de flori, chimiști, extractori de substanțe și de esențe,

transformatori și negustori, sînt provocate de existența florilor, fiecare cuprinsă de o culoare și cuprinzînd o mireasmă. Fără floarea din fereastră, care-i o floare adusă din cîmp și perfecționată de bunica noastră din mahala, omul nu ar fi cunoscut nici mierea, nici modelul de muncă, de organizație, de solidaritate și disciplină al harnicei albine. Fără pilda florilor oamenii nu ar fi avut palate frumoase, monumente, emoții și realizări. Vasele de porțelan ale Chinei și ale Japoniei, catedralele, Dragomirna și Voronețul, templele Eladei și ale Egiptului, și nici cărțile noastre, nu ar fi frumoase nici în tiparul, nici în legătura lor, nici stofele, nici costumele. Și fără glastra din geam a mamei Ioana cu bariș, nu ar fi fost cu putință nici zugrăveala, nici pictura, nici clopotele din turlă, care îndeamnă lumea la rugă, din bronzul lor, turnat în forma unei flori de sunătoare. . .

STAȚIA CĂPIȚA

În apropierea satului cu căciuli de stuh, cu oameni de mii de ani și cu vite rămase în toate, la formă și la volum, din ultimele epoci ale geologiei, trece trenul ultimei ore a timpului modern. Aburul, lumina electrică, sîrma telegrafului și a telefonului se încrucișează, urzind între ele Steaua Polară, cu zborul decorativ al berzei, alunecat pe atlazul perdelei închise a bolții. La « nivel », taurul vechi s-a întîlnit cu taurul de fier, și ochii unuia, turburat de o amintire milenară, au scăpărat în ochii celuilalt, de roșie văpaie. Șuierînd expresul, din prăștiile copacilor, ridicate în văzduh, au scăpat în sus vrăbiile, aruncate în stoluri de pietre.

Lîngă sat se despică șinele părechi: unele purced la munți, altele se opresc la Mare, celelalte străbat țările străine: Lipsca, Berlinul și Parisul șed pe linia stației Căpița, — și cînd se uită ciobanul, din mijlocul oilor lui, de lîngă măgar, pe subt pălărie, în apus, el nimerește drept, fără să le vadă, în Roma și la Gibraltar.

O preumblare, pe înserate, de-a lungul drumului-de-fier, cheamă în stație icoanele depărtate ale lumii mari. Șantier de activități mondiale, gara Căpița înfățișează copiilor în opinci, care culeg pietricelele albastre din zgură și cenușe, o uzină și un miniatural univers. Pe o sfoară de sîrmă lunecă gîndul și cuvintele, schimbate între țări și popoare, și, pe

o linie de oțel, roata duce pe oameni, cu gîndul lor cu tot, dintr-acoace într-acolo, din soarele fierbinte în soarele răcorit, din lumina de aur în lumina de argint și în ceața de fum a pămînturilor, unde cerul plouă și pasările gem. Trenurile de marfă tîrăsc vagoanele încărcate cu materiale și poposesc să se adape locomotiva. Un fluier, un steag și o lanternă compun limbajul, după care convoaiele se opresc și se mișcă. Pe o prăjină de fier piruietează un disc sau se ridică și se scoboară brațul cu semnale. Și greierele telegrafic sună toată ziua și toată noaptea din clopoțel.

Sînt singurii drumeți popositori la Căpița, și în cîteva minute stația se populează cu case pe roate, care au sosit în dreptul felinarelor ei, ca un al doilea sat, înnăcrit și trist în șesul lui, și a pornit în lume, și-a scoborît prin întuneric turla mai jos. Nu și-a uitat nici turmele, închise în staule cu speteze. Iar trenul următor aduce lăzi monumentale, cu inscripții englezești: automobile americane. . . Căpița e ca o gaură de ac, prin care se pot strecura și cînepa și inul și mătasea și sîrma de oțel.

Dar celelalte trenuri duc lumea departe, și nu se oprește niciunul niciodată. Din puțul stației nu gustă niciun călător cu mustață rasă și cu beretă, al căruia profil fuge prin lumina curată a ferestrei, ca printr-un aparat fotografic. Gara, pomii, funcționarii cu șapca roșie, cîinele de lîngă șef și mîța din geamul de sus au trecut ca o cutie cu jucării instantaneu: s-a ridicat capacul și s-a închis, s-au sculat jucăriile și s-au culcat, au fulgerat, s-au mistuit. Nu s-a zărit nici păpușa articulată cu tabla subsuoară: mîna ei, cît o frunză, a făcut un semn în lume, ca: « umblați sănătoși », și ca: « viu și eu ». O părere de rău se întîlnește cu altă părere de rău. O părere de rău vine, o părere de rău se duce.

Ca într-o fabulă de vreme bună, la Căpița s-au întîlnit odată Nădejdea și Urîtul și au căscat. E salutul lor obișnuit, de cîte ori se lovesc împreună într-o gară goală și într-un han posomorît. Urîtul a vorbit așa:

— Vezi tu cuprinsul de jurîmprejur, al cîmpiei rotunde? În marginea lui, mii de cîmpii se micșorează și scad, și, line, șesurile se varsă într-alte șesuri, ca niște tăceri într-alte tăceri și încremeniri. S-a socotit pămîntul din dreapta să samene cu cel din stînga, turtit pretutindeni. Aș vroi să umblu și stau, de teamă că toți pașii mei vor fi la fel. Deapăn o ață fără nod și fără sfîrșit. Ca un pescuitor, mi-am aruncat undița în vreme, și sfoara mi se duce tot mai afund. Ața e sufletul meu, și îl aud cum i se pierde firul. Dacă aș putea-o scoate înnapoi, aș găsi un fir de praf în cangea undiții mele. Nu mă înveți ce să fac, ca să mă scap de liniște și tăcere? Numai noaptea se aude suspinul spicelor și al foilor cu panglici desfăcute, de porumburi, vuietul holdelor, ca un vînt de iarnă strecurat pe hornuri mici. Și tăcerea se face parcă și mai adîncă.

Și i-a răspuns Nădejdea, întocmai ca tot într-o povestire:

— O să-ți cumpăr o bicicletă, ca să te duci mai departe, și dacă vrei îți dau o motocicletă și un bidon de benzină. Sau, mai bine, opresc toate trenurile la Căpița și fac la Căpița un restaurant. Domnii cu tartan și baston întors, îmbrăcați în haine cu pătrate mari, vor veni să-ți ceară informații și să te roage să le schimbi o mie de lei. Cucoane frumoase, dinaintea uniformei dumitale se vor pudra, cu nasul într-un fund de oglindă, și una din ele te va iubi cu pasiune. Ministrul Comunicațiilor îți va cere creionul ca să noteze o cifră și te va răsplăti, mutîndu-te într-un oraș mare, cu cinematografe, unde nu se mai aude murmurul nici-

unui fel de spic. O să-ți dau pe mînă călătorii care circulă fără bilet, ca să-i oprești din drum în stație și să-i judeci douăzeci și patru de ore. Vei zice « ga-ta ! » cu oarecare stil și întîrzieri de silabe, ca un generalisim. Nu ești mulțumit cu două rînduri de șine și cu o linie moartă. Îți voi da douăzeci de șine active. Dar bagă de seamă să te ferești: trenurile multe se cam ciocnesc. Vagoane parlamentare, ministeriale, trenuri regale, cîte dorești. Și schimbăm și numele stației, vrei?

Nădejdea și Urîtul au tăcut din pricina unui apel telefonic. Vine trenul. Tot un tren de marfă. Un tren de vagoane-cisterne. Prin stația Căpița, de astădată, s-a fudulit și el ca un expres, și nici nu s-a oprit. . .

Acarul cere gaz pentru felinarul de la puț.

BĂRĂGANUL

Șes drept, adînc și larg, cuvîntul cuprinde pusta întreagă și simți la marginile lui Dunărea și Marea. Cîmpul de lut și cîmpia de apă, două pustietăți: o singurătate încremenită și un deluviu frămîntat.

În noaptea caldă, vocea de tăceri a Bărăganului se urzește din creșterea paiului cu șapte noduri, din coacerea, bob cu bob, a grîului, care îmbracă pămîntul cu zimți și spice, ca o holdă de săgeți. Atîtea lăcuste minùscule, cu ochii mari în coifuri tari, strînse în platoșe pe măsură și în pulpare negre de metal, cîte fire de săcară se îmbulzesc să ajungă din luminile lunii un reflex, stau de pază și șoptesc. Lăcustele țărinei, blînde ca vrăbiile, credincioase durerilor din pămînt și aer, și fericirilor din ceasul bun, așteptat.

Copilăresc, gîndul face lumi printre tulpini, pune cîrtițele să iasă în vileag, melcii să-i ciupească, dă drumul scarabeilor pintenogi, cu cornul în frunte, să zboare adormiți, lovindu-se de geamurile lunii, scoate din găuri poponeții opriți în loc ca niște inspirați, pinguinii fără àripi ai șesului fierbinte. Și pecînd iepurii se joacă de-a leapșa și gîngăniile de-a capra, sărind avîntate, cele care se reped peste cele care s-au pitit gheboase, trece Sfîntul cîteodată, purtat repede în cele patru părți ale cîmpiei de vînt.

Porumburile înnalte au pus ciucuri la cîrji, caiere de mustață și țăcălii la știuleți, încercînd în

fiece an să dea cîlțul de mătase, pe care îl visează mărgăritarele bătute pe giuvaerul unui ciucalău.

În monotonia gravă și dumnezeiască a Bără-ganului, s-a ivit nevoia unui nume sprinten și a unei închipuiri zvîcnitoare, și plugarii, obosiți de nemărginire, culcați în arșiță și copleșiți de lespedea pămîntului, au sărit din așternut și i-au zis Ciulnița unui pămînt din ținutul marelui deșert.

— Ciulnița: cincisprezece minute!

Călătorii s-au trezit ca la chemarea din noapte a unei căprioare, care vine cu un urcior de apă rece, pe creștetul capului, între coarne. Ciulnița! nume frumos de fată frumoasă. E creasta porum-bului, ca o horbotă ușoară; e șuierul tăiat în răspăr de foaia lui verde încovoiată; e îngînarea holdelor sunată din răscolirea prin hectare a ecoului ta-lazelor Mării depărtate.

Streașina gării, trasă peste orologiu, întunecă întunericul nopții, compact pe peron. Un munci-tor străin, cu coasa strînsă și cu sacul în spinare, stă în picioare, cu o felie de slănină așternută pe o felie de pîine, între degetul mare și cichie. Foamea lui a găsit în ospătăria gării cea mai ieftină gustare. Ea vine din Ardeal să secere și să cosească Bără-ganul, subt înfățișarea zdrențuroasă a unui ungu-rean înnalt, care trebuie să aibă ochii albaștri, cu chimirul cît un corset și cu pălăria cît o capsulă de sticlă de vin. Cosașul stă de vorbă cu cîinele, care se uită țintă în ochii lui prin întuneric, și la briceagul lui de pe felia de pîine. Vorba arde-lenească e înțeleasă pe Bărăgan de cîinele ialo-mițean, și pribegia amîndorura îi face prietenoși.

— Ține un dărab și tu, spune cosașul, retezînd o dată din pîine și slană, simetric și proporțional, un dumicat. Că am puțin și eu. Dac-o da Dum-nezeu bucate multe, o să-ți mai dea batia și ție... Zi bodaproste...

VÎNTUL, CALUL ȘI OMUL

Un tablou de cîmp.

Vîntul mare izbește orașul pe muchi și se rupe în sute și mii de colțuri, și fiecare năvală a lui mai aprigă și mai dură îl silește să se dividă, să se micșoreze în sute de vînturi, mai elastice și mai mici. De unde trebuia să doboare o cetate, se mulțumește să ia o pălărie și să ridice o fustă. Viteaz cinic și glumeț. Prometeu vinde chibrituri. Influența orașului e culturală. Vii bădăran și te trezești în smoching, dansînd un swing pe un parchet ceruit. După zece bulevarde și cotituri, vîntul degenerat ajunge o zdreanță, și în loc să răstoarne monstrul de beton, cum făgăduia pe Bărăgan, iată-l jevrind la o poartă săracă, biciuind un cîine fără adăpost, zmulgînd fereastra șubredă a unei maghernițe înghețate, în care dormeau, vîrîți unul într-altul, patru copii.

S-a scremut Ceahlăul și a fătat un șoarice ridicul. Orașul civilizează, meschinizează.

În ființa lui adevărată, pînă să ajungă mahalagiu, vîntul era sufletul mării. Neputînd să acopere lumea, din pricina greutății care-l trage la fund, oceanul își suflă sufletul din talaz și-l aruncă peste pămîntul invadat de hoardele de văzduh. Pacifica eră terestră din vară trebuie pedepsită: fericirea sărăcăcioasă a omului trebuie zdrunci-nată. Uite-l pe om în laboratorul lui, gîndește, descoperă, încearcă sinteze. Uite-l zidind catedrale,

parcă ar fi stăpînul eternității. Ia dați-l cu capul de grinzi și striviți-l pe păduche! Nu pot, răspunde vîntul, m-am împiedicat de o piramidă. Dar îl gonesc pe semenul lui desculț și gol, pe care l-am prins pe uliță cerșind.

Dincolo de grădinile scheletice se-ntinde însă cîmpia. Acolo vîntul e la largul lui. Lovește, sfărîmă, zgomotul lui de cutremur dă chiote și urlet. Are drugi cu care lovește greu, prostește, în arătură. Nu rămîne punct neturtit cu turbare de valurile lui cu buturugi. Omoară în galeriile ascunse sobolii, furnicile, păianjenii, care astă-vară urzeau mătase pentru palida Ofelia sepulcrală.

A! Iată-l că străbate cîmpul pe cal, urmat la vreo sută de pași de un om. Calul alb e tînăr și bine ținut, masiv și copilandru. O pătură neagră îi învelește șoldurile rotunde, ca să nu răcească. Dar omul, stăpînul lui, un căruțaș, duce o greutate cît el de mare în spinare, fînul calului, cumpărat de undeva și adunat într-o frînghie.

Cum? Calul slobod și omul cu povara! Nu putea să-i puie calului în cîrcă greutatea? — Și vîntul îl aruncă pe om în cîte o parte și-l îneacă. Pe cal nu-l poate da de-a dura ușor.

Îl iubește. Nu vrea să-l deșele, îi place să se osîndească el.

Dar calul se întoarce, inteligent și sentimental, și stă cu capul spre tovarășul lui, pînă ce omul se apropie de el. Atunci îi face cu grumazul o metanie elegantă. Și se întoarce din nou și pornește înainte, în obstacolul crîncen al vîntului dezlănțuit, și mai stă din cînd în cînd înloc, și iarăș îl așteaptă să-l ajungă omul de dindărăt.

Îl iubește și calul.

SCRISOARE DE CĂLĂTORIE

Iubite prieten aproape uitat,

Mi se pare că ne-am cunoscut cîndva, pe undeva, pe la vreo încrucișare de trenuri, prin Europa, deopotrivă de pasionați amîndoi de a cunoaște mai repede necunoscutul. Îmi spuneai că puseseși de gînd să vezi Dobrogea mea, contrastele și nuanțele țării mele de nuanțe.

Mă folosesc de adresa primită pe o carte poștală ilustrată, din Veneția: gondole, canale, palate și denumiri romantice și sonore.

Îți răspund că nimic din toate acestea nu vei întîlni în Dobrogea noastră, cu două civilizații suprapuse, greacă și romană, în adîncimile pămîntului ei. E îndeletnicirea mileniilor să îngroape viața și să o întinerească. Înainte de Hristos, au trecut între Danubiu și Pontul Euxin, astăzi în România, pașii marelui călător, ca și apostolul Pavel, Herodot. Țara albă a Dobrogei se chema, mi se pare, pe timpuri, în scris, *Sciția Minor*, Dacia din plămada cu latinitatea, a tărîmurilor și poporului românesc.

Cînd ai hotărît să vizitezi obiectul neliniștitei dumitale curiozități? Aș vrea să te însoțesc și să-ți arăt ce mă emoționează și m-a emoționat mai mult pe acest teritoriu aparent arid, din care emană o altă poezie decît aceea pe care o citim în cîteva limbi.

Un suspin inefabil te va întîmpina pretutindeni, suspinul statuilor descoperite zilnic cu tîrnăcopul. Sînt oamenii de odinioară împietriți în marmoră albă. Marea geme, Dunărea strigă, și un mùrmur de șoapte se discerne din țărîna pe care o calci. Osemintele timpului vor să se ridice către lumină.

Vraja Dobrogei nu se aseamănă cu niciun alt farmec din cîte am trăit în țările străine. Le-aș asemăna prin sentiment, fără să le fi cunoscut decît mental, cu Egiptul Sfinxului care tace mut de mii de ani, și cu Iudeea.

Făcusem odinioară proiectul să înfățoșez tainele Dobrogii într-o carte, și începusem să-i parcurg ciudatele întinderi între orizonturi, cu emoții multiple. Odată m-am îndreptat spre sud, spre un punct de frontieră de pe țărmul mării, deschisă în răsărit pînă la marginile lumii.

Călătoream în automobil.

Se zărea din depărtare o aglomerație vastă de pietre albe monumentale. Socoteam că-i, poate, un inexplicabil cimitir. M-am apropiat. Deodată, toate monumentele au zburat în sus. Erau vulturii albi ai regiunii, adunați laolaltă, pe coastă și ridicați într-un singur elan, pe sumedenii de àripi, în văzduh.

Iubite prieten aproape uitat, vino în Dobrogea României. Toate drumurile duc într-acolo, ca altădată la Roma. Spiritul de curiozitate îți va fi din belșug răsplătit. Însă bagă de seamă și pregătește-ți un moral rezistent. Dobrogea uimește, se strecoară lin și dulce pe nesimțite. Ea intră în sînge și nu mai poți să scapi de obsesia ei. Dobrogea te soarbe. Fii atent!

DOBROGEA

Cocò e un vechi și entuziast dobrogean sufletesc.

Cînd s-a întors în Constanța, cîteva trenuri se zoreau să ajungă Dunărea, la Cernavoda, unde luminile de fabrici se clătesc în Dunăre ca niște betèle, printre spini și molifți de aur cu vîrfurile-n jos. Acolo, în laturea stîngă a podului străjuit de un dorobanț, erau astă-vară păduri de floarea-soarelui, care păreau din tren plantații de covrigi galbeni de catifea. Un bordei îngenunchiat în pămînt își făcea rugăciunea de seară, citind subt steaua unei lămpi scriptura trasă cu degetul pe nisip, și mùrmurul sălciilor părea cîntarea lui monotonă. Lîngă bordei sta în picioare un mitropolit cu creștetul de rubine: un plop.

Nicăieri în țara lui nu se simțise mai bine ca în Iudeea Dobrogei, care înnădește cerul cu Marea, Marea cu nisipul, și nisipurile cu cîmpul străbătut de turme și zburat de berze. Pretutindeni uscatul visează Marea, și se ridică, spinări, ca să o cheme la el din depărtările țărmilor unde fierbe-n clocot și se răstoarnă. Pretutindeni pare să fi fost pînă în ajun o vîltoare de Mare sau un lac de asfalt. Pămîntul, făcut pentru cămile și àsini albi, crește și coboară, se culcă și se ridică, și merge lin pe brînci, uriaș cenușiu, obișnuit să adoarmă și să se tîrască la stele.

Apostolii se arată din cînd în cînd, cu bărbia în ciomag, pe cîte un dîmb de piatră moale și

de argilă albă. Ei se uită țintă în fundul cerului fumuriu, de unde se va ivi peste cîteva secunde lucirea frunții, închisă în firul unui nimb, a fiului unuia Dumnezeu, întîlnit adeseori cu fes și distribuind în piață tărtăcuțe de pepeni, apă dulce și ouă dintr-un coș. Și totul ia din culoarea fiecărui pom și om și vită cîte o pensulă, pe care o împreùnă cu marele-i gălbui-cenușiu. O pulbere neutră, suavă, topește strălucirile prea vii și catifelează zgomotul, și de clopote, și de voci. Intrînd în Dobrogea, locomotiva își pierde stridența, fluierul cîntă, țărîna ascultă utreniile vaste ale Mării. Se apropie un vapor cărămiziu: a parcurs Mediterana.

În peronul gării de pornire, pustiu ca Marea și ca nisipul, un preot islam agită o batistă pestriță în nevăzut. Mimetismul a transformat un creștin înnalt în ulemà, și barba lui verticală capătă tonul și vigoarea egipțiană a pietrei.

ZBOR LA MARE

Din pom în pom, din stîlp în stîlp de telegraf, s-a pomenit în cîmpia de bălți dintre Borcea și Dunăre și a făcut o stație de odihnă în acest continent de nuferi albi, cu ceruri deschise printre desimi mărunte. Imobilă ca oglinzile, unda purta, pe talere de frunze, trandafirii cartilaginoși ai plantelor cu tubul elastic al tulpinii scufundat în nămolurile tainice din întunericul de la funduri. Grupate în colonìi, foile cu flori se reproduceau identice pînă la luminile înnăbușite cu pămînturi superficiale spongioase, și, în zorile de argint, păreau tăvile rotunde cu cîte o ceașcă de porțelan deasupra, pregătite, pe fața de masă a bălții, pentru gustarea matinală a unor pitici încă neadunați la sunetul unui clopoțel.

Răchitele de ciucuri de mătase își pieptănau moțurile, umflate ca niște caiere de fulgi, și un vînt diafan, lin sunător, ca o desfacere de dantele cu mărgăritare cuprinse în urzeli, își purta mătura de puf cu o înfiorare pe păturile crepusculare ale dimineții.

Pe marginile mocirloase călcau, adîncindu-se și lăsîndu-se leneș să le îmbuce coca pămîntului neagră, cirezile de bivoli, rămase ca o aducere-aminte a nopții cînd bivolii dominau apele și uscatul. Mîlul se restabilea la coarne și la bot, care simboliza, în pustietatea tragică și fermecătoare a cerului pus față-n față cu cîmpul, răsu-

flarea sforăită a naturii împăcate și mișunată de șerpi.
Cocò, pasărea sufletului meu, vedea, întîia oară în ființă vie, pasările zugrăvite pe paravanele japoneze: cocostîrci gheboși, pe picioare de trestii, ciupind sticlirile de printre lintiță și păpuriș cu foarfeca lungă a ciocului portocaliu. Ca niște aparate de suflat în foc, berzele și stîrcii erau construiți, ca și nuferii, numai din țevi și tulumbe. Stoluri de rațe se iveau în văzduh, ca niște ciocane de lemn aruncate-n sus. Iar uliul de baltă, ieșit întreg din cutìile lumii, se ridica neașteptat din răspîntii, vîslind încet, ca un cîrmaci cu àripi, aerul neturburat de temeri și brigandînd ținutul stăpînit de înnălțarea lui.
În numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh, ținutul singuratec, rămas de la facerea primelor ceasuri dinainte de om, sta covîrșit de mîhnire și așternut cu groază.
Și Cocò trecu Dunărea la Cernavoda, unde șlepurile dormitau lîngă mal, unde începea Thebaida uscată dobrogeană, cu dune de calcar și iarbă vînătă sărată. Salcîmii, palizi ca păunii, forfoteau în roiuri de frunze, și drumurile purcedeau albe, încolăcite cu văile ondulate și cu munții de icoană, pitiți în arcadele albastre ale zării. Caii scunzi duceau, pe povîrnișuri dulci, căruțe cu turci cu fes, și o tătarcă, îmbrobodită și cu șalvari săraci, împingea din șolduri o vacă fără ugeri, în pășunea de spini a cîmpiei sterpe.
Marea pe Cocò l-a prostit. El nu a priceput cum s-au adunat atîtea talaze și atîtea albăstrimi și feluri de verde, furnicate de scăpărări. Dunga undei, la mijlocul cerului de către soare, crescînd și descrescînd, se frămînta ca o cortină pe frînghie, și pe subțietatea ei se legăna un vapor, care venea din depărtările mari.

Bărci liliput, cu pînza triunghiulară, zăceau, dedesubtul falezei de nisipuri, ca niște pasări lovite, căzute cu àripile frînte în apă amară. Ieșiseră pescarii la scrumbii. Furtuna detuna o dată în mijlocul bolții, și catapeteasma cerului era crăpată de fulger, aruncat din dumnezeire în Mare, ca o prăvălire de cioburi înflăcărate. Păretele lumii se întuneca, și pe fața lui de cenușe neagră, din cînd în cînd, scăpăra litera de foc a sentințelor scrise cu semnele vechilor scripturi.
De ce te-ai întristat?

MAREA

Pustietăți aglomerate, revărsate, cerul se varsă în Mare, Marea înneacă cerul. A plouat patruzeci de zile și nopți, și nu se mai vedea pe întinderea apelor nimic.

Parcă e atunci. . . Corabia se luptă cu năvodul de fier, care a oprit-o în linia zării: corabia lui Noe. Porumbielul de apă sărată străbate cîmpia în clătinare: e al lui. Și potopul nu se va sfîrși. E potopul veșnic al vastei adunări de imensități frămîntate. Și curcubeul e albastru: coviltir de curcubeie, prinse toată noaptea unele de altele cu ace cu gămălie.

După ce s-au înmulțit pe corabia lui, au slobozit pe uscat. Ia te uită la ei: goi și frumoși, au năvălit pe toată coasta de nisip, și tolăniți ca niște răniți, și în picioare ca niște războinici fără arme și încrezători în singura putere a brațului, a pieptului și a pulpelor împietrite, așteaptă să vie oarecine de subt valuri și să-i atace.

Numai valul mai e primejdios. El înfășoară în giulgii și tîrăște la fund, în împărăția necunoscută. În fiecare zi Marea fură cîteva fete, blîndă și tîrîtoare ca o mîță întîi, culcată la picioare. Farmecul ei ineluctabil începe cu șoapte, cu dantele și bijuterii. Pentru glezna Evei, ea sfărîmă și reîntregește comorile care plac copilei cu sînii ca migdala. Dezvăluie naivității candide meșteșugul instantaneu de preschimbare și strămutări.

Briliantele se fac mărgăritare și zmaralde, aurul curge, argintul e o mocirlă scoasă și aruncată cu găleata. În fiecare groapă de două palme baba își scutură basmaua cu minuni și o umple din nou cu furnici de avuție. Cine mai vrea, să vie după mine. . .

Și a plecat fata bălană, fără să se mai întoarcă, și s-a dus fata arămie și nu s-a mai întors. Și Marea s-a făcut iarăș la loc, și Marea n-a simțit nimic.

Se uită un om de o sută de mii de ani în ea, și-i stă pe țărm cu zeci de unelte, ca să fure și el ceva din Mare și să capete îndărăt, pe fluiere, pe vioară, pe pană și pensulă, viețile răpite și sufletele dezbinate în neguroasa ei încîlcire. Rînd pe rînd el și-a zvîrlit sculele în Mare. Poezia e în frumusețea ei un scuipat șters de balele-i imaculate, muzica toată un chiot, icoanele niște mîzgălituri.

Și s-a zvîrlit și meșterul după uneltele lui, și Marea a rămas aceeaș, și n-a simțit nimic.

Știu ce cauți tu și azi. În zece cuvinte ai voi să prinzi și adîncul și avîntul și zguduirea și lumina. Să zici: am numai zece cuvinte pentru pămînt și uscăciunea lui, dar în cuvintele mele zece am închis Marea toată, pe care o încui și o descui cîntînd. Te întîrzii să-ți scrii, robule răzvrătit, epitaful.

La orele șapte dimineața toate stelele au rămas să se scalde, pentru ca la noapte să fie mai curate și mai reci. Am luat o sută de stele în pălărie și le-am ținut așa pînă la înnoptat, și s-au stins ca niște licurici. Steaua nu suferă miros de om și de sudoare. Sudoarea lui pute a carne și a zer stătut. Omul mănîncă.

Un vapor, al doilea vapor. . . Trei vapoare s-au strecurat în echilibru pe firul zării și au trecut în lumea ceealaltă, cu cherestea, cu cereale

și petrol... Cum se apropiau de văzduhul de Apòi, s-au transfigurat, făcîndu-se trandafirìi, de sidef.

Temă: cînd erau să intre în ceruri, se subțiară. Un rotogol de licăr inefabil le înconjura: Trei Crişti umblau pe ape şi treceau Dincolo, ținîndu-se de mînă.

Pictura scînteilor și cîntarea întunericului.

Gîndul toarce un vis al vieții eterne, întrerupt o dată pe an. Viața mutată din loc, neînrădăcinată nicăieri, pribeagă pe apele Domnului pribeag. Viață de traistă și geamantan. Casă nordul, masă sudul, patul vestul, ca să te legene pîn-a se sfîrşi. Să nu se prindă osteneala de puterile sale, somnul de ochi, inima de mărăcini cu floare. Un nisip fără margini, un văzduh fără zăgazuri, un drum fără capăt. Perpetua dizlocare.

Rădăcina e un mucegai, păzește-te: se prinde și dă rod.

La școala de plaje, fiecare ucenic stă cu caietul deschis pe genunchi și cu creionul ridicat. Jocul nostru e literar, și, în atitudinea de sclavi cu tableta pregătită pentru a face însemnare de poruncile stăpînului inspirat, născocim temele Mării după văz și auz.

Către seară, meșterul a trecut pe la spatele fiecăruia.

— Ce-ai scris? a întrebat.

Niciunul nu scrisese nimic. Caietele erau închise, creioanele căzuseră în nisip. Toți se uitau în Mare, încremeniți în citirea cifrului ei imposibil.

Și o vioară cînta la un balcon, însoțind, în liniștea orei, dansul pitit al nopții în zvîrcolire.

PLAJA

Pe catifeaua de nisip a țărmului plastic, din dreptul soarelui sărbătoresc, s-a deschis bîlciul de fete. Pălăria mexicană ascunde în conul și-n ciucurii-i subțiri capul cu ochelari obscuri, care dau egal oamenilor inexpresivi o privire neutră de cranii de strigoi și înfățișarea tăunilor cu ochii umflați. Prin lentila curbă, natura stearpă, de tibișir, a ținutului, apare măslinie, praful se ridică de pe șosele sulfuros, și talazele undelor par de otravă. Subt cuvînt că albul întristează și supără văzul, scăldătorii s-au înțeles să-l decoloreze.

Grupuri de femei, cu pulpa modelată pînă la încheietura mlădie a șalelor, pe care prietena își culcă obrazul cu ochelari, se aștern subt umbrèle japoneze. Unele pîlcuri stau în picioare, potrivindu-se cu ochii bărbaților înveștmîntați în straie de fantomă și trecători pe nisipurile mărginașe, ca niște experți din Orient, delegați să cumpere cadîne. Cearșafuri albe, așternute din loc în loc: pogoane depărtate, cultivate cu mușețel și narcise, păzite de un grădinar cu mantaua verde. Corturile fanteziste, cu vîrful împuns în aer sau cu carapacea dreaptă, tărcate cu roșu, cu albastru și galben, par niște animale fluide ieșite din bazinul miraculos al fundurilor Mării.

Nimfe mici, în tricouri pestrițe, pescuiesc de-a lungul țărmului scoici, pe care Marea le împinge

bancuri pe uscat, după ce s-a jucat cu mărgelele lor goale. Cum se ivește această omenire, nepăsătoare la vicleșugul costumului, elastică și zveltă? Pe domnul cu monoclu și cu o carte purtată școlărește, nu l-ai întîlnit niciodată în pielea goală pe bulevarde, și ai voi să-l vezi suind așa, vanitos, îngîmfat și aparent, scara ministerului, în care ocupă un biurou diplomatic. Ministrul sau consulul *in partibus* salută din cînd în cînd, măreț și demn, și face o mișcare din spinarea inferioară, crezîndu-se în redingotă. Cartea lui era un dosar cu acte cifrate, pe care le dezlega pe nisip.

Toți vizitatorii coastei suferă de maladia calmă a superstiției, aplicată la mădulare. Ei cred că se vor vindeca de boli incurabile sau că vor dobîndi o sănătate nouă. Soarele e un remediu totuș mai puțin lăudat, și preferințele merg la nămol.

Două fete nude și de un desen armonic plastic zac pe pîntec, ca două personagii de gumă de galoși, unse cu noroiul celebrului zmîrc vindecător. Ele și-au ales, ca să se netezească reciproc cu argila grasă, marginea depărtată a heleșteului, o excavațiune cu mocirlă. Te miră verdele clar al ochilor și părul luminos, de aramă, și ți se pare că, răscolit de timpuri, pămîntul a dat la iveală, la fruntaria lui moale cu Marea, ridicînd cîteva pături de piei de pahiderm, două bijuterii statuare din veacurile negre. Au mulțumit din cap și au rîs ca niște ființe de azi salutului nostru omagial, trimis de pe maluri, cu pălării de pai de orez.

Din dune s-a ivit un flăcău nebun, cu o spinare herculeană și cu ochii vineți și turburi. Nepăzit, singuratec și hermetic, el se supune unui impuls lăuntric necunoscut, ca și Marea, dansîndu-se din talaze și murmurînd în profunzimi cu suspine de orgă. El a primit de Sus, de la divinitatea care

macină piatra cu apă și procedează cu materii eterne după stiluri imense, chemarea să numere nisipul, ales cu vîrful degetului arătător, ca lintea. Numără de zece zile, și încă nu a isprăvit de totalizat un pumn; și, pentru a se odihni, tînărul intră în Mare și merge-ntr-însa departe, cu mîna ridicată spre ceruri, ca un stăpîn care comandă pace sus, și dedesubt pace. Ar fi trebuit să se înnece de douăzeci de ori: hipnotizat de veșnica lui misiune, el umblă pe valuri, ca Iisus, și se întoarce pe țărm, liniștit ca o icoană.

Cîteva sute de copii coloniști, culcați în nisip, așteaptă clipa misterioasă, care vine zilnic și miruie cu harurile lui Zoroastru trupul lor mic, botezat de curînd. Pe plaja gălbuie, în dreptul sublimelor nepăsări ale veacului, gingășii prunci, zgîrciți pe o parte, zac ca niște pui de găină și brotaci, tăvăliți în gălbenuș de ou și pesmet.

APA MARE

Stau în fața Mării pe brînci, ca un cioban de talaze, și caut să urzesc glasul despletit al apelor negre, neîncetat reîmpletite, cu sfoara de cînepă, de in și de mătase a cuvîntului tors. Dintru început s-a făcut așa, că alături de țesături și covoare alese cu cît mai gingașe grijă de frumuseți, omul a născocit, ca să i se pară viața mai plină și timpul mai furnicător, o frumusețe deosebită, pipăită numai cu gîndul, înnodînd între ele și încolăcindu-le, nu numai firele răsucite cu mîna, dar și căpătîiele lor sufletești. În dreptul unui luceafăr ridic un ac, și prin gaura lui înstelată nimeresc și vîr un sfîrc. Și trece sculul întreg.

Am înfruntat în timpul zilei marginea din cer a Mării, întinsă ca un elastic între miazănoapte și sud. Fruntaria cu azurul mai subțire decît telegraful, este legiuit să nu poată fi sărită nici de valuri, nici de furtuni, și însuș vîntul, nesimțit ca o rugăciune din singurătate, ocolește hotarul pe dedesubt. Mi-ar fi plăcut ca vaporul cu patru turle de funingini, purces pe linia zării rigidă, să fie înlocuit cu un gigant echilibrist, ieșit dintr-un orizont pe sîrmă, și pierdut, pentru fermecarea ochilor mei neliniștiți de așteptare, în orizontul nocturn, în care, ca niște mingi de argint cu licăre minuscule, joacă roiuri de cîte patru stele.

Cine va putea, fără să cadă în miere de trandafiri și în cosmetic literar, să desfășure și să

strîmteze imensa, uriașa, neînchipuita cortină trasă pe frînghia orizontului, frămîntată, spumantă și răsculată, în cuvinte învîrtitoare ca fuga undei, luminate ca zmaraldul, limpezi ca safirul, întunecate de fum și plumb lichid?

Cine va putea vreodată însemna toate secundele cu o culoare, cu o nuanță și cu un ritm deosebit, în cifre infinite de albastru și în numere inexprimate de tresărire și ondulare?

După arcul valului încovoiat ca o harpă de care spînzură dantelă, undele se frizează lin, mărunt, și Marea întreagă, început și sfîrșit de lume, se divide în scoici de apă plutitoare, purtînd fiecare, în coaja ei diafană, silaba ei și șoapta ei, din glasul liniștit al furtunaticei orchestre.

Noaptea, cînd a pierit culoarea, se ivește glasul de harmonici în bas și de rezonanțe dure de strune de calcar. Auzul e tot atît de neputincios ca și ochiul. Ca să cuprindă uimitoarele asociații și despărechieri înmiite de șuiere, hohote, aplauze, blestème și urale, lui i-ar trebui urechile cîmpului, ridicate cu vîrful în buruieni și-n frunze de copaci. Noaptea, stîncile, lespezile și statuile templelor scufundate, se ridică la suprafață înnot, lunatice și aiurite, Marea le amestecă, le joacă și le izbește cu amintirea furioasă a epocilor vechi.

O broască-țestoasă s-a deplasat pe nisip cu douăzeci de pui, ca să intre în valuri: E sanatoriul cu corturile dimprejur.

Un monstru cu ochiul roșu vine din Mare în uscat, zguduind pămîntul, clătinînd văzduhul, articulat ca niște mori legate la rînd: E trenul de zece.

La început era Cuvîntul, și Duhul lui Dumnezeu se purta peste ape.

PRIVELIŞTE

Se zbate în marea depărtare àripa luntrii, ca o pasăre albă. Un cîrmaci dibaci mînă pînzele ascuţite, întoarse de vînt şi strecurate prin el pieziş. E vechea luntre latină cu fundul rotund ca o coajă de nucă şi ca o scoică, din care un om potrivea nevăzut, pe marginea vîntului, o margine de velă înnălţată pe o sfoară de zmeu.

O urmăresc cu luneta, biruind de cîteva ori pe minut orizontala, legănată, culcată pe dreapta şi pe stînga, şi cîteodată scufundată. Anume coincidenţă cu lumina face să se topească pînzele şi luntrea, şi să i se stingă desenul din orizont. Din loc în loc, răscolirea văzduhului mai iute sau a talazului ivit în neştire, e dejucată de lun⸗traşul atent la zvîrcolirile celor doi tovarăşi de imensitate, oceanul şi vîntul, care se lovesc şi se mîngîie unul pe altul. Pe firul care le uneşte şi le separă ca un păinjeniş, el trebuie să străbată teafăr elementele nesfîrşite, pîndit din ceruri şi din fundurile adînci. Înainte de amurg, barca lui şi⸗a pus de gînd să ajungă la Tuzla, de unde, noaptea, un ochi de foc sclipeşte pentru orien⸗tarea vapoarelor din drum.

Cîrduri de porumbiei⸗de⸗Mare însoţesc diago⸗nala lumii, todeauna cîte patru, cîte şase, cîte opt, todeauna părechi, ca fluturii nedespărţiţi. Alegînd cărarea din toate cea mai lungă şi mai depărtată de ţărm, zborul lor încet nu se va putea opri poate toată noaptea, dacă într⸗adevăr aceste àripi fără cuiburi se opresc vreodată în⸗tr⸗altă parte decît Marea şi au de împărtăşit cu uscatul vreo legătură şi vre un sentiment.

O pasăre verde, care îşi poartă culorile lucii de papagal cu un cioc lung, ascuţit şi drept, figurează notele ilustrate ale portativului sîrmelor de telegraf. Mai mult schelet decît carne subt fulgii şi penele metalizate, viaţa ei, necunoscută ca şi numele ei, se rosteşte înflăcărată şi voluntară prin ochii încruntaţi, din care contemplarea şi admiraţia lipsesc. Opinia ei despre oameni şi lucruri este făcută şi definitivă. Nu⸗i emoţionată nici de şuierul şi viteza locomotivei, nici de spec⸗tacolul marelui pustiu al pădurilor acuatice de sălcii şi răchite, pe deasupra cărora călătoreşte stolul neisprăvit al berzelor, îmbrobodite în àripi cu dantelă. O nobilă adunare dintr⸗un ostrov a cocorilor înnalţi în zaua penelor cenuşii şi descă⸗lecaţi parcă din spinările unei herghelii care paşte mai departe, este pentru căutătura lor aprigă ceva obişnuit şi poate că plicticos, ca garda imperială unui suveran, indiferent la aspecte.

Pămîntul acestei ţări de peste Danubiu pare să fi fost locuit de un popor de statui, cu cirezi şi turme de calcar, şi că cimitirul generaţiilor lui numeroase şi compacte i⸗a dat ţărîna lui albă, putregaiul lui văros şi osemintele împietrite. Co⸗pita calului sună pe drumurile de var ca şi cum ar lovi în sarcofage, cisterne şi subterane. O vege⸗taţie aspră şi coriace, cu frunzele de zinc şi floarea calcinată, îmbracă cu o lînă încîlcită, pitică, pleşuvia teritoriului de zgură albă. Praful se stîr⸗neşte bucuros că înviază măcar la pasul tîrît al tîrlei, trezit din profunzimile multor ani, descom⸗puşi ca o spuză. . .

COCORI

Cîteva zile de soare cald au ispitit pasările cu picioarele de trestie ale bălţii să se întoarcă. Linii de puncte au înseilat cerul senin, şi tigheluri unghiulare l-au brăzdat pe margini şi-n colţuri. Cîrdurile veneau ca nişte inscripţii animate şi se risipeau ca o frază dintr-un text, înconjurînd cîteodată cu un chenar de siluete cifrate în zigzag pîntecul albastru al marelui urcior de azur, întors cu gura pe pămînt.

Minţiţi, şi mugurii au ieşit pe ramuri şi cotoare, deasupra stupilor rînduiţi între pomi, ca şi cum albinele din toată prisaca s-ar fi mutat din buduroaie pe crengi. În caişi tăbărîseră roiurile unei muşte albe, care distilează în ştiubeie necunoscute o miere de mărgăritar şi sidef. O noapte de gheaţă a fost de ajuns să-i scuture de atîtea àripi.

Berzele se pare că s-au răzgîndit. Din Dunăre şi heleştaie, de pretutindeni, s-au ridicat ca un vîrtej de hîrtie şi de steaguri, frămîntate în golul cenuşiu. Şaluri deschise larg trec pe deasupra cîmpiei, încrucişate cu stoluri de ştergare, din care se desfac şi pornesc singuratice petice de batiste. Un viscol a ridicat rufele de pe frînghìi, le amestecă şi le zvîrle. . . La marginile norilor cu dogori de zăpadă, pasările cerului şi ale mlaştinii, lipită de şesuri, s-au micşorat ca nişte scrisori rupte în mii de bucăţi şi aruncate dintr-o clopotniţă în vînt.

Cine a putut crede că berzele sînt tot atît de multe ca broaştele din zmîrcuri şi ca şerpii zmulşi din viermăria în care rîmă, cu cleşte de aur, cu foarfeci de chihlimbar? Din noroiul în care au călcat cu băgare de seamă şi au încremenit, cu capul sucit, pe speteaza de aramă a unui singur piciorong, pînă în împărăţia lumii, ca să ajungă, ele au bătut din àripi numai o dată, şi acum, între găinile mele şi văzul lor, cuprinzător al basmelor depărtării, e un drum ca de la şoarice la îngeri. Ele par hotărîte să facă înnapoi călătoria din sud. Strigătele, chemările şi răspunsul dau, din miazănoapte, vijeliei voci de popoare răzvrătite, şi, în orchestra catacombală a puterilor de cîntec şi geamăt, glasul violoncelului se taie cu melodia uraganului adînc.

DOI CAMARAZI

O femeie se plimbă de un ceas pe bulevard, preocupată de vreo idee, care i se prezintă de sus, căci capul ridicat ștrengărește, rămîne fix la nivelul firmelor de prăvălii. Răzimată cu ceafa leneșă pe umăr, ea poartă o pălărie de aviator cu marginile prelungite peste urechi și slobode subt bărbie. E îmbrăcată într-o manta verzuie, bărbătească, de cauciuc. Nasul viril umblă peste lume, buzele i se strîmbă într-un surîs, ochii văd ceva nevăzut și ascund o flacără stinsă, ca fundurile de lacuri nămoluri. E cam nepieptănată, și mîinile, împreunate la spate, macină un ziar. Picioarele calcă măsurat, strînse pe gambă de ghetre croșetate, care scoboară, rupte, pînă la botul încălțămintei.

S-a oprit dinaintea parcului și numără grilajul, prin care pîlpîie jarul unei vetre de mușcată, rotund. Pesemne că uită-n drum socoteala: figura de eunuc i se încruntă. Ia mîna de la spate, o ridică și face un semn răstit, de comandă, ca unui cîine, și reîncepe numărătoarea, între două porți. Examinează cum e construită îngrăditura, pipăie barele de fier și le sună, dacă sînt goale pe dinlăuntru, netezește piatra. Se depărtează înnapoi și se repede cu pumnul întins: ar fi voit să cotropească grilajul sfărîmat. O dor colțurile fragede ale pumnului, cumplit, ca niște coarne noi.

Bine. Intră în parc, pășește peste sîrmă în flori, joacă pe ele și rîde. Sentimentul de bucurie care-i

descleștează gura, strînsă pînă la pleznirea dinților, dă la iveală o negură de oase știrbe, ca la caii bătrîni. Scoate o cutie de metal și răsucește o țigară groasă, dintr-un tutun de culoarea de mucava maculată a moluzului, ce-i ține loc de dinți. Dă fumul pe nas. Fluieră și pleacă.

Subt un copac cu vaste belșuguri de aur, un nuc, o dădacă întoarce sticla biberonului spre gura somnuroasă a unui prunc voinic, trandafiriu, cu zulufii blonzi. Străina se apropie de leagănul pe roate, bătînd uscat din palme, ca din doi papuci. Dădaca fuge numaidecît, împingînd leagănul de-a-ndaratele prin pietriș. Se așează lîngă un domn bătrîn, pe care un tic îl face să legene capul pe gîtlej, ca pe un arc. Domnul se scoală. Se ivește un fox cu ochii pătați în sprîncene galben, îl cheamă pe genunchi, cățelul o latră. Pleacă, și lăsîndu-se pe o bancă populată, lumea se scoală. La o masă a berăriei din grădină cheamă-n tablă, și chelnerul răspunde la toate întrebările: « Ne lipsește ». Cînd se arată vardistul, doamna nu mai insistă și se duce mai departe, dedesubtul unui tei, unde face macaroane și cercuri cu un vîrf de băț, pe nisip, atentă la încovrigarea liniilor spirale. Ca să fie un tablou expresionist, îi mai trebuiesc două puncte calculate: le pune — și închide priveliștea într-un cadru oval, improvizat cu bățul. Ia bățul și-l aruncă-n sus, către ciori. Nu se aștepta: ca dintr-un cuier înnalt, cad în aer mii de mînuși, de pălării și de basmale negre: un vestiar în furtună. E toamnă. Corbii se încuie cu cheia în singurătăți de plopi. S-au strîns în toți arborii din parc, ca niște cărți de rugăciuni.

Negustorul de ziare nebun, umblă prin parc, ducîndu-și povara capului cu greu, ca un sac cu ovăz, și împiedicîndu-se din pricina lui, gata să i se răstoarne. El răcnește cu limba băloasă numele foilor tipărite. Ochii-i atîrnă inegal, ca niște

nasturi înseilați în laturile unui nas de cal cu pistrui. Mîna, lungă ca la maimuțe, leagănă teancul de gazete mai jos de genunchi, aproape de pămînt. Un picior tîrăște o gheată scîlcie, și-n celălalt joacă un galoș. Vînzătorul de ziare s-a oprit în fața cucoanei, care își contemplă desenul. Ochii lui de sidef au scăpărat, și gura lui de scoică s-a deschis. S-a dus și a stat cîtva timp pe bancă lîngă ea, cu ziarele pe genunchi, cu coatele pe ziare. Străina s-a pus pe lucru și a desinat un cerb. A făcut alături o stea și un om cu cofă și un miel. Apoi a schițat o floare, și mai multe flori, și o biserică, pe lîngă care trecea un lipovean cu barbă, vînzător de turtă dulce cu migdale. A făcut o saladă cu un muc de țigare, trei boabe de pietriș, cîteva frunze și puțin scuipat. Negustorul de ziare a rîs cu zgomot, a băgat mîna în saladă. Cucoana s-a uitat la el, și au rîs amîndoi, — și au rîs un sfert de ceas, uitîndu-se unul la altul și rîzînd tot mai tare. Vînzătorul a întins laba piciorului și a șters totul, cu galoșul. Cucoana și-a întors capul către el, s-a uitat în urechea lui și l-a mîngîiat pe ghebă. El s-a emoționat și a plîns. Ea i-a pupat umărul. Și amîndoi s-au sculat de pe bancă și s-au dus alături, rozînd un covrig scos din subsuoară.

Se înnălbise a ceață, și ciorile, ca un firmament de muște negre, acopereau lumea cu funinginea lor.

TOAMNA

Toamna începe să fie sonoră, ca o casă rămasă goală. Perdelele au fost înfășurate, și covoarele, făcute suluri, s-au strămutat. A plecat pianul, și peizagiile din păreți au lăsat semnul cuiului zmuls și o umbră pe tapiserie.

Ca o cameră de fată care s-a măritat sau călătorește, toamna, confundată cu cîmpul, cu pădurea, s-a făcut mai mare. Lanul cu crăițe, încă acum cincisprezece zile impetuos, și-a pipernicit entuziasmul și năpîrlește, suferind de melancolia care bîntuie toată vegetația: plopii cu frunza lucie, vișinii, busuiocul. Și parfumul de sănătate al acestei plante, purtată la ureche, cu brîul roșu din jurul șoldurilor zvelte, s-a stricat; grădina miroase a lighioană, a pisică, a cotoi... Soarele și-a retras substanțele volatile și însuflețirea culorilor de pretutindeni, și galbenul nu mai e întreg decît prin degenerarea verdelui integral.

Într-o tovărășie fericită, pămîntul, soarele și omul au muncit două timpuri, ca să atîrne ramurile grele ale pomilor și să se tîrască vița printre haraci, pentru al treilea timp, timpul de față, al bucatelor adunate. Porumbul și grîul au intrat în pătule și magazii și vor porni în corăbii, cîndva, către continentele înconjurate, purtînd aroma bine, cuvîntatei țărîne grase dintre Dunăre, Olt, Argeș, Ialomița, Siret și Prut. Cărnurile variate în consis-

tență, formă și fețe, ale roadelor scunde, din grădinile de zarzavat, au intrat în compoziția inventariului de iarnă, aglomerate, extrase și cu saramură... Pe polițele cămării s-au orînduit, după etajele de mere, de pere și gutui, borcanele cu dulcețuri, șerbeturi, povidle, ardei și castraveți. O etichetă lipită cu limba deosibește gospodinei în capot alb de bumbac, cu nasturii mari de sidef, felurile de conserve din vasele de lut, zmălțuite ca niște agate.

Cartofii n-au dat recolta obișnuită, din pricina prășitului defectuos. Grădinarul, îndrăgostit toată vara de lăptăreasa puberă, cu gleznele înnalte și cu cercei negri în urechile-i cu ștofa de cireașă, a uitat să dea cu sapa, și, gîndindu-se la ciuta lui cochetă și năzuroasă, a îngrămădit pămînt prea mult pe tulpini. Spusese vecinul țarinei: nici prea mult nici prea puțin mușuroi la rădăcină; prea puțin, înverzește tubercula; prea mult, o împiedică să răsufle. Am adunat o recoltă...

Verzele au suferit de uscăciune. Dintr-un puț, un singur om, cocoșat de muncă, nu poate scoate nicidecum volumul de stropire al unei ploi. Și ploaia a fost anapoda, cînd nu a trebuit. Cînd să lege, verzele au trecut dincolo de chiag, inima li-e moale și fusta lăbărțată.

În loc de umblăciu, construit dintr-o bucată mobilă pe curea, de lemn, în vîrful unui vătrai întreg, căpița de fasole a fost dărîmată cu furca întoarsă. Mii, zeci de mii, sute de mii de mărgăritare albe au sărit din păstăile lepădate, și au fost adunate cu lopețile în saci. A dat Dumnezeu multă fasole, și Moș Crăciun o să aducă o sanie cu cîrnați uscați.

Urgie mare la pepeni, mari ca vitele și pîntecoși ca ugerii vacii. Ei s-au fătat între ei cu sutele pe un vrej, de-a bușile, la beție, nemaideosebindu-se bine cu burțile în sus pe subt buruieni. De o sfoară atîrnă două duzini, și miezul fiecăruia e roșu, cu sămînța neagră, îngropată ca niște greieri cu nasul în zăpadă de dulceață, în scrum de zahăr trandafiriu și bălan.

Ce să zic? ceapa e spînatică și usturoiul slăbănog.

Miroase a ceva ce nu e busuioc, nici jiganie, nici floare, nici pom. Miroase a presentiment. A tăcere zăcută și a haos gol. Miroase a « fost ceva » — și vîntul, mai leneș, mai lin și cîteodată subit, e ca un violoncel care se acordează, ton cu ton și coardă cu coardă, înnaintea unui preludiu. Se aud răzlețe, și în picături, instrumentele care vor cînta împreună patru luni, cinci, șase luni în șir, pe toate țiglele, în toate tăișurile acoperișului, în olane, în hornuri. Între magazii va circula cuțitoaia și va treiera mașina de făcut geruri și sticlă.

Cîinii caută soarele ca niște cărturari, și abia de-l găsesc, întins în pojghii de aur rece, pe nisipul de la varniți. Ei au devenit amicali cu mîțele și cu cocoșii, care, la rîndul lor, au uitat basmul lor și disputa veche cavalerească dintre doi cocoși. Pe subt mantale, spada lor rămîne în teacă, și duelul pentru o găină ipotetică e amînat pînă la primăvară, cînd adversarii vor putea să se măsoare cu pintenii și ciocul, dezbrăcați.

O toamnă nouă, a cincizecea toamnă, a suta mia toamnă...

Frunzele cad, ca în toamnele trecute, blana de vulpe reapare subt bărbia plină și pînă la nasul cîrn; roșcovele și măslinele au sosit... Veacul e monoton și punctual. Crivățul, troianul, șoșonii, patinajul, — și iarăș mugurii, iarăș florile, iarăș soarele, iarăș sămînța, brazda, plăvanii, vacanța; iarăș strugurii și piersicile și, în sfîrșit, încă o dată toamna, borcanele, tomatele ca niște zmeură hipertrofiată, uriașă.

Şi iarăş soba caldă, ceasul suav al nopţilor adăpostite, cartea citită cu degetul somnuros între foi, părerea de rău că s-a mai isprăvit un an şi o vară, şi că lanul cu boance portocalii s-a jerpelit ca un şal cu ciucurii pierduţi.

TURISME

S-a zis « turism » probabil ca să nu fie călătorie şi să ne aducă aminte de calea ferată. Mi se pare că turismul are accepţie de « mers pe jos », în şes întins, şi că exclude muntele, rezervat alpinismului, şi apa, făcută pentru canotaj. . . Dacă mai căutăm o indicaţie, turismul e diminutivul voiajului, ca « drăguţul » şi « nostimul » comparativ cu « frumosul ». În sfîrşit, o preciziune instructivă: dacă « turism » iese din rădăcinile franţuzeşti *tourner*, *autour* şi *alentour*, e tocmai ce ne trebuieşte: drumul ţine între zece ore şi maximum patru zile. De sîmbătă pînă lunea dimineaţa este turism, după cum din iunie pînă în septembrie este vacanţă. În terminologia gradaţiilor plimbării se pot aşeza, între turism şi vacanţă, sintactic, băile de orice fel.

Poţi face turism cu o singură condiţie: să te întorci de unde ai plecat, căci îndată ce treci peste termenul chiriei şi chiar al poliţei care expiră peste două luni, călcarea scadenţelor nu mai e compatibilă cu turismul şi implică voiaj adevărat, cu bagaje cu cheie, cu garnitură de două bastoane şi o umbrelă, strînse într-o îmbrăcăminte ecoseză, cu caschetă şi cu căţel.

E de prisos să recomandăm un deghizament mai expresiv pentru turism decît costumele din vitrinile marilor magazine de pantaloni şi veste. Cît mai numeroase buzunare cu nasturi aparenţi vor

decora pieptul atletic al turistului: idealul consistă în a nu mai avea loc decît pe spinare, ca să intercalezi o fantezie de croială. Și buzunarele vor fi cu atît mai necesare cu cît se poartă mai goale. Pantalonul va fi covîrșit de intrări numai de jur-împrejurul centurii: două la spate, două pe vipușcă, una pentru ceasornic și cealaltă pentru brichet, mici și disimulate. Utilul aci se aliază armonic cu dulcele; bretelele cu o curea trecută prin cîteva ochiuri de la geamantan, și cureaua prevăzută cu cataramă. În celelalte profesii cureaua ținea pantalonii. Turismul se armonizează cu o curea, pe care, ca să nu cadă, o țin pantalonii.

Cine vrea să devie turist — și cine nu vrea? — trebuie să fie atent, ca în toate sporturile, la butonieră. O roată dințată, o inscripție invizibilă de metal, simbolul unei fabrici de cauciucuri sau emblema unei litere triple, afiliată la o Societate și la o Federală, pun punctul pe i și ies pe clișeu. A! să nu uitați în niciun caz aparatul fotografic al amatorului și trusa picioarelor articulate, pentru peizajul cu poză. O priveliște splendidă trebuie numaidecît înregistrată pe suprafața unei pelicule cît un timbru fiscal. Cu aparatul atîrnat de cingătoarea lui pe șoldul stîng, și cu trepiedul în dreapta, simetria cere și un binoclu prizmatic, legănat între ele.

Încălțămintea trebuie să fie neapărat de douăzeci și două de kilograme părechea, dat fiind că turistul nu poate pleca de-acasă în papuci. Cu toate că umblă de vreo cîteva mii de ani, țăranul nu e un turist, și abia după descoperirea bicicletei s-au înțeles foloasele certe pe care le aduc mersului pe jos vechile potcoave ale cailor, strămutate în ghete de toval și bizon. Un bocanc venerabil, cu carîmbii cuprinși de o altă păreche de carîmbi cu catarămi, pînă la genunchi, complectează partea inferioară a turistului. Cu cît picioarele lui vor fi mai grele, cu atît mersul îi va fi mai lesnicios.

Practica turismului a impus, împotriva soarelui, de care sedentarii se apără cu marginile pălăriei de paie, capacul de pîslă, o capsulă situată, în istoria costumului, între tichie și fes. Ați înțeles că e vorba de basca, preferabilă albastră. Cu o talpă grea și cu craniul ușure, turistul poate parcurge zeci de kilometri ca într-un vis.

Dar turismul se împacă și cu vînătoarea. O pușcă, o cartușieră și o geantă pentru eventual vînat, care la rigoare se poate reduce la o păreche de cîrnați, fac neapărat parte din costum. Turiștii de forță refuză să doarmă în hoteluri, ca animalul vulgar, care vine în vagon, cu trenul zis, Dumnezeu știe pentru ce, de plăcere. Hotărît să soarbă libertate și aer, el ia în cîrcă, pe lîngă mantaua de ploaie, care îl escortează prin arătările divine ale naturii, cu o ușoară aromă de gumă vulcanizată, un cort demontabil și serviciul respectiv al interiorului improvizat frugal, o furculiță-lingură-cuțit, un pahar turtibil, de jos în sus sau în lături, o perină umflată cu gura și mațul. Turistul e doară un cercetaș mai bătrîn sau un cercetaș neorganizat în cohortă, și trebuie să aibă cu el, redusă în aluminium, o bucătărie, o cameră de dormit, o spălătorie, o bărbierie și o bibliotecă. Peste toate, se poate pune un instrument muzical, ghitară sau mandolină, reductibil la un țignal cu boabă.

Englezii pornesc de la treburile lor din Londra, ca să facă turism terestru, lacustru și muntos în Elveția, și nu uită niciun amănunt, și sînt cei mai bine puși la punct sportmeni din lumea întreagă. Deliciul unui englez consistînd în a sorbi un lapte fierbinte pe un ghețar, turistul din Marea Britanie ia cu el și cîteva « Thermos ». Echipamentul nu lasă nimic de dorit; afară de o cămilă, care nu se găsește de vînzare la magazinul sportiv, Sir Albion cumpără tot ce poartă un preț pe un carton

înfipt cu ac, chiar și biciușca de îndemnat absența cămilei.

În Place de la Taconerie, el ia tramvaiul electric, care-l va lăsa, de pildă, la Anemasse, la picioarele muntelui pleșuv. Intrarea în vagon e triumfală și se operează de-a-ndaratelea, ca să poată încăpea întîi povara estetică din spinare, încărcată cu o funie groasă de scoborît în prăpăstii și de urcat din fundul rîpilor pe piscuri. Cîrligele, bastoanele lungi cu dinte de fier, și acel vehicul minuscul cu macara, care servește de alunecat pe funie, dintr-o singură lăsare-n jos, o mie cinci sute de metri, sînt de față cu o păreche de pingele de ski.

Însă, la Anemasse, turistul se suie în funicular și își aprinde pipa cu mahorcă parfumată. El ajunge sus intact, nichelat, și prețurile obiectelor care-l califică turist mai spînzură, cînd turistul a pus piciorul pe vîrfuri, de funiile profesionale. Năzuința lui este să se fotografieze între precipicii abrupte și să-și trimită instantaneul eroic la Londra.

Cititorul va putea să-și recapete spiritul critic care îl caracterizează și să renunțe la turism, după o relatare a condițiilor de împlinit. Nimic mai elementar, într-adevăr, decît să rămîie la domiciliu și să-i tragă un pui de somn toată duminica, pînă luni dimineața. E un turism care se practică în pat și pe canapea, cu cele mai sigure șanse de a respira un văzduh și un azur în odaia de dormit.

E turismul căscatului și al lenei. Și nu e de disprețuit.

DRUM BUN!

La vîrsta ce o am, încep să fiu invidios. . .

În copilărie și în prima tinerețe am străbătut pe jos zecile și sutele de kilometri șes pe socoteala mea, uneori cu prietenul care nu mai este, Gala Galaction. Frigeam împreună pastrama pe un foc de pădure, spintecam pepenii din bostănării cu briceagul, și ne adăpam cîteodată și din apa lintiței cu broaște.

Apoi tinerețea mi-am purtat-o singuratec pe suișul tuturor munților, scoborîndu-i devale peste piscuri. Pe cîte un vîrf înnalt pînă la cer, ca o prăjină de piatră, sta elegantă, o căprioară gălbioară de catifea, uitîndu-se de sus în univers, și ne întrebam, încălțați în bocancii noștri cu măselele de fier, cum se putuse urca domnișoara pînă acolo, și cum se putea ține încremenită cu copitele pantofilor ei de balet, pe o gămălie de ac.

Deodată, stîrnită de muzica ritmică a izvoarelor izbucnite din lespezile înnalte, o vedeam aducîndu-și aminte dansul învățat, dintre codri și rîpi, zvîcnind dintr-un creștet în altul, printre stîncile de cremene pleșuve, peste un gol în care amețesc poate și șoimii.

Pe atunci, demult, pe copiii mai bondoci și mai lungani, nimeni nu ne chema la drum, și la răcoarea proaspătă a Bucegilor și a talazelor Mării. Ne duceam de capul nostru, cînd puteam,

dacă puteam, o dată în viață, cu primejdia să ne frîngem gîtul sau să ne lăsăm picioarele pe hăuri și neguri.

Haideți la drum, băieți și fete, că vremurile s-au schimbat! Tatăl nostru mare, Statul, vă ia și vă duce de mînă, pe voi, pe profesori, pe profesoare, pretutindeni la drumeție; după depărtările țării, o zi, trei zile și mai multe. Atîtea cîte vor fi de-ajuns prin regiunile pe unde, însoțiți în plimbările noastre de dascăli cărora școala și părinții vă încredințează, veți merge pentru a vedea cu ochii voștri, pe lîngă marile priveliști ale grădinilor pămîntului nostru, uriașele statui ale munților, apele în răscolire și codri, frumusețile de-a lungul și latul Patriei, clădite de munca fermecată a omului, pentru îmbelșugarea și încîntarea țării care vă iubește tot atît de mult cît o iubiți și voi pe ea, maica poporului românesc. Ascultați numai: sînteți peste două milioane de școlari drumeți, sprinteni, isteți. Statul vă poftește la plecare. El vă cheamă: « Veniți cu mine, să cunoașteți mai bine și mai de aproape, că eu, Statul vostru, sînt și țara voastră. Văzîndu-mă în tot ce fac și am făcut laolaltă cu brațele vînjoase și agera minte a tuturora, veți învăța să puneți din ce în ce mai mare preț pe oameni după faptele și împlinirile ceas cu ceas, zi cu zi, noapte cu noapte, an de an, timp de timp, neîntrerupt, drept în picioare. Luați-vă, împrieteniți bine cu pămîntul, cu piatra, cu oamenii, cu lacurile, cu holdele, cu florile, cu vietățile zburătoare și cu cirezile și turmele, drumeți și ele. Inima va fi mai mulțumită și mai vie. »

Nu o să mă credeți: unii copii, crescuți în zidurile cetății dincolo de frumusețile și viața de țară, nu știau de multe ori să deosibească rața

de gîscă și nici nu văzuseră curcanul, bibilica și cloșca puilor de aur, ciugulind prin urzici, patlagină și păpădie.

La drum, copii, și drum bun, copii! Sculați-vă, copii! S-a crăpat de ziuă. A cîntat cocoșul.

1963

NOTE STRĂINE

L'ESCALADE

CARNAVALUL DIN GENEVA

O dată pe an, cantonul calvinesc, care-i în restul timpului bucolic și, fără joc de cuvinte, pastoral, își aduce aminte că acum patru sute și ceva de ani ducele de Savoia, Charles-Emmanuel, reprezintînd complotul celor mai puternici prinți catolici din Apus împotriva protestantismului abia organizat, arunca opt mii de oameni armați, într-o noapte aspră de decembrie, peste cetate. Atacul s-a petrecut în somn, ca o tentativă de asasinat, între 21 și 22 ale lunii: catolicii experimentaseră complicitatea favorabilă a nopții de ziua Sfîntului Bartolomeu. Călătorii care se opresc astăzi în frumoasa piață din dreptul parcului Universității, mai zăresc, uitîndu-se în sus, zidurile *escaladate* cu scări de cotropitorii dezamăgiți ai eroicului duce.

Cetățenii primiseră din mîinile uscate și energice ale lui Jean Calvin, continuatorul lui Farel, zapisul unui înțeles nou, refuzat de Roma, al Sfintelor Scripturi, hotărîți să nu-l tocmească și să-l păstreze neatins. După aproape cinci veacuri, codul credințelor religioase ale poporului genevez este într-adevăr intact, și controversele pe care le stîrnește sînt tot atît de vii și de voinicește apărate ca și la toaca vecerniei din ziua de 21 decembrie 1602. Dacă omul Reformei, de pe coastele lacului Léman, era o personalitate de liberă cugetare, egală cu Luther și Zwingli, și un mare scriitor

al limbii franceze, dovedit în stilul ghimpat și rupt și unic al *scrisorilor*, adversarii lui fuseseră Filip, regele temut în toată Europa, al Spaniei, și regele Franței, Carol al nouălea, iar cantoanele catolice făcuseră alianță cu ei, împotriva celor patru orașe protestante, Geneva, Lausanne, Mülhausen și Strassburg.

Un foc de armă tras de un pușcaș, de sentinelă pe ziduri, trezi din somn cetățenii, niște cetățeni care au și pînă-n ziua de azi asupra locuitorilor celor mai multe orașe, libere prin repercusiunile evenimentelor străine, mîndria că și-au construit singuri și neajutați tradiția și instituțiile încă neajunse de alții. Cei mai mulți în cămașa de noapte, luîndu-și armele, care de atunci încoace, o jumătate de mileniu, au rămas în casa fiecărui cetățean, distribuite de Republică odată cu uniforma de soldat, bărbații loveau năvălitorii. Trimișii ducelui fură masacrați în ulițele unde pătrunsese înfumurarea celor ce voiau să pedepsească o reîncarnare omenească vie a lui Crist; aruncați din creștetele zidurilor în gol; doborîți cu bolovani. Sutele de scări răzimate pe bastioanele cetății, pentru asaltul la întuneric, se prăbușiră cu cotropitorii. Pe o întindere de mai puțin de un kilometru se petrecu intens una din icoanele Judecății de Apòi, ale Infernului și Purgatoriului catolic. Hiena Savoii zăcea însîngerată. Ea s-a tîrît cum a putut îndărăt, lăsînd o dîră închegată în urma rănilor din șolduri, linse de crivăț.

La apărarea cetății noului creștinism au participat, ca altădată în Cartagina, alături de soți, femeile, sculate din așternuturi, de lîngă prunci. Ele au pus în serviciul războiului sfînt științele bucătăriei, opărind năvălitorii cu apă fiartă, și rușinea ducelui fu cu atît mai mare cu cît pusese

de gînd să fie mai orgolioasă. Armata lui, sigură de un rezultat tîlhăresc fericit și de suprimarea pînă la cel din urmă a cetățenilor atacați, venise să se instaleze confortabil în casele părăsite și să doarmă, înnainte de a se lumina de ziuă, în camerele și paturile calde. Doar nu-și aleseseră din an noaptea calendarului cea mai lungă pentru funesta ispravă? Laolaltă cu armata sosiseră carele cu boarfe: catolicii se mutau la Geneva. Între bagaje guițau purceii și cîntau cocoșii din cotețele cu găini. Muierile ședeau pe calabalîc, aducînd în poală tot ce avea mai scump căsnicia, uneori o căldare. Nici cîinii și pisicile nu fuseseră uitate în entuziasmul teologic.

În amintirea acestei drame istorice, încheiată cu caraghiozlîc, din 1602 în fiece an încoace, trei zile de decembrie cu nopțile lor, locuitorii orașului, de baștină sau de adopție, dimpreună cu străinii și trecătorii, care au făcut să degenereze o bucurie națională într-un spectacol de distracții, înscenează o petrecere publică mascată. Toată lumea iese pe străzi deghizată și fiecare își cumpără cel puțin un barbișon, de teamă să nu fie recunoscut de un farseur, care, dispărut în anonimatul unui costum, te poate pune ușor în situația penibilă căutată. Vasta cîmpie interioară, Plainpalais, rezervată vara ierbii verzi, copiilor sau sărbătorilor școlare, se transformă într-o singură zi într-un balamuc popular cacofonic, pierind, după încetarea « Escaladei », instantaneu, într-o singură noapte. « Moșii » din București, cu zgomotul lor de răzvrătire a instinctelor, comprimate în timpul unui serviciu disciplinat, dau numai o idee despre uriașul hohot al dezordinei genevieze, protejată de măști. Calculat, distant și blajin,

temperamentul orașului găsește în rezerva lui impusă de etică o capacitate de expansiuni uimitoare. Cine ar sosi neprevenit, pentru întîia oară, în capitala Republicii lui Jean-Jacques, în nopțile acestui Carnaval, ar căpăta o impresie de totală alienație mintală, derivată, este drept, către instinctele proprii, de către numeroșii străini stabiliți pentru studii, pentru politică sau amuzament, între Carouge și Lancy.

Tradiția oficială e reprezintată de cortegiul istoric, care, în frumusețea lui actuală de mare document, împrospătează suferințele îndurate de libertatea ideilor subt Papi și monarhi, la răscrucea centrală, unde s-au întîlnit opiniile și credințele unei Europe, îndreptată din bestialitate spre spiritualizare. Ea străbate tot orașul, în aspectele epocii și ale nopții de pomină, eternizînd pilda încercărilor deșarte de a vătăma sufletul cu pumnul, și a biruinții, voită cu putere și avînt.

Timp de trei zile populația se delectează cu singura limbă a împrejurării, *le patois savoyard*, o franțuzească trecută prin rîjnița cu măsele mari și cu beregata largă, a țăranilor din munții apropiați, negustori în bluză albastră flotantă, cu șapcă și saboți, urmașii nevinovați ai strămoșilor, militanți mai puțin pentru gîște tăiate decît pentru Scaunul Sfîntului Petru, marfa principală a sezonului istoric trecut. Măștile și costumele fabricîndu-se după un tipic, personagiile ies din cînd în cînd din regula celor douăzeci și cinci de mijloace inventate pentru denaturarea portretului particular din toate țările civilizate... O îmbrăcăminte complectă de coșar, de schelet, de Pierrot sau de porc sculat în două picioare, dă o impresie de nou, laborioasă și demagogică și

cabotină, cere un autor, o punere în scenă și colaborări.

E de necrezut schimbarea bruscă pe care o săvîrșește un nas cîrn într-o fizionomie lungă, și într-o figură groasă unul cocoșat, în secunda ducerii lui la nasul în carne și oase. În papetării și chioșcuri de ziare, nasul pe măsură, confecționat cu mucava sticloasă și atîrnat de două elastice pentru urechi, costa treizeci de centime, și abia cu ochelari cu tot se ridica la patruzeci de bani. Dar atunci aveai și o splendidă mustață neagră pentru blonzi, sau roșcovană pentru brunii de prin părțile noastre, ale Dunării, lipită pe un supliment de buză superioară.

Un cap de tigru se obținea din încovoierea pe rotunzimea sprîncenilor și a frunții, a unui oval de hîrtie litografiată, și era destul ca să nu te recunoască spălătoreasa, căreia îi plăteai cam rar, birtașul — una din victimele consacrate ale studentului străin, de preferință balcanic, — sau domnișoara trecută și respectată, căreia evitai să-i faci o curte insistentă. În schimb, o mutră de tapir sau de ornitorinc avea uneori consecințele fericite ale unei întîlniri oportune. S-au realizat căsătorii în vîrtejul călușeilor, și legături, începute în atracția fragilă a unui *lasso* de serpentină verde aruncată la întîmplare, ca năvodul apostolilor într-o apă mare cu pește mic.

Poate că și o propulsie matrimonială împingea fetele și femeiuștile să participe cu zece la sută, procentul normal al comerțului local, la interesanta mascaradă; căci, s-a observat, epoca de după Escaladă contribuia semnificativ la înmulțirea foilor din registrul stării civile, — și, în genere, bărbații, proporțional cu fetele, erau, acum vreo douăzeci și cîțiva de ani, cînd prezentele impresii

se culegeau la fața locului, puțini, ca și englezii masculini în țara lor cu sufragete.

De la război încoa, devenind, pe lîngă patria Crucii Roșii, rezidența Societății popoarelor, numărul clienților Escaladei se va fi înmulțit, prin aportul corpului diplomatic internațional, considerabil. Și s-ar putea, — cine știe? — ca într-o noapte de carnaval, deghizate în bărbați fioroși cu barba nerasă și păcălite reciproc, Marianne și Gretchen, să se descopere, într-o berărie, fete bune și surori. . .

1 MAI

Mugurii de ieri, tari ca mărgăritarele, s-au desfăcut, și-n locul fiecăruia joacă o creangă nouă, gingàșă, cu frunzele diafane. Culoarea preferată a naturii acoperă scheletul pe care se construiesc anotimpii provizorii și avutul lor efemer și neîncetat. O grădină ține strînsă-n brațe belșugul violet al unui buchet imens de liliac. Apele sînt virgine, lumina preacurată, pietrele noi, soarele juvenil. Privighetoarea din suflet se trezește și cîntă, și de-a lungul ierburilor și pe dedesubtul crengilor ce trag perdele de umbră și baldachine de dantelă, șed perechile tinerești — un bărbat ținînd pe umăr și pe suflet capul bălan al unei femei, și corpu-i întreg, ca un violonist vioara lui melodioasă, subt bărbie. Pretutindeni se zărește nevinovăție și zbeg naiv; un suflet de ied nebunatic și de pui de mîță animă viața, — și aleargă, aci după vîntul ușure și glumeț, aci după petalele caișilor scuturați ca o ninsoare tămîioasă.

Peste tot locul învie acelaș dor de podoabă, de expansiune; în tăcerea dimineții s-ar zice că auzi sărutarea fecundă a brazdelor cu azurul. Pretutindeni mantaua duminicii, care va dura cîteva luni de zile harnice, se desface. Pretutindeni vinele vegetale ale pămîntului, pline de must, se ridică spre miazăzi. Și la fel se petrece primăvara pe șesurile Rusiei și pe creștetele

Alpilor de argint, în fundul codrilor Americii, pe dîmburile line ale Franței; țările se aseamănă ca niște buchete, și continentele între ele, insule mari în răscolirea mărilor, ca niște plute călătoare de flori. Și toate inimile răsună la fel pe întinderea pămîntului. Cîntă Italia, cîntă Grecia, cîntă Scandinavia, cîntă Alamania și Indiile.

Pentru-ntărirea sărbătorii acestia, și muncitorii și-au înfipt steagul purpuriu în mijlocul florilor deschise, semn de universală frăție. Munca se odihnește în picioare, în bucuria primăverii; atelierele s-au oprit, motoarele tac, fabricile sînt liniștite, ca niște biserici. Pe Șoseaua Salcîmilor, industrializată, care suie spre Lancy, se zăresc îngrijitorii, în haine noi, cu șepci lustruite și cu o cocardă la piept.

Încă din vreme s-au pregătit muncitorii, și s-au așezat pe bresle și națiuni, subt cîte un steag brodat cu numele pămîntului de unde vin. Ei au pornit în procesiune spre « standul » de la Carouge, la poalele muntelui Salève, unde se va vorbi în mai multe limbi, vreme de cîteva ore, și unde localnicii, elvețieni reci dar hotărîți, vor asculta cu religiozitate protestantă enunțarea noilor table ale legii, date oamenilor de către oameni ca și dînșii. Studenții, laolaltă cu lucrătorii, toți cu butoniera înflorită, și profesorii universitari socialiști, cîntă uneori din psalmii noi, revoluționari sau lirici, toți cu capetele sus ridicate și cu ochii pe jumătate închiși; toți demni, serioși, aproape mistici. Drapelul roșu, sus e primit cu ovații; deunăzi a fost împușcat la Petersburg un medic blond, gingàș ca o domnișoară, și pe care cu o lună mai înnainte îl întîlneam cu toții pe străzile Genevei. Reintrase în patrie să împartă o ladă cu manifeste și trebuia să se « întoarcă în curînd ». Logodnica lui, o studentă în litere, poartă pe piept cocarda roșie cernită, și, cîntînd, lacrimile îi scapă discrete din niște ochi ca zenitul, pe un obraz ca o camelie.

În secția elvețiană, cu un drapel cu cruce, pe mătase roșie, trec și socialiștii-creștini. O bună parte dintr-înșii sînt pàstori calvinești; ei poartă jiletca neagră încheiată pînă subt gît; cîntecul lor este imnul lui Luther: *C'est un rempart*. . .

Și rînd pe rînd trec din mai toate neamurile Europei cîte un mănunchi. Ultimul steag e al bulgarilor; intelectul bulgar e aproape întreg socialist.

Japonezii, trei inși, n-au steagul lor; se adăpostesc subt drapelul rusesc, și tovarășii și-i țin de braț.

Privesc de sus, dintr-un etaj. . . Mă simt rînd pe rînd vesel și foarte trist, și o suferință profetică îmi mistuie gîndurile. La unele accente ale imnurilor ce trec, un talaz de lacrimi mi se ridică pînă la ochii ce mă ard, și cade deodată, cum s-a ridicat. Între două case zăresc un pisc înzăpezit, și, înnafară de vocile grave care cîntă mîntuirea noastră a tuturora, pentru vremi mai curate, mai limpezi și mai apropiate, și de Dumnezeu și de noi, se aude o tăcere extraordinară. Din tramvaiele oprite, unii salută cortegiul.

Și nimeni nu-i indiferent. Cetățenii burghezi privesc steagurile cu respect. Brutarii, lăptarii, băcanii, pălărierii, librarii, modistele, toți în costumul breslei lor, patroni, căci lucrătorii sînt în convoi, privesc la rînd, și unii bat din palme. La primărie se leagănă steagul socialist. Consiliul comunal actual e socialist. . .

La întoarcerea convoiului, spre seară, muncitorii se opresc la « Casa poporului », în Plainpalais. Vorbesc din balcon un profesor universitar, un bărbier, un scriitor, un advocat și un tipograf. Acesta este italianul Bertoni, redactorul ziarului

săptămînal franco-italian *Le Réveil (Il Risveglio)*. E un om scund, de vreo treizeci și cinci de ani, slab, cu ochii scăpărători, cel mai interesant din toți vorbitorii. Ca să-l audă, au venit și patronul tipografiei unde Bertoni îndeobște tace, și mulți « burghezi ». Proprietarul meu, un milionar și mare industriaș de fierărie, e și el de față, cu patru din lucrătorii lui. Are pentru Bertoni o admirație de drept. Cînd Bertoni tace, el strigă: « Bertoni! Bertoni! ».

Viața lui Bertoni impresionează. Lucrător ziua-ntreagă, noaptea se face scriitor. Din munca lui trăiesc două persoane: mama, o bătrînă, și ziarul pe care-l trimite tuturora gratuit. Încă n-am văzut la un om atîta stăruință, siguranță și nemăsurată iubire de semeni.

Ziua sfîrșește cu un ultim imn de înfrățire, pe care opt țări deosebite îl cîntă launloc și în care domină vocile delicate ale copiilor și femeilor socialiste... Sînt orele opt, și toate orologiile orașului de ceasornicari bat deodată.

DINTR-UN CARNET

La Fribourg, canton catolic, republică de mînăstiri și congregații. Terenul neprielnic e sugrumat între zidurile seculare. Se mai cunoaște, mînjit pe piatra turnurilor de peste porțile cetății, fumul de pușcă al vechilor războaie.

Oamenii cantonului, masivi și acerbi, au ceafa dreaptă din tablourile lui Hodler, verticală din vîrful capului pînă la sacru. Ei se adună seara după lucru, la « Pisica Neagră », un mic local dosnic și curat, cu perdele verzi. Patronul servește bere, e poet și improvizează pe mandolină, pentru zece-cincisprezece prieteni și clienți. Nu e anormal, în Elveția, să fie chemat, cu bătăi în masă chelnerul, *mon colonel*. Și-a lepădat șorțul și tava, și domnul colonel e ofițer adevărat, pentru caz de război. Uniforma, armele, muniția, și le păstrează acasă în dulap, alături de fracul de serviciu. Acum, că în uniformă, convocați din cînd în cînd la cazarmă, ca să nu uite mînuirea carabinei, mîndria verificată a fiecărui helvet, gradații și soldații improvizează pe străzile orașelor o armată a lui Papuc, asta e altceva. Pantalonii le cam vin pe vine, mînecile și spinarea tunicii se umflă cocoloșite, chivăra cu fundul boltit stă pe o ureche. De la o epocă de instrucție la alta, personalul militar s-a îngrășat. E cald. Gulerul uniformei descheiat pînă la piept permite intercalarea sugătoare a unei batiste. « Bună-ziua,

Durand », a strigat după ei, din ușa lăptăriei, un camarad de comerț. Detașamentul întreg întoarce capul și face cu mîna: « La revedere, Fritz, pe curînd ». Oștenii, și fără să fie întrerupți, merg telelei, în rînduri strîmbe, un rînd de trei, altul de șapte, în zigzag, cu dreptul sau cu stîngul și cu amîndoi bocancii deodată și amestecat.

Cuiva îi e sete, și unitatea îl așteaptă, din berărie, să se întoarcă, ștergîndu-și mustățile de spumă.

— A fost rece? întreabă ofițerul.

— Foarte bună! răspunde soldatul, lăsîndu-și pușca jos, între picioare, ca să scoată dintr-un buzunar, pe care nu-l mai găsește la locul lui în uniformă, o țigare.

— Stați puțin, zice locotenentul, că mă duc și eu să iau o bere.

Ideea făcîndu-și drum, se duce tot detașamentul.

La Berna, se poate citi pe biletele de închiriat odăi mobilate, în trei limbi federale, că « nu pentru ruși ».

Se prezinta Raskolnikov, îi plăcea odaia, da un acont, și noaptea mai dormeau cu el, în pat, pe scaune și pe jos, încă douăzeci de compatrioți cu chică, șapcă și barbă. Cămașa cu gura într-o parte, cu nasturele subt maxilar, îi deosibește numaidecît.

Dormitorul adună de-a valma fete și băieți. Fata fiind, și după Bakunin și după Kropotkin, un camarad, sexul e o chestiune secundară și sfielile delicate sînt dominate de « idee ». În Rusia europeană sînt nu mai puțin de trei sute șaizeci și șase de secte religioase, multe din ele învecinate cu o atitudine politică revoluționară, și pravoslavnicii, în promiscuitate cu nihiliștii și anarhiștii, nu se înțeleg într-o singură privință: dacă trebuie să fie Statul totul, sau individul.

Discuțiile încep la toată ora din zi și din noapte, cu problemele pe care Europa sau le-a rezolvat cu cîteva sute de ani mai înainte, sau le-a lăsat să aștepte o conjunctură nouă. Una din ele este fundamentală: dacă există sau nu Dumnezeu. Zece argumentatori îl afirmă, zece tăgăduindu-l, dar în fiecare rus un fel de Dumnezeu există oricum, chiar în negațiune totală: rîvna de închinător, absorbită într-o iluzie halucinată. Sau se discută dacă Molière e mai mare decît Gogol, o noapte întreagă. Gogol rămîne uneori mai mare, motivat cu lucrătorii tipografi din Moscova, care rîdeau în hohote cînd îi culegeau din manuscris zațul ediției întîia. Dar unul își aduce aminte, spre ziuă, căscînd pe parchet, pricina pentru care, totuș, e mai mare Molière, și discuția este reluată de-a capo.

Raskolnikov are numai două pahare pe masa lui de spălat, unul de băut și altul de dinți. Nu face nimic! Tovarășii sorb ceaiul la rînd, din două pahare.

Desigur că somnul apartamentului trebuie amînat. Din cînd în cînd, familia Dandin vine cu urechea la ușe. Soția se scuză că a închiriat numai la unul. Soțul spune că nici dormind, nici aiurînd, unul nu vorbește ca mai mulți. Soția afirmă că n-a mai văzut pe nimeni intrînd înnafară de Raskolnikov în odaie, și soțul s-a resemnat să creadă că are un chiriaș pluriventrilog.

A doua zi pe la zece, cîte unul, cîte doi, rușii, rusoaicele, pleacă la universitate.

Proprietăreasa consternată îl întreabă pe Raskolnikov:

— Ai avut lume multă azi noapte la dumneata?

— Natural, răspunde chiriașul, am discutat lucruri importante.

— Dar nu ne-ați lăsat să ne odihnim, insistă proprietăreasa.

Chiriașul răspunde uimit:

— De ce n-ați venit și dumneavoastră? Pînă la trei am vorbit despre Rousseau.

Rusul e sincer și proprietăreasa intimidată. Știe atît, că bronzul compatriotului ei stă în insulă, între lebezi și porumbieii de apă. O problemă totuș a intrigat-o violent:

— N-am văzut venind la dumneata pe nimeni. Pe unde au intrat atîția?

Rusul a rămas mirat de nepriceperea proprietăresei. Naiv și total, ca un buldog cu nasul pe buze, s-a precipitat cu cea mai onestă simplicitate:

— Pe fereastră... Ca să nu vă deranjez.

În toată Elveția s-a adoptat, la parter, refuzul de închiriere pentru ruși, de la toate etajele din Berna.

Rusul e colectiv.

Civilizația sau înnapoierea fiecărui ținut din Rusìa fac din ea o altă lume. În vasta împărăție, teritorii cît România, izolate între pustietăți, nu au contacte cu alte regiuni. Se succed cîte doi-trei împărați, fără să se afle, și multe popoare din imperiu se cred stăpînite și azi de Petru sau de Ivan, care, ca locțiitori ai lui Cristos, se bucură de privilegiul că nu au mai murit. Rusìa e un tărîm al cerului — vine din cer și dă în cer. Nu s-ar fi putut să nu aibă alipit și un Iad particular, cu temperaturi uneori de Paradis, pentru deportarea convoaielor de răzvrătiți.

Infernul Siberiei are, într-adevăr, modalitățile lui de Purgatoriu. Mai toți deportații, cărora nu le vine lenea îndulcirilor locale, se întorc de unde au fost alungați, cu toleranța agentului care-i cunoaște și, în secret, îi aprobă. Pînă la o răscoală nouă, din miile de răzmerițe permanente în împărăție, sau pînă la o indispoziție a Procuratorului,

care știe tot și mai închide ochii, jignit din cînd în cînd de cîte un refuz la Curtea din Petrograd. Se prezintă un polițist și-i spune evadatului, la o căzăcească: « Ai stat destul. Mai dă o raită pe la Irkuțk, și peste vreo doi ani te întorci. »

Procuratorul Sinodului e un personaj cu puteri de țar. Conceptul țar e universal și reprodus în toate cîmpurile vieții rusești, în toate guberniile și localitățile, țari mai mari și mai mici. Marii duci, guvernatorii, comandanții de armată sînt țari. E loc pentru mii de țari, care nu se exclud decît dacă se izbesc unii de alții violent, și atunci hotărăște dibăcia unui cuțit ori otrava.

Un domn bălan, cu o superbă cravată gîtuită de un inel de aur subt gulerul cu lustru. Nobil polon, el își iubește Rusìa ca un descreierat. Prezintîndu-ne pe canapeaua de la fereastră a cafenelei, mi-a dat în palmă o mînă ca o labă de lup. Mă uit la mîna lui, redusă la jumătate de-a lungul indexului, rămas întreg lîngă degetul cel mare. Îmi povestește că fiind pe vremuri terorist, fusese de trei ori în Siberia, și refuzînd să mai intre a patra oară într-un convoi, a vrut să fugă cu calul, fugărit de un cazac călare, care l-a ajuns cu plumburile din nagaikă și i-a sfărîmat mîna dintr-o lovitură. Falangele i-au rămas îngropate în grumazul calului, subt coamă. Polonezul rîde.

— Așa e la noi, mi-a mărturisit admirativ, ca de o caracteristică frumusețe.

Polonezele, fine libelule blonde cu ochi albaștri, ca safirul răscolit de un fum interior, vorbesc și în intimitate numai rusește. Rusìa le aparține. Odraslele străinilor cuibăriți în imperiu, vin la școală rusificați fanatic, și mărturisesc și fiii helve-

ților alpini oroarea de patria veche. Un patriotism teluric, fără embleme, urzește zeci de neamuri streine. Zic « Rosìa », și tinerii și bătrînii, învechiți în studii, sînt podidiți de lacrima stepei, rușii mari, rușii albi, circazienii, mongolii, tătarii, calmucii și toate mlădițele dintre oceane, reprezintînd, cu toate acestea, fiecare o fracțiune de revoluție.

Sonia, o latifundiară, călăreață și armată nervos în podul mînușii de o cravașă nedezlipită de eleganța ei, are o pasiune: să fure obiectele de vitrină din colecțiile mari. Face călătorii costisitoare la Britisch Museum, preferînd să fure de-acolo, fiind muzeul cel mai bine păzit și mai primejdios, atrasă, probabil, de *hard-labour*. O ceașcă de o minunată frumusețe o poartă în geantă și manșon, sorbind subțire dintr-însa coniacul d'Armagnac, adus de garson într-un pahar de cristal. După arheologia rusoaicei, ceașca, de forma unui filigean, construit din pămînt ars, învelit în zmalț negru, e milenară. Aproape de gura groasă, pe care își pune hoața buzele elastice, cu desenul trandafiriu de floare de leandru și dinții de mîță, ceașca e înconjurată de peruzele încrustate-n lut. Dar Sonia e un androgin aspru, rece la imbolduri.

Natașa visează să-i scoată ochii iubitului ei, care, fiind rus, o înțelege și o gîndește, cu acul din pălărie. În pălăria cu marginile mari, molcome și legănate, are două ace lungi, de cincizeci de centimetri, străpungîndu-i, odată cu fundul, conciul învîrtit în calotă. Într-o noapte, obsedată de visul ei frumos, îi va scoate iubitului ochii în somn, fără nicio îndoială. Altfel, Natașa nu poate să fie fericită.

M-am certat cu misticii Siberiei dacă Dostoievski s-ar fi putut naște într-alt popor decît rusesc. Eram, laolaltă, de aceeaș părere, că numai

Rusìa a dat un asemenea monstruos și genial exemplar de contraste, dar cititorii din patrie au pus pe scriitorul lor un monopol agresiv, interzicînd străinilor și dreptul de a-i rosti numele, necum de a-l interpreta.

Adevărul este că Rusìa e o lume de stupefacții și gigantisme.

Dacă mintea noastră merge la dreapta, mintea rusească o ia de-a-ndaratelea, și săgeata ei de manometru tremură și sare peste intervale. Au alte filosofii, chiar alte matematici. Rusește, una cu trei face între șapte și nouă, și minusul e cubat. De două ori patru e unsprezece sau treizeci și cinci. Conflictele de caracter iau la ruși proporții elefantiazis fantastice, și se tîrăsc între Adam, Iov și Apocalips. Capriciile rusoaicei au extravaganța religioasă a unui asasinat, calm ca o binecuvîntare. Neamul ăsta, pe care îl cunosc în străinătate helvetă, poate să fie internațional și naționalist și șovin în acelaș timp, pravoslavnic bigot și ateu, de-a valma. La el, contradicția se armonizează. Lucrurile ce se bat cap în cap, își împletesc coarnele într-o logică înspăimîntătoare. Diametralele opuse duc la unicul oblic și la sinteza neagră.

Țarul te poate pofti la masă cu dragoste creștină, și respectuos de rangul și de individualitatea omului poftit. La friptură, i se pare ceva și te aruncă pe fereastră. Apoi trage fum din lulea și cugetă. Rîde de snoavele unui gîdîlici de Curte. Face o metanie mare, cu închinăciunea dusă la frunte, din pămînt.

La masa de prînz a Temperanței Crucii Albe, mîncăm ieftin, cu vin și bere fără alcool, băieți din cîteva continente. Într-un colț, între ei, niponii, strîmbi și zbanghii, morfolesc pîinea și felurile de bucate, ca gîndacii negri, tăbărîți în farfurie.

Unanimitatea e rusească. Ne anunță un inginer care studiază o rachetă de ajuns în lună, că Tatiana Leontiev sosește după prînz.

Tatiana Leontiev, fiica unui general de la Curte, e revoluționară. Primea bani mulți de acasă, pentru o viață de lux, și învăța la Școala de Chimie. Vorbind, răscolea cu degetele agitate un șir de mătănii ce-i ocolesc grațiosul grumaz. Cu cîteva zile mai nainte i se comunicase că țarul va trece incognito prin Basel spre Paris. Fata dete fuga la Basel, așteptînd cîteva trenuri. Supărată și flămîndă, se duce la cea mai scumpă ospătărie din oraș. O èlită cosmopolită din marea finanță, industrie și intelectualitate, adaogă la strălucirea localului propria ei reverberație. Își face apariția țarul, urmat de doi lachei! Tatiana se scoală de la masă și-l fulgeră pe țar, de la distanță, cu patru gloanțe de revolver, în panica de briliante și de mătăsuri a selectului public trezit la realități neprevăzute.

Asasinatul dăduse greș. Țarul era un industriaș care semăna leit cu Nicolae al II-lea, un oarecare Müller. Domnișoara a fost arestată și condusă de poliție la Geneva, locul ei de reședință, ca să fie judecată. Am văzut intrarea ei în oraș prin gara Cornavin. Patru jandarmi eleganți, cu bicorn și pelerină neagră, care ascunde carabina, o însoțeau ca niște ciocli și Hamleți, și Tatiana cînta imnuri revoluționare.

Pe amîndouă trotuarele străzilor străbătute pe jos, mii de ruși cîntau în cor cu Tatiana. Mi-a fost cu neputință să rămîn nesimțitor la atîta gravă și tumultoasă desfășurare de temperamente ațîțate. Venise din toate părțile Elveției, din Franța, din Germania, o Rusìe întreagă, ca să primească pe prizonieră. Și cîntau pe trotuar și preotul capelei rusești, și un general rentier retras din Petersburg și stabilit în cartierul cel mai ales, unde-și cumpărase o casă. . .

Sînt o grămadă de muscali și muscăloaice la masa noastră, între care fete cu spetele masculine și cu pîlpîirea ochiului neagră, din Caucaz. Zic masa noastră, pentru că ne găsim todeauna la ea, pe un număr fix de scaune, un român, un german și rușii. Eram singurul din neamul meu în circulație la Geneva, interesat să mă vîr și să ascult. Spiritiști, confesiuni, schisme, biserici, predici, vindecători miraculoși, magi, demenți, colonìi exotice, și ruși, indieni, sînt în Elveția cu sutele. Rușii, masse și majorități compacte, veniți din toate pierdutele ținuturi ale împărăției celei necuprinse, sînt la îndemînă neîntrerupt, la birt, la berărie, în biblioteci, pe stradă, în grădinile publice care înconjoară lacul cu etaje de parcuri. Îi găsești la Ouchy, la Laussane, la Vevey, la Aix-les-Bains, la Chillon și pretutindeni, de-a lungul coastelor elvețiene și franceze. Numai pe munți nu se arată niciunul.

Români mai sîntem trei. Un surd cuadragenar exercită o meserie necunoscută, un tînăr din Galați e înscris la cursurile unei școli de comerț, și un chimist, căsătorit cu o profesoară franceză, conduce laboratorul farmaciilor populare, unde medicamentele curente sînt supuse unui tarif de ieftinire. Confundați cînd cu bulgarii, cînd cu sîrbii sau maghiarii, cînd cu rușii înșiși, românii suferă de toate ignoranțele de geografie ale bravilor moștenitori ai lui Wilhelm Tell. De la două mii de kilometri granițele dispar ca niște garduri, și țările strînse în spații învecinate se confundă. E o miopie de care suferă mai ales francezii.

Alexei nu e rus, și totuș nu cunosc ruși mai ruși decît Alexei. E numai născut și crescut în Rusìa. Latin și dac în părinți, el a căpătat, ca mărăcinii drumurilor, și coloarea prafului care

le scaldă ghimpii, și floarea săracă ieșită de soare. Ochii lui s-au depărtat de nas și au albastrul îngăl-benit. I-au ieșit și umerii zbîrciți ai obrajilor pînă dincolo de rasă, configurînd în portretul lui un trib din Tibet pînă și la mustață, căzută din născare pe la colțurile gurii. Părul pare indicativ în direcția firului, ca frunzele unui copac și ca o iarbă.

Sus, în vechea cetate, e și un chinez, negustor de mărunțișuri bizare primite din țara lui. Îl găsesc uneori pe Alexei în prăvălia lui, cu mîna scufundată în ovăz și scoțînd la lumină cîte o figurină cît un chibrit. E cel mai sigur ambalaj de călătorie, din Peking încoace, al unui personaj de teracotă, clătinat pe ocean și vîndut în Europa cu zece centime.

Știe tot ce vrei Alexei și știe adînc. Enciclopedia lui uriașă merge pînă la amănunte, ținute la zi. Spune cu preciziune cîți locuitori are un oraș, dar și ce garnizoană militară are și ce întindere în hectare. Curiozitatea lui statistică pare suspectă. De àltfel, toate informațiile lui răspund la între-bările: « Cîți? », « Cîte? », « De cîte ori? », « Unde anume? ». Spiritul lui Alexei nu cunoaște pe rezu-mativul *et caetera*. A căpătat, la o experiență pe care nu știi cum și-a făcut nevoia să o parcurgă și de ce, o dibăcie de a ghici și de cîte ori se repetă într-o încăpere un motiv zugrăvit, cîți pași duc de la Plainpalais la Carouge, și timpul de umblat, în raport cu deschiderea succesivă a picioarelor fiecăruia, pînă la Treize Arbres, o măgură de o mie două sute de metri.

Știe cîte pagini de manuscris numără o compo-ziție a lui Beethoven, dimpreună cu conținutul muzical. Neavînd instrument, nici voce ca să ți-l cînte, Alexei fluieră fraza caracteristică din pagina șaptezeci și doi, terța unei simfonii. Me-moria lui fenomenală slujește de o voință cu ace-leași fantastice dimensiuni. A învățat limba en-

gleză în trei luni, fără pronunție, la perfecțiune, scrie englezește curent, și pusese de gînd să devie colaboratorul genial, plătit cu cuvîntul, al marilor periodice americane. Voința lui crîncenă s-a împiedicat la amănuntul de nimic, pe care inte-ligența lui dezvoltată refuză să-l accepte, de talent. Alexei e sterp. E revoltat că nu știe ce-i și cum se capătă talentul. Dar ține mai mult la invențiunile lui inutile. Are un aparat portativ cu care te poți urca pe cal fără caznă, și un sistem de cărți de joc, cu care cel care pierde cîștigă.

Cu atîtea daruri nule, salvînd aparențele, Alexei moare de foame. E contra țarului, contra mili-tarismului, contra revoluției, contra războiului. . . Între atîți contra-contra, un rus găsește loc pentru o nuanță, și dacă nu înființează o sectă sau un balet nou, face un nucleu politic în mahalaua lui. O idee nouă începe la Alexei cu *nu*, se continuă cu *dacă* și *așadar*, și concluzia ei logică e o ma-șină infernală.

Alexei are știri minuțioase despre fulmicoton și dinamită — și, nihilist complect, are satisfacția, cînd își cumpără cornul și tableta de ciocolată ronțăită pe o bancă, la Eaux Vives, că totul îi aparține. Cu o candoare gravă, el îți cere imperativ o păreche de încălțăminte, cînd bănuiește că ai două, o cravată, un pantalon, ca un drept al lui, însoțit de un comentariu bogat, argumentat cu Biblia și cu o teorie socială. În patru ochi cu el, îți explică pînă la victorie de ce bretelele dumitale sînt ale lui, și te face de rușine că ți-ai permis să ai într-un buzunar o sută de franci. Dacă instinctul de conservare, pecînd te-ai zbătut să afli de ce obiect te-ai fi putut lipsi mai repede în folosul lui Alexei, nu-ți șoptea la ureche: « Nu vezi că e nebun?! », ieșeai bătut și rămîneai fără nădragi. Numai binefăcătoarea reacție a cinsti-tului egoism te scapă de dialectică și de primejdie.

Răspunsul trebuie dat în rusește: îl apuci pe Alexei de reverul gulerului de la haină, îl tîrăști pînă la ușe și-l dai afară cu violență. Ți-ai recăpătat echilibrul. Și-i zici: « Pașol! ». El găsește și acest răspuns normal, și, dregîndu-și ținuta zice: « Cînd te mai văd? » sau: « Miercuri iau un ceai cu dumneata ».

Studenții se feresc de Alexei, ca de un fost agent al Ohranei, trădată în beneficiul unei organizații teroriste, chiar sau mai ales și acei studenți care fac în mod curent aceste două contraservicii paralel. Dar nici trădările nu sînt, la intelectuali, opera sensului obișnuit al actului de lăcomie. Dezinteresul, pasiunea, ura și vocația fac și poliștiști și anarhiști, rînd pe rînd și concomitent. Într-o seară, pe la zece, Alexei a venit la mine cu un pachet subsuoară.

— Ce-ai acolo? l-am întrebat.

— Cămașa de noapte, mi-a răspuns.

— Dumneata umbli cu cămașa de noapte prin oraș? l-am întrebat.

— Am venit să mă culc la tine, frate, mi-a răspuns, ca un creștin primitiv pe un prag de izbă, Alexei, care de obicei îmi zice dumneata. — Începu să-și desfacă șireturile de la ghete. — Poate că ai și ceva de mîncare. . .

Am pe poliță un obiect de niciun folos. O lele de lemn scobit, fără picioare, o siluetă rotundă, vopsită viu cu roșu-mac, albastru, verde și galben-mușețel. Culorile, de o claritate elastică, deosibesc unele de altele fusta, cămașa, mînecile și șorțul, semănat cu flori de birlic de treflă. Figura, de lăptăreasă tînără, plină de obraji, e trandafirie: un trandafiriu roz și palid omogen, pe care tubul nu-l dă picturii de-a dreptul. Toate culorile țaței de lemn au aceeaș frăgezime, și lacul așternut

peste ele, ca o glazură de cofetărie, nu se lipește și nu se ia.

Lăptăreasa se desparte în două, ca o rîjniță de cafea, desfăcută cu o învîrtire contrarie. În interiorul lelei deschise e o a doua leliță, identică celei dintîi, și din a doua leliță iese o a treia, dintr-a treia iese a patra, și tot așa pînă la opt. A opta figură, cît buricul degetului, nu se mai separă în două bucăți: e masivă. Acolo e concentrat misterul insolubil. Puse la rînd și descrescînd, din mamă-n fiică, mereu, femeia desfăcută în opt femeiuști aduce aminte ctitoria zugrăvită în biserici la intrare, Domnița cu Domnișoarele și Domnitorul cu Domnișorii, ridicînd un chivot, sprijinit de toți.

Silueta de lemn, în care se ascund cele șapte siluete, este rusească. Proporția ansamblului e vastă, dar fiecare figură împarte cu cealaltă, în goluri individuale, un gol general, haosul personal, cînd este adunată, al figurii întregi. Din cine știe ce tărîmuri străbătute cu troica, vine. Pe un preț derizoriu, de propagandă, se vinde în toată Europa, dimpreună cu alte obiecte, mai concrete, dintr-un lemn împietrit și plastic, găvane, ciorbalîcuri, linguri, strachini, colorate cu brunul cărăbușului cornut și tărcate cu pensula de aur.

La poarta legației ruse din București, de pe Calea Victoriei, vinde ceai în pachete, un muscal șiret, și obiecte de lemn, ca și cele din Geneva. Negustoria lui meticuloasă trage cu ochiul și pipăie vorba ca un ban cu zimți.

Scîrbit de glorie și belșug, contele Leon Tolstoi a fugit într-o seară de pe moșiile sale cu traista în spinare, pribegind desculț. Moartea săracilor a dat peste bătrînețele lui într-o stație mică de cale ferată. Nu înnebunise. Voia să moară dispre-

ţuit. Fusese idealul lui, încă de pecînd, între orgii şi ospeţe, ofiţer de Curte temut, îşi scria, pe jumă-tate adormit, opera literară.

Pe un părete vast al Cancelariei imperiale se întinde harta detaliată a uriaşei Rusìi. Împăratul vrea să aibă evidenţa permanentă a marilor lui puteri armate, grupate pe teritorii. Bugète enorme sînt prevăzute pentru fiece garnizoană în parte. Armatele sînt inexistente, şi bugètele sînt la Paris, atîrnate în perle şi briliante la braţele, la genunchii şi la gîtul frumoaselor dansatoare.

Un chef rusesc: marele duce Vladimir are două sute de invitaţi din nobilime la un banchet. I s-a pus la dispoziţie sala cea mai încăpătoare a luxosului restaurant. În mijlocul sălii, masa aşteap-tă încărcată. Sute de sticle, din şampaniile cele mai scumpe, « Veuve Cliquot » şi « Moët et Chan-don » sînt aşezate pe rînduri, cùpele de Bacca-rat sînt, şi ele, mai multe sute, porcelanul farfurii-lor vine de la Limoges, alternate cu vase de Sèvres. Îşi face intrarea amfitrionul, cu o prăjină în mîini. Elita îl urmează emoţionată, şi marele duce doboa-ră, dărîmă, sfărîmă şi face praf cu prăjina tot, în ovaţii şi urale.

Păpuşa de lemn, unică şi numeroasă, rosteşte, de la marele la micul infinit, crescînd şi descrescînd, un simbol de multiplicare prin partenogeneză şi de integrare prin înghiţire. Împărăţie, ortodoxie, teroare, mistică bigotă, mistică atee, ies unele dintr-altele şi se definesc reciproc, ca obiectul meu inutil, de pe raftul cu cărţi.

La masa rotundă, un loc e cîteodată gol.

— Nu aşteptăm pe Vasiliev? întreb politicos.

O rusoaică de lîngă scaunul lui, logodnica lui Vasiliev, răspunde:

— Azi n-o să vie la masă.

Întreb:

— Prepară un examen?

Domnişoara Tatiana răspunde:

— A plecat la Varşovia.

Mă mir:

— Aşa de brusc, fără să spuie nimic?

Domnişoara rîde:

— Duce manifeste.

După cîteva zile, domnişoara Tatiana vine la masă, cernită la braţ. La Varşovia, Vasiliev a fost spînzurat. Asta e într-o miercuri. Vineri pleacă la Varşovia domnişoara. Pînă marţi e spînzurată şi ea. Masa continuă, băieţii şi fetele se primenesc în locurile goale continuu, continuu spînzuraţi, şi cîteodată nu mai e cine să facă prezintările noilor-veniţi. Cei rămaşi în viaţă rîd, glumesc, învaţă, pînă la spînzurătoare. Mă uit din locul meu la aceşti ruşi, care primesc viaţa şi moartea ca o cartă poştală, şi caut să văd în ei cu ochii strînşi, ca într-o zare goală. Arde ceva şi scoate fum des. Sînt în nestare să des-luşesc. Stai dinaintea lor ca în prăvălia chine-zului din cetatea veche, prostit de un dragon de porţelan şi confundat de un brahman de cărămidă minuscul, a zece centime bucata.

Domnişoara Kuzneţev s-a întors din Nijni-Novgorod, de acasă, fată de mare proprietar de cîmpii. Ea nu face niciun fel de revoluţie şi studia-ză mecanica. De ce mecanica? e o întrebare fără niciun răspuns. Aş vrea să-i văd ochii frumoşi depărtaţi de matematici şi mîinile moi şi delicate, la menghină, pilă şi ciocan. Idealul ei e mecanica. A lucrat la Politechnica din Zürich, şi acum face un studiu de perfecţionare. Ne-a adus din Nijni-Novgorod, fiecăruia de la masă, cîte un cadou. Din vreo douăzeci de clienţi ruşi, au dispărut,

în timpul vacanțelor ei, opt. Știe că toți au fost spînzurați, dar acest fapt divers nu pare că o emoționează. Îmi dă un inel de argint.

Mă sfiiesc să-l iau din degetele ei ca niște migdale. Neputînd să-i fac un dar echivalent, mă codesc. Ea rîde cu hohot:

— Nu-ți face, domnule, o problemă dintr-un nimic. Costă două copeici.

Deschide geanta plină de bijuterii de argint. Are pentru toată lumea, le dă cui vrea, ca niște sîmburi de roșcovă, giuvaere de două copeici.

Inelul meu e neîncheiat și spiral, se poate lărgi și strînge după deget.

— E argint curat, fără nicio picătură de aramă, explică tehnic domnișoara.

Pe creștet, inelul are o broască verde în relief, acoperită cu o pată groasă de zmalț. E o frumusețe de sălbătecie, și broasca seamănă cu imaginea barbară a lui Dumnezeu.

— E chinezesc, zice domnișoara. La Nijni-Novgorod, la tîrgul nostru anual, sînt mii de movili de asemenea argintării, aduse cu căruța și deșertate pe o bucată de covor așternut pe jos. Chinezul care le vinde stă pe brînci lîngă ele.

Văzusem într-o librărie o carte despre tîrgul din Nijni-Novgorod și am alergat să o cumpăr. Am citit în ea un basm neînchipuit. Caravane fără sfîrșit străbat pînă la tîrg Indiile și China, luni de zile, cămile, dromaderi, animale ciudate, cu mersul bivolului leneș, trag carele încărcate cu belșuguri extravagante. Unele pun doi ani de drum, unul de dus și altul de întors, și tîrgul ține o lună de zile...

1906

MORGA MICĂ

În fața primăriei unui oraș străin, o expoziție de portrete... « necunoscuți » găsiți în lac sau pe drum. Morții revoltă. Put și nu se mișcă. Poți primi o imobilitate încremenită? Cu toate acestea, oroarea atrage... Ochii unora fac lacrimi, și gura altora scuipat, singură lacrima lor. Omul romantic încurcă cuvintele din cap, și pronunță oh! și ah!. Viața pe care o părăsești nu merită aceste interjecții.

Morții te contrazic, chiar mai mult decît viii, incapabili să te ia în considerație.

Dau impresia că se gîndesc profund și numai la ei. Morții sînt egoiștii perfecți. Și put din ce în ce mai mult. Nu sînt decît vreo zece zile decînd a fost înmormîntat lăptarul meu, și amintirea lui nu trăiește numai în sufletul familiei; o simți în aer, în lapte, în ouă, în unt.

Tînăr, visai să purifici lumea vie și să faci să dispară morții.

În fața primăriei, ei au aerul că mai viețuiesc. Li se deschid ochii, sînt puși dinaintea obiectivului, cu gura cînd deschisă, cînd strîmbă. Cineva îi ține să nu cadă, din dosul unei draperii. Sînt și pentru această meserie oameni. Morga orașului e foarte mică, situată ca într-un pavilion. În timp de putrefacții, portarul doarme cu femeia lui sus. Acolo se nasc copiii, pe care îi vezi jucîndu-se în jurul marionetei. Dragostea se repetă

cotidian, pe pîntecul cadavrelor tăcute de la parter.

Cîte unii găsesc momentul fotografic să surîdă. Iată și un Bacchus fericit. I se vede numai bustul. El nu are, vai, intestine! Mai toți sînt bătrîni. Unul singur pare de vreo treizeci de ani: bogatul păr și barba poligonală trădează un frizer sau un muzicant. E imposibil să fii adiat de un opti-mism în fața acestor cadavre. Nu poți să te gîn-dești la Dumnezeu. Mai bine să nu le vezi, rușinoase și porcești: trebuie să scuipi.

Strada era furnicată de asemenea amatori. Aceleași mustăți, acelaș aer peste tot. Carnea de subt haine, putrezește. Zbîrcituri sensaționale, gîturi dezechilibrate.

Capete! Piepturi! Brrr! Ce urît e! Cadavre care merg, care fumează: pipă și țigaretă.

MINUTELE TOAMNEI

La orele douăsprezece, trei vapoare prînzesc în liniștea lanțurilor prinse de ancori. Ceață fragedă, ca o lumină nouă, acoperă cu sită de flanelă farul. Se îngroașă deasupra parcurilor din țărm și ascunde depărtarea lacului, pînă ieri imens. Nicio urmă de munți. Cine știe unde conăcește soarele? O barcă de umbră își duce pescarul nedeslușit în miazănoapte, către satele nevăzute din negura albă. Băncile goale culeg ca niște coșuri deschise, date pe spate, frunzele căzute, pipăite de toamnă.

Pe domnișoara ceea o cunoști. Ai fi putut-o cunoaște și-acum patruzeci de ani împliniți. E-o fată tîrzie, slabă, care își mîngîie singurătatea cu tovărășia vrăbiilor cicălitoare. Le aduce într-un jurnal pîinea cea de toate zilele. Răzimată de grilaj, ea satură cu un miez cinci mii de pasări și cîțiva pești, lacomi ca și lebezile, care pîndesc trecătorii prin zăbrele. Nicăieri n-ai văzut atîtea domni-șoare bătrîne și atîtea vrăbii blînde, mai ales cu femeile, pe care, ca și noi, le recunosc după fustă.

Domnișoara intră, preocupată, în grădină, serioasă. În curînd va comite o faptă bună, scutu-rînd jurnalul cu firimituri. Va rupe pîinea și va împărți-o. Ca să le facă mai bune, și împlinind un rit instinctiv, sărută pe furiș feliile albe. Un stol de ciocuri cade odată cu codrul, și ospățul nu are loc fără gîlceavă. Cînd un vrăbioi mai

gros se aruncă în stol, ca un bulgăre cu àripi, și fură bucata ce i se pare și lui mai mare, domnișoara îl gonește cu umbreluța, dar el nu-și uită bucata ochită. O ia și fuge cu ea. Dacă nu-l bate, domnișoara nici nu-l poate lăsa fără o lecție sever sentimentală, ținută în termeni păsărești, ajustați pe mintea vrăbioiului, însă cu politețe:

— Nu-i pentru dumneata... Ce te-amesteci, dacă nu ești chemat? De ce nu lași fetele în pace? Ți-am mai spus: fii la locul dumitale...

Vrăbioiul e bărbat, și toți bărbații-s la fel. Dar cum te-apropii de dînsa, domnișoara strînge hîrtia și își ascunde ochii în demnitatea energică a unei încruntări. A fost surprinsă! Roșește... Se duce mai departe. Alte vrăbii îi ies nainte, amestecate cu frunzele.

În fața unei bănci se ivesc planurile unui Diogen de-o șchioapă, cu pantalonii scurți, trase cu bățul și corectate cu talpa. E vorba de-o casă cu cinci etaje, cu arbori împrejur, și care se prezintă ca o potcoavă. Cu cîtă plăcere descifrezi hieroglifele copilului care începe să cugete pe nisip! Cutare semn vrea să zică un vițel care se joacă în iarbă, lîngă mama lui. Îl recunoști, că l-ai făcut și tu cînd erai mic, simplificînd vițelul pînă la crucea cu coarne. În etajul al treilea el își instalează visul. Copilul a mai pus și acolo un vițel, care va dormi cu el în pat și care va fi cuminte și nu-l va linge tot mereu... Aici e soba... Alături, un borcan cu dulceață. Vițelul e-n pat și se gîndește la dulceață: punctul cel mare, întors către borcan, arată ochiul și gîndul vițelului. Băiatul o să-l strîngă-n brațe și o să-i sărute botul trandafiriu. Cînd va dormi, o să-l învelească încet cu o batistă.

Și peste casa constructorului cad galbenele frunze, minutarul toamnei...

Léman

UN FOST BALAMUC

La locul numit pe timpuri À la queue d'Arve, era o clădire veche, pătrată și vastă, ca o mînăstire și ca o temniță, pe care încă nu o văzusem. Într-o duminică m-am dus cu o prietenă, care avea o prietenă din copilărie, Jozefina, așezată cu bărbatul ei pe rùinele fostului balamuc. Ei închiriaseră un colț, cîteva apartamente din parter cu terenurile dimprejur, și înființaseră o fermă. La est, vechiul azil al dementților era schimbat în crescătorie de copìi, iar la nord în jandarmerie, și mai rămîneau cîteva secțiuni, întrebuințate de serviciile cantonului, pentru depozite militare.

Jozefina era o femeie înnaltă, bine croită și din plin, cu figura energică și cîntărită. Ea nu știa nici rîde, nici plînge, și nimic nu izbutea să o miște. Foarte stăpînă pe sineș, își cîrmuia inteligența ca să ne mire cînd prin exactitate, cînd prin răceală. Sòții nu aveau copìi. Soțul tocmai se afla cu muncitorii în cîmp. Găsim pe Jozefina singură în mijlocul unei curți, una din curțile destinate mai demult să despărțească nuanțele nebuniei. După prezintările de rigoare, amica mea îi spuse Jozefinei că am voi să vedem clădirea în interior, și, în fața uimirii pe care o ghiceam în fizionomia ei, am precizat că ne interesa suferința trăită în aceste ziduri; ceea ce a uimit-o și mai mult.

Un cîine fără culoare se repede la noi: Jozefina îl pune-n lanț, și noi ne uităm la brațele de fier ale

gratiilor groase, care întăresc puternic ferestrele. Coteţele cu iepuri erau înşirate la rînd, dinaintea unui bazin uscat, rotund, împărţit în patru, în care fîntîna nu mai aducea apă. E curtea bucătăriei şi a spălătoriei. Un horn uriaş îşi ţine spînzurată pîlnia de fum, într-o sală, ca un clopot de turlă. Ne urcăm pe trepte. Cîteva uşi cu zăvoare împiedică o comunicare cu alte àripi ale clădirii. Ghişeuri mici, astupate cu sită, ne permit să zărim succesiunea labirintelor de celule, înconjurînd galeriile cu tavanul putred. O sală vastă, care trebuie să fi servit pentru plimbarea interioară, se pierde după o gaură tăiată într-o uşă bătută cu piroane. Aici au fost femeile. La stînga, într-o altă curte, consacrată jocului copiilor crescătoriei « Les Acacias », intrarea e ascunsă de coloane cilindrice. La dreapta, acelaş rînd de stîlpi, însă prismatici, mărgineşte curtea. Ferestrele nebunilor furioşi, pe lîngă bare de fier, sînt prevăzute toate cu pînză de sîrmă.

— Aci a fost un conte, care plătea şase franci pe zi, explică Jozefina. Se spunea că l-au înnebunit femeile. Cînd zărea vreo infirmieră străbătînd curtea din faţa coliviei lui, îl apuca turbarea şi spărgea tot.

Copaci imenşi au adăpostit fierbinţelile acestor făpturi, care i-au privit, desigur, ceasuri întregi şi vieţi întregi, legănîndu-şi frunzele şi aplecîndu-şi lin maiestatea dinaintea soarelui, ascuns bolnavilor, cu ziduri înnalte de douăzeci de metri. Zidurile nu mai au decît cinci metri înnălţime. Piatra lor, de jurîmprejur, a folosit la clădirea unui alt ospiciu, din nou şi mai confortabil.

Un întreg apartament de săli conţine fîn. Printre băncile povîrnite prin curţi, ciugulesc găinile craniul planetei. . . Găinile nici nu ne-au văzut. O uscăciune dureroasă se întinde ca o pecingine din curţi în curţi, peste tot. Curtea Jozefinei e cu totul pleşuvă. Te temi să calci. Ţi se pare că ţi se prinde pe talpă, pe carnea tălpii, o murdărie psihologică spurcată. Sînt multe lucruri tot atît de triste ca un pămînt stîrpit de uscăciune?

Întorcîndu-ne spre bucătării, intrăm într-o cameră fără uşi, construită ca o biserică.

— Asta era morga, spune Jozefina. Lumina venea de sus, ca în ateliere.

Două găuri cu zăbrelile în podina odăii, indicau locul de scurgere al sîngelui spălăcit, din cadavre. Deasupra lor trebuie să fi fost cîte o masă de disecţii.

— Ce ţii în căldarea asta, doamnă Josefina?

— Mămăligă pentru porci, răspunde Jozefina, întorcînd lopata în mijlocul noroiului gros, puturos, din căldare.

Ieşim pe uşa doua. De multă vreme suvenirea mirosului de cadavre a dispărut. Încă o curte. Sacale, hîrdaie, ghete de mai multe ranguri sociale, cercuri de putini, adunate într-un mare univers de hîrburi şi vechituri defuncte. Un şobolan se grăbeşte să ajungă la apartamentul lui. E din familia acelora care dădeau tîrcoale teroarei bolnavilor încremeniţi în cămăşile de forţă.

A! iată şi plantaţiile fermei, înnafară de ziduri. Cîrlionţi verzi de fasole căţărătoare, spînzurate pe cîrji graţioase. Varză brumată. Grajdul. Tocmai în fund, o vilă, închiriată mai nainte ospiciului, pentru nebunii liniştiţi, cu stare. Bolnavii ocupau cîte un etaj, supraveghiaţi de două infirmiere şi un telefon.

Pregătiţi de plecare, un dialog de amintiri se schiţează la poartă.

— Spune-i mamei Michaud că mi-e dor de ea.

— A murit de nouă ani, răspunde Jozefina, cu un surîs de politeţe.

— Ce-ai zis?

— Da, a murit.

— Lucia trebuie să se fi făcut mare.
— A murit acum cinci ani.
— Dar unchiul Michel, care ne punea scîndura să ne dăm uța?
— De unsprezece ani a murit... Dar îți mai amintești de prunul nostru? E tot în picioare, zice cu un calm rece Jozefina.
— Mai ții minte? Într-o zi mi-am agățat pantalonii în el. Și m-a dat jos din prun Maria. Ce face Maria? Are copii?
— A murit...
— Dar bărbatul tău ce face, Jozefina?
— Știu și eu...
— Cum? Nu ești mulțumită?
— Mi-ar părea mai bine să fiu acasă... Bărbatul meu, — ce să-ți spui? — e ca toți bărbații...
Jozefina spuse aceste cuvinte banale cu un accent de adevăr în priviri, fără replică și cu placiditatea supremei abnegații. Ea voia să fie acolo unde se afla toată lumea moartă.
— Știi că prietena ta Jozefina m-a îmbolnăvit de întristare? Îmi vine să mă sinucid, zisei tovarășei mele.
— Așa a fost întodeauna, îmi răspunse prietena, de cînd era mică. De atunci sînt douăzeci de ani
Din depărtare, Jozefina ne mai salută o dată.
— La revedere... Ați plecat fără să luați nimic.

ALI FEHMÌ

Îl regăsesc într-un carnet de buzunar și-l descurc dintr-un păinjeniș întreg, de note cu creionul, care, șterse uneori, lasă,-n paginile fumurii, ca o suvenire de cenușă. El trebuie să fie la Cairo, negutător sau advocat. Poate-a murit sau poate s-a îngrășat. Era subțire ca un condei, și fața lui îngustă și aspră se isprăvea cu vîrf, ca o peniță.

Aș vrea să fac cu dînsul o poveste arabă, lungă și naivă, fragedă și trandafirie. Aș dori să-l văd întins pe o sofà de mătăsărie, subt porticul unei fantezii maùre, să-l pui să cînte și să viseze lîngă o fîntînă interioară de palat boltit cu peruzele; l-aș sili să ne arate haremul lui dezvelit și jignițile-i secrete, de diamante. Umbra lui violetă am purtat-o din odăi în odăi, cu pardoseala rece subt covoare. Dacă n-ar fi turcul din zilele de azi, îmbrăcat nemțește, posomorît și mìzer.

Fehmì vindea tutun la Geneva, într-o uliță dosnică din Plainpalais.

Prăvălia lui, cu două perdele, una la vitrină și cealaltă la ușă, mai todeauna închisă cu cheia, semăna cu fundul unei lăzi în care se aruncă fierăria ruptă, calendarele vechi, pètìcele purtate și se păstrează cuiele, ciocanul, cleștele și rebuturile gospodăriei. Sub tijgheaua cu cîntar de alamă, se vedeau ghetele căscate ale tutungiului, îngropate în bulgări de hîrtie cocoloșită. Dulapul cu geamuri

slujea de bibliotecă, și toată marfa negoțului se cuprindea în patru cutii de fier, orînduite după preț, și un boloboc de olărie. Tutunul lui Fehmì sosea din Bizanț, în pachete groase și grele de foi, ceruite cu cîte zece sfori strînse ca niște curele. Desfăcîndu-le, tutungiul cădea pe gînduri, se trezea îngînînd turcește. Aroma Orientului se ridica dulce din frunzele galbene, uscate, în care bătuseră razele soarelui de-acasă, și umpleau sufletul înviorat al lui Ali, de imagini adînci de toamnă. Atunci, dezlipind mănunchii, el istorisea din trecutul lui cîte o zi, într-un stil măsurat și neted, căutînd cît mai mult forma laminară a proverbelor. Uneori cînta, monoton și din grumaz, o romanță, sau o strofă războinică, tot atît de molatecă și suculentă de un sensualism chinuitor ca o suferință. Și pecînd cînta Fehmì, nodul gîtlejului său scorburos juca de sus în jos, dispărea subt cravata jerpelită și venea către bărbie deasupra unui guler scrobit și ros ca o zgardă. Vocea lui caldă pierdea din cuvinte, le tîrșea, sau le răsucea într-o absență pe care degetul arătător, bătînd măsura, o înlocuia cu o figură spirală, sau frîntă de cîteva ori.

Dar destăinuirile lui Ali, banale ca toate întîmplările din viața cronologică a unui om, și prețioase numai pentru cel care și-a pierdut nădejdea și sîngele cu ele, veniră tîrziu, ca niște mistere mari. Profesor, pe vremuri, la Constantinopol, el trecea în Asia să vîneze pe pămînt sălbatec, în tovărășia beilor și a prietenilor pașale, avea femeile, armăsarii și averile lui, de care l-a despuiat într-o bună zi o conspirație modernistă. Osîndit la moarte, subt domnia lui Abdul Hamid, fugi într-o noapte de la Bosfor pînă la Galați, și de acolo la Geneva.

— *Jè souis jeune-tourc*. . . spunea șoptind, Fehmì, și uitîndu-se repede sub tijgheaua cu tutunuri.

Și, la vîrsta lui, la cincizeci de ani trecuți, greoi la minte, încurcat la limbă, rostindu-se în franțuzește ca un pui de papagal, Ali începuse să învețe Dreptul, care-i mînca zilele, somnul și pînă și băierile de la ghete. Ca să se familiarizeze cu limba, el recita pagini întregi de proză penală, pe dinafară, lua parte la toate conferințele, asculta, duminica, predicile calviniste, pe care le reproducea apoi acasă, cu atitudinea oratorului și fumînd din ciubucul de chihlimbar, gros cît o lumînare.

Hrana lui de cinci ani de zile a fost laptele cu pîine.

— *Si j'ai diou tabac, ça m'souffit*. . .

Îmi amintesc fericirea acestui om insensibil la durere și descurajare, după revoluția din Constantinopol și izbînda partidului tineresc. Mai văd ochii lui pîlpîitori, aureola de surîsuri care-i lumina figura. Sufletul lui simțea mai violent ca totdeauna legătura cu pămîntul și cu soarta patriei care îl exilase; simțea ceva nou și fierbinte, ceea ce am simțit și noi ceștialalți, în străinătate, în timpul răscoalelor țărănești din 1907, și nici el nu jelea, cum n-am jelit nici noi viețile pierdute pentru primenirea lumii, care se purifică numai prin sînge, foc și gîndire.

Atunci Ali începu să-și văcsuiască ghetele, să-și lege cravata mai bine, să citească și cu mai multă îndîrjire, micșorînd și prețul tutunului cu cinci centime la suta de grame. . . Se găsi deodată mai turc și mai patriot. În loc de pălărie, se purta cu fes. Își uită teoriile de la o zi la alta și nu mai cita decît din Coran și din istoria strălucită a musulmanilor. Fără revoluția tovarășilor lui, Fehmì ar fi sfîrșit în nihilism.

TEOFIL

Teofil era un armurier, stabilit cu strungul și cu sculele lui într-un atelier îngust, cu vitrină, din piața mînăstirii călugărilor cordelieri din Fribourg. Ambianța medievală de acum patruzeci de ani, cînd începea să se construiască și o àripă nouă a orașului, cu fabrici, peste linia ferată, cred că se păstrează în vechile cartiere intactă, cunoscută fiind respectuoasa grije de trecut.

Străzile verticale, pe coasta dinspre Sarina, cu mînăstirile, schiturile și paraclisele acestei cetăți de călugări din toate congregațiile, refugiate pe un pămînt de colțuri de munte, mai ospitalier decît Franța separatistului Combes, par agățate în spiralele scînteietoare ale unui pom de Crăciun. Dintr-o ramură de sus, o clopotniță legată ca de un fir de mătase și stînd acolo, legănată, de o mie de ani, corespunde cu stîlpul monumental, de piatră, al unei fîntîni, ridicat și cioplit alegoric, din mijlocul unui bazin, din care se revarsă pe lespezile seculare ale unei răspîntii povîrnite, o undă de ape, întinsă neîntrerupt pînă la rîul ce le adună.

Gospodinele minuscule bat jurîmprejur rufele cu lopeți de lemn fără coadă, și caii de jucărie se adapă din iazul cu ghizdurile pitite. De sus, te uiți în orașul de odinioară, ca într-o gravură așternută pe sol și ca într-un cufăr cu cărți și giuvaeruri. Celebra catedrală La Collégiale, la intrarea căreia un mormînt indică locul de odihnă, lîngă

orgile lui, nu mai puțin celebre, al meșterului care le-a construit pentru deopotrivă de celebrele lor concerte, se ridică pînă la nori, și din dosul ei, peste valea vastă, de mii de miniaturi, scoboară marele pod suspendat, cel puțin pe schema lui de păinjeniș din amintire, dacă e adevărat zvonul că s-ar fi prăbușit.

Cu Teofil, un pitic cu barba neagră, ne-am dus într-o duminică la pășune, cu sacul de spinare, toată familia lui, nevastă-sa, un drac de femeie roșu, cu coltucul bărbiei întors, cu nasul ca un ardei lung și cu pometele obrajilor rumene prăjite, copila lor de cinci ani, Lineli, și sluga dumitale. Ne-am ales o adîncitură de iarbă cu izvoare pe o treaptă de prăpastie ca un balcon.

Fetița, înzestrată cu un humor mult apreciat de părinți, originari dintr-un canton mai de la nord, unde omul are spirit în toate părțile lui, chiar acolo unde te-ai așteptat mai puțin, se dezumfla ritmic, din cînd în cînd, ca pneul de bicicletă cu ventilul dereglat. Tatăl o săruta de bucurie, și maică-sa o felicita entuziasmată, ca de o remarcabilă precocitate muzicală. Între cîteva îmbucături, la pauza sorbirii din paharul turtit, de alpinist, Teofil își arunca brațele pe după mijlocul nevestei și al fetiței și, răsturnîndu-se cu ele pe spate în iarbă, da un strigăt pe franțuzește stricat:

— Ce fericit îs! ce fericit!

Asta era fericirea simpaticului meu armurier. Pecînd el se mulțumea cu atît de puțin, îmi treceau prin minte alte fericiri, care arată că nu există o una și singură fericire indivizibilă și că sînt tot atîtea fericiri cîți și oameni, fiecare visîndu-și-o pe a lui. Enric al IV-lea a fost un premergător al fericirii sociale și a ținut să realizeze, duminica, pentru fiecare familie franceză găina din casă, cincizeci și două de fericiri pe an. Dar această fericire masată și periodică a rămas în cartoane,

unii neputîndu-și tăia pasările din bătătură, iar sătenii cei mai mulți fiind mai fericiți să-și vîndă găina decît să o mănînce, și banii să-i puie la ciorap.

Atîta fericire șubredă și mai mult subiectivă, de cîtă poate să se folosească un biet om, e strict individuală, cea mai mare parte din ea e un mit, și nicio învățătură, evanghelică sau politică, nu poate dărui fericirea uniformă și universală, fericirea fiind o simplă abstracție în strict raport cu insul care o concepe, și nu o problemă de legiferat.

ÎNTÎLNIRI

E un punct minuscul pe planetă, Geneva, și o minusculă țară, Elveția, unde își fac loc întîlnirile de controversă, de toată natura, din toată omenirea.

Poate că nu atît situația lor favorabilă pe glob cît mai cu seamă o stare de spirit, ai zice înnăscută, determină statele să le aleagă de preferință pentru discuții. Elvețienii par să aibă neutralitatea în sînge. De șase veacuri ei nu s-au războit cu nimeni.

Încă de acum o sută de ani această atitudine pozitivă se rostea explicit prin înființarea, de către protagonistul Henri Dinant, a Crucii Roșii, cu scopul pacific, original și nou pe atunci, de ajutorare a răniților din războaie și de mijlocire umanitară între beligeranți. În modestia ei, această societate de milostenie și datorie față de Om, nici nu și-a publicat amintirile informative: cîți copii și-au regăsit părinții și cîți alți nevinovați mai vîrstnici, frații și surorile, după ultimele două mari blestemate încăierări, pentru deșertăciunea prestigiului, a crimei, a lăcomiei și a jafului armat.

O altă inițiativă helvetică, recentă, privește conștiința și intelectul, organizată în aceeaș Geneva, o republică lacustră, cam cît o regiune de a noastră, dar cu o neîntrecută autoritate printre nații.

Scoborînd în piața Bel-Air, călătorul din tramvai citește pe scutul simbolic al Genevei inscripția latină *Post tenebras lux* (După întuneric lumină),

blazonul purtînd în mijlocul ei cheia mare de cetate, cu care a fost bezna descuiată, și un șoim: numai o jumătate de șoim, spre rușinarea foștilor vùlturi imperiali cu cîte două capete și pliscuri de pradă, întoarse în cele două zări ale pămînturilor streine.

Noua inițiativă fixată anual la început de septem‑brie, se exprimă în importantele «întîlniri» ale personalităților de primul ordin, invitate la con‑fruntarea opiniilor de toată natura, în conferințe publice și discuții suplimentare.

Așa s‑a făcut c‑am ascultat prelegerea profe‑sorului — *primus inter pares* — Mihail Ralea, în aula Universității geneveze. Invitat de mai multe ori, fără să fi putut participa, sinteticul nostru compatriot (sinteze: științe, arte, filosofie) de astădată a primit. Prezența dumisale la a 17‑a întîlnire a provocat vîlvă de impresii și comentarii fără precedent. Era cea dintîi valoare de mare exponent oferită admirațiilor venite din mai multe țări să o asculte. Monsieur Michel Ralea e cunoscut și recunoscut în lumea largă, savantă și intelectuală. Respectul atît al persoanei cît și al poziției sale politice categorice, la reprezintanții *contrarii*, l‑am verificat pretutindeni printre univer‑sitari și personalități marcante.

Găsindu‑mă în acelaș timp la Geneva, de‑abia din presă am putut să iau cunoștință despre eveni‑ment și parte de ascultător la conferința din aula Universității, a celei de a 17‑a « întîlniri » publice, cu subiectul « Generațiile în lumea de azi ». E vorba de un tineret cu tinerețile și inocența sleite în snobism.

Tinerețile de odinioară, formate la școala clasi‑cismului uitat, care îndulcea resentimentele și le frîna, nu se mai zăresc în lumea dezordinei morale occidentale de azi. Adolescența și chiar copilăria, lăsate în voia soartei și a fanteziilor bolnave și lipsite de o educație supravegheată, dau exemplare

stupefiante de anarhie și dezmăț. Bande organi‑zate de băieți atacă noaptea și ucid; moștenind din dictaturile diverse, cămășile, cînd brune, cînd verzi, cînd măslinii, ei au adoptat bluzele negre (*blousons noirs*) ca să dea, ca foștii noștri « mala‑gambiști », o similitudine de ieftină originalitate și un eroism isprăvilor comise și să terorizeze.

O.A.S.‑ul din Algeria și Franța, cu colaborarea dezertorilor din Legiunea Străină franceză, chiar a unor ofițeri — trei din ei erau generali (Jouhaud, Salan și Massu) care nu mai erau nici adolescenți, nici puiandri, s‑au inspirat de la bandiții efebi, — a fost culminarea nebuniei tinerești.

În timpul ultimei mele treceri prin Geneva, pe lîngă spargerile în stil așa‑zicînd obișnuit (vitrine cu bijuterii și Bănci), neștiute altădată, în țara lui Wilhelm Tell, am făcut cunoștință cu o nouă metodă a copiilor de terorizare. În cîte o prăvălie, bine asortată cu lucruri scumpe, se prezìntă un grup de mucoși, întră și dau drumul dintr‑un sac pe masa casieriței unei grămezi de șoareci care fug care încotro, în biurou. Perso‑nalul obișnuit feminin, speriat, o ia la fugă, pe cînd *les fils à papà* se aprovizionează cu mărfuri din belșug. « Fils à papà » pe franțuzește se cheamă copiii de bani gata, toți cîți au fost prinși de poliție și încarcerați, aparținînd unor familii înstărite și uneori purtătoare de nume aristocra‑tizate, bănuite a le fi dat odraslelor măcar educația cuvenită. Putregaiul urcă toată ierarhia.

Profesorul Ralea atribuia pe drept cuvînt pînă la un nivel oarecare demoralizarea, extravaganța și destrăbălarea criminală a tineretului occidental nu numai absenței de educație, dar unei lungi serii de factori, ca lipsa de locuințe. (După o statis‑tică municipală apărută recent în presa franceză, sînt cîteva zeci de mii de nomazi iremediabili, cu ce au pe ei, prin orașele Franței, nemaivorbin‑

du-se de mizeria țărilor cu familii dormind pe străzi și cu miliardari în franci și dolari din pretutindenea pretins civilizată. Nu e de ajuns un WC de porțelan cu *tout à l'égout* și robinete, ca starea de sărăcie neagră și de agonie să fie numită, în cancelarii, civilizație, cultură.)

Cît despre tinerimile avute, educația le-o fac filmele catastrofale și revistele bogat ilustrate, preocupate de intrigile de culise, de amanții artistelor de cinematograf, de împărechierile scandaloase.

Nu mai pusesem piciorul în pragul Universității întemeiată de Jehan Calvin și Théodore de Bèze, de șaizeci de ani... Tresărind pe treptele de piatră, cu tinerețea mea de braț, m-a încercat o sfială. Îmi venea să întreb, cu mîna pe clanță, ușa: Mă mai cunoști?

Ușa nu-și aducea aminte, dar dacă s-ar fi dezvelit toate urmele de umbră ale mîinilor, rămase pe clanță, aș fi dat și de tiparul meu, pe undeva, pe dedesubt. Citeam cîte trei-patru volume pe săptămînă, ca să-mi micșorez ignoranța și să împlinesc golurile adînci din educația școalei, împărțită alternativ între carte și o muncă salariată.

Citeam la un pupitru, într-un rînd întreg cu despărțituri repetate pe sticlă. Am fost un student al « Universităților » lui Gorki... Alături de boxa mea citea o studentă rusă, salutîndu-ne cu un surîs la sosire și cu altul plecînd, la închiderea sălii de lectură.

Era cam prin momentul cînd fiica unui mare demnitar al marelui imperiu, revoluționara Tatiana Leontiev, împușcase, într-un mare restaurant din Basel, pe țarul Nicolae al II-lea în persoana unui oarecare negustor, mi se pare Müller, semuit cu împăratul și semnalizat din eroare. Am pierdut

memoria anului, dar am asistat la purtarea Tatianei, arestată, de-a curmezișul patriarhalului oraș, pînă la închisoarea Palatului de Justiție, între jandarmi. Pe atunci eleganta uniformă a jandarmeriei geneveze se distingea prin pelerina neagră (cu carabina dedesubt) și chivăra bicornă napoleoniană.

Pe laturile străzii Carouge, mii de tineri, sosiți de prin toată Europa, sărbătoreau presupusa moarte precoce dar în mers, a crîncenului absolutism, și pe executoarea lui, din miile lor de voci... Geneva întreagă, în emoție, era ostenită de pogromurile din Galiția și deportările siberiene. Auzeam plînsete cu lacrimi, urale, aplauze și injurii.

Îmi aminteam intrînd și de calitatea mea de *audient* la cursurile și conferințele care mă interesau. Sosisem în Geneva prin Fribourg, frecventînd altă bibliotecă, a Universității catolice, recomandat rectorului arhiepiscop Dominique Jacquet, generalul, după terminologia vaticană, al Jezuiților din nordul Europei, combătuți în *Provincialele* lui Blaise Pascal, Jansenistul de la Port-Royal. Citisem și acolo un an întreg alături de misionarii « frères Jésuites » dominicani, benedictini, franciscani, care purtau în cap matematicile și chimia, și pe pingeaua sandalelor pulberea continentelor străbătute. Cu un abate cordelier începusem, — alef, bet, ghimel, dalet, — deslușirea ebraică.

Aci, în aulă, pecînd vorbea profesorul de psihologie român, identificam locul de scaun, de unde am auzit graiul lui Richet, al cancerologului Poirier, al lui Claparède, azi de bronz la una din răspîntiile Genevei.

Văzîndu-mă prea atent, Poirier m-a întrebat: « Dumneata studiezi medicina? » — « Nu! » — « Atunci de ce mă urmărești cu atîta luare-amin-

te? » — « Fiindcă vorbiţi frumos. » — « Vrei să-mi faci o plăcere? » — « Cum de nu, domnule profesor! » — « Atunci, dacă mai vii la conferinţele mele, să te aşezi în acelaş loc. » — « Am înţeles, domnule profesor. »

Probabil că ceea ce se întîmplă mai întodeauna oratorilor, că-şi aleg vorbind un cap simpatic la care se uită mai însufleţiţi, fostul celebru cancerolog şi-l alesese pe al meu.

M-am ţinut de vorbă.

Pe Jaurès, şef al socialismului francez, îl ascultasem în sala Victoria Hall, unde un mare orator, Franck Thomas, care-şi propaga nuanţa lui personală de nouă doctrină protestantă, îşi începea prelegerile admirabile prin intonarea pe orgă, în corul publicului din sală, a bărbătescului imn al lui Martin Luther, *C'est un rempart*. . .

Caracteristica fizică a inspiratului orator era ciudată. Urît ca dracul, cum spunem noi, cu ţăcălie ca de cînepă ciuntită şi strîmb la făptură şi faţă, după cinci-şase vocative inspirate peloc şi rostite leneş, se transfigura într-o frumuseţe a chipului, candidă.

TABLETĂ DE ÎNTOARCERE

În cîteva săptămîni de spital, m-au ajuns pînă-n Geneva toate acele zvonuri, care au împuiat, ca nişte limbrici ai gurii şi ploşniţe ale urechii, părerile despre om ale bucureştenilor mei. Vechea «opinie publică » a zdrenţelor de convingeri şi noţiuni, citată odinioară de atîtea ori, ca un criteriu, mi-a mai dat o dovadă de permanenta ei superficialitate. În absenţa unui sentiment stabil şi a unei preocupări fertile, lăbărţat şi fără matcă, spiritul merge pe de lături şi face mocirlă şi mormoloci. Am identificat şi broaşte mari, broscoi intelectualizaţi.

Imitînd pilda unor niscaiva sportivi cu biceps şi ceafă, ori a unei actriţe la criză, hotărîtă să dea Hollywoodului un nou exemplar de genialitate cu fustă, s-a spus, şi spusele s-au lăţit, că am. . . fugit. A fugi! A fugi de unde? Din căminul tău. Şi a te duce încotro? Să-ţi părăseşti brazda, grădina, bordeiul, cazmaua, cîinii şi pisicile, prietenii tăi buni şi de toată nădejdea, şi să te instalezi la o răspîntie de bulevarde internaţionale, cu o flaşnetă politică, cerşetor de milă şi metec dispreţuit caritabil.

E de neînchipuit, dacă nu ai trăi-o, omniprezenţa facilităţii de variaţie, de împărechiere şi despărechiere, de rupere, de înnădire şi deznădire, şi de divorţ de sine şi de propriul tău trecut. . . Fotografii à la minut. . . S-ar putea ca un copac al pămîntului tău să se dezrădăcineze şi să alerge,

pribegind să se mute, ca un mucegai de ciupercă purtat de vînt, cu trunchiul și ramurile lui, cu mugurii și cuiburile lui, într-alte ținuturi? Poate fi furtună, necum adierile capricioase ale stihiilor neliniștite în stare să-l zmulgă, crescut și împuternicit, din rărunchii lui? Cînd nu mai rămîne nici țărîna, cu vocile îngropate într-însa, să te cheme șoptit, cine și ce ar putea să-i mai dea ființei sufletești echilibru?

Nostalgia nu e numai un titlu de poem. Ea se răzbună împotriva minții deraiate. Ți-e dor și de ceea ce ți-a fost urît acasă, devenit din depărtare delicat și scump.

Această sensibilitate nu și-au putut-o pierde nici compatrioții fugiți de-a binelea și într-adevăr, unii din snobism și alții din sinceritate naivă, după o iluzie și o fantomă. O ciudă a dezamăgirii mîhnite îi pervertește pe cei mai puțini la inimă și mai cîrcotași în limbaj, să certe țara, că milioane de plugari nu s-au lepădat de ea, ca să chelnărească la indiferența magnanimă a « marilor amici », cu șervetul diplomatic pe braț, în restaurantul de consumație a nervilor, și a răbdărilor uscate, unse cu cacao mondial.

În timpul spitalizării, călușarii noștri au jucat la Berna în straiele lor de ciobani și cnemida ancestrală, cu bățul de adunat oile rătăcite la turmă, ridicat peste căciuli, hăulind și zvîcnind pe bîte. Bernezul, mai zgîrcit și mai rece în elogii decît romanzii din federația lui, nu se entuziasmează ușor. Totuș tropotele și ovațiile mărturiseau delirul unui public ieșit din fire. Furnicate, palmele nu s-au putut ține pe genunchi. . . S-a remarcat, cu emoție, un rînd de spectatori plîngînd în hohote, cutremurați: românii, refugiații, amăgiți de bună voie sau din eroare de judecată.

Medicii mi-au adus ziarele din cantoane, relatînd impresia nemaicunoscută între Alpi, de la spectacol, și mi-au cerut comentarii. Le-am explicat obiectiv profesorilor, savanților și păstorilor reformați, din cele vreo trei clinici prin care am trecut, cu nevasta, Paraschiva, și cu Mitzura, fiica mea, că una din preocupările majore ale guvernului nostru actual este să caute și să promoveze talentele necunoscute sau ținute ascunse în pizma profesională, din popor: muzică, teatru, dans, poezie grăită, meșteșug de scoarțe și covoare, de cusături, împletituri, ciopliturі și crestături în lemn. Le-am povestit despre gustul înnăscut al țărăncii noastre pentru podoabele frumoase și munca de frumusețe. Naiul (*La flûte de Pan*), uitat, după Homer, și de către eleni, dar la noi viu și tînăr, a transfigurat spectatorii. Cămeșile, iile, fotele, brîiele, catrințele, ale ochioaselor noastre oltenci, și chipeșii noștri flăcăi, i-au înfrigurat. Din nefericire șwitzerii rămăseseră aceiași neinformați de acum cincizeci de ani, de pecînd am trăit printre ei. Cel mai documentat, cel puțin în privința timpurilor istorice, era un preot catolic francez, care vizitează zilnic bolnavii din spitale și închisori, abatele Albert Féraud, în vreme ce un domnișor filosofic de-al nostru scrie, negru pe alb, la Paris, că cea mai mare dintre nerușinările lui este să fie român, insultîndu-ne astfel muma, mama noastră a tuturora, bătrînă de două mii de ani. . .

Mă întrebam ce-a făcut și ce face Oficiul nostru de turism, O.N.T., care, după cîte știam, sleiește destule fonduri și nu realizează nimic. Evident, dacă aș fi fost mai prevăzător și mai inteligent, aș fi întocmit o broșură cu imaginile feluritelor splendori ale țării și poporului nostru, pentru

a opune imensei literaturi de hărţi, prospecte şi cărticele, în hoteluri şi gări, distribuită călătorilor străini, realităţile româneşti înnecate în ficţiuni şi calomnii de ignoranţă.

Plecînd din Bucureşti, luaserăm, în marginea putinţelor pecuniare, pentru cadouri de spital, cîteva petice, străchini, ploşti decorative. . . Dacă le-am fi dat briliante şi mărgăritare, consternate, surorile îngrijitoare n-ar fi fost mai fericite. Diaconeasa Ady a izbucnit în lacrimi, nevenindu-i să creadă că darul e meritat şi că e pentru dînsa. O prăvălie românească, sau un raion de mare magazin, servit de romînce îmbrăcate ţărăneşte, ar eclipsa strălucitoarele vitrine de *nylon* din rue du Rhône, şi la prestigiul căpătat s-ar adăoga valuta atît de scumpă pentru noi, a francului elveţian şi a inaccesibilului dolar.

Iată-mă în carne şi oase, — şi cerneală, — întors acasă. Ar fi trebuit să mai stau în tratament şi observaţie medicală cîtăva vreme, dar înnainte ca insinuarea şi clevetirea, care începeau să prindă prea mult corp şi să crească, între îndoială, bănuieli şi aluzii, uneori directe, am fost nevoit să-l întrerup la netimp. O viaţă de aproape optzeci de ani de ceea ce aş putea numi probitate profesională începea să fie mînjită. Prea puţină lume îşi păstrează substanţa necesară unei trăiri interioare sau se străduie să şi-o agonisească. Lumea vrea dezordine, circ şi clovnerie morală. După şaizeci de ani de nas în cerneală şi manuscris, îţi vine să-ţi arunci uneltele la hazna. O poză a familiei, luată în gară, la sosire şi publicată de un ziar, s-a zis că e « trucată ». S-a mai zis că am fost aduşi arestaţi. . .

La două săptămîni de la sosire mai primesc încă vizite de asigurare că sînt eu şi că nu e altul. Primesc şi consolări: « Lasă, nu lua în seamă. Lumea e proastă, meschină şi rea. » De acord. Însă această lume meschină, proastă şi rea mă chinueşte, zi de zi, de trei sferturi de veac.

Acum cînd semnez, sînt înfuriat că n-am rămas acolo, de unde m-am întors.

1957

NICEVÒ

De la al cincisprezecelea etaj te uiți în Moscova ca într-o hartă.

Vasta piață cu trei gări mari pe margini, din cele nouă cîte are orașul pentru lungile călătorii peste meridiane și paralèle, se pierde îngustată într-un fond gălbui de clădiri, pe măsura și scara gigantismului împrumutat de la proporțiile Uniunii. Dacă ai învîrti o dată globul, reprodus în carton aci, pe masa de scris, dimensiunile, ajunse sus pînă-n Pacific, sporesc în jos pînă la și dincolo de Himalaia, unde cetatea Everestului poartă pe poale, către mările din sud, popoare, state și civilizații, multe defuncte și subit înviate, sporind și mai mult întinderile influenței ideilor Republicii revoluționare.

Dacă Uniunea are două sute de milioane de oameni și China șase sute de milioane, miliardul se împlinește cu cele cîteva sute de milioane ale Indiei, și e mult depășit cu sutele de milioane arabe, care în Asia și pe coasta Africii își ridică stindardele naționale, călcate în picioare de negustorii colonizatori. E de mirare că sîngele uscat în faldurile lor s-a încălzit și renaște roșu?

În stînga pieții, gara de Siberia e un castel medieval cu turnuri, răzimat în monumentalitatea lui de suprafețe, depresiuni, curbe, exagoane și bolți, fericit armonizate, pe brîuri de o paletă succesiv variată, degradată și stinsă, verdele palid,

cenușiul albastru, cărămiziul vînăt, de zambilă. Mii, zeci de mii, sute de mii de gîngănii, în cete, șiruri și gloate, puncte din ce în ce mai mici, în zarea Pieții Comsomolului, populează trotuarele în permanență și se strecoară prin procesiunile compacte ale miilor de mașini în viteză. Niciodată niciun accident, cu toate că în huruitul de zi și noapte al circulației claxonul e interzis și automobilele sînt mute.

A! ce frumoasă noutate! Un cal! *Bonjour!* pe franțuzește. E-așa de mic de la fereastra mea! Dar ce mai dolofan vesel de căluț! Uite-l cum vine-ncoa, sigur de el, nesperiat de motoare, ca la el acasă, înhămat, cu cercul respectiv deasupra grumazului, la o cărucioară de mai mare dragul, încărcată cu mingi verzi de varză. Îmi pare rău că a trecut prea iute. N-o să-l mai văd niciodată. Pitic și sprinten, părea să vie de pe la noi, teleormănean, de pe la Roșiori. Parcă mi s-ar ivi o lacrimă în creion... Să-ți fie rușine... Ți-e dor de țară, băiete...

Nu știu cum a ieșit din proiectul hotelului în care stau, ridicat în cer ca o săgeată, un fel de biserică bizară. O dată un hol, apoi al doilea hol, și mai mare, și el monumental, și în sfîrșit un al treilea, mai strîmt, cu bronzuri de iconostas, altarul ascensoarelor pe douăzeci de etaje. De două ori pe zi, după avioane și trenuri, holurile sînt aglomerate de mii de geamantane. La Moscova totul intră în expresia unității mia. O mie de geamantane pleacă, o mie de geamantane sosesc. O misiune iese, o delegație intră, o croazieră tabără flămîndă pe restaurant, trei sute de excursioniști fumează nervoși să le vie rîndul. O sumedenie gălăgioasă, strînsă cu aparate de filmat într-unul din unghere, face tărăboi gutural: italienii. Indonezienii sînt calmi. Arabii, egiptienii, afganii, belucistanezii, îmbrăcați *à l'européenne*, se

cam simt jenați pe la unele subsuori. Demnitatea și politețea chinezilor sînt simpatice și dulci; ochelari și ochelari: oamenii aceștia mărunței citesc de șase mii de ani, pecînd alții, astăzi mai pizmuiți, se legănau în coadă prin păduri. La ambasadă, un chinez, care se pregătea să se ducă la noi, la Sinaia, inteligent, spiritual, afurisit și elogios, ne-a spus într-un discurs că împărăția dragonului, care știe tot de la Buda și Confucius încoa, are de învățat de la România.

Moscova primește cîte zece mii de vizitatori pe zi, toate semințiile pămîntului. Tăcere! Trece prin hol frumoasa indiană. Are un semn roșu în mijlocul frunții, probabil e maharagioaică. Distincția superfină a doamnei cu văluri negre și albe, pe un trup de-o eleganță consternantă, amuțește și pe italienii gălăgioși ca într-un tîrg de portocale. A lăsat după ea, cu ochii ei de icoană, o dîră aeriană învolburată, ca o barcă pe apa lină.

Planeta noastră, pe care elinii o numiseră Gheea, s-a axat cînd pe Atena, cînd pe Roma, cînd pe Paris, cînd pe Berlin, cînd își căuta un echilibru la Washington. Punctul de gravitate s-a deplasat. Axul s-a mutat la Kremlin. Cernîșevski, vizitat ieri în piatră, la un muzeu, scrisese în temniță cartea lui: *Ce-i de făcut?*.

Se pare că diplomația anglo-saxonă trebuie să răspundă rusește: *Nicevò*. Adică, nimic.

7 septembrie 1956

DIN NOU DESPRE MOSCOVA

În notele precedente, creionul încerca să desineze în decalc liniile de arhitectură ale Moscovei innalte și priveliștea ei dintr-un al cincisprezecelea etaj. Încă nu s-au desprins de ochii, trecuți de două mii de kilometri prin toate peizajele, și întorși acasă, vastele încăperi ale capitalei sovietice, cuprinse între zările depărtate. În fluviul alb de focuri ale nopții de pe bulevarde, se varsă, din toate părțile ținuturilor fără sfîrșit, rîurile și pîraiele de puncte și lumini, venite de peste ultimele orizonturi. S-ar fi crezut că bolțile de sus și-au lăsat pe pămînt păinjenișul de stele, străbătut de-a lungul de un șir fără capăt de globuri, repetate în sumedenii de exemplare ale lunii și satelizate de miile de candele în fugă pe asfalt. Unitatea începe aci de la mie, și adeseori unu sovietic înseamnă milion. Valuta raportului și proporției derivă de la Atlas și Prometeu, compatriot de Caucaz.

Trei din cele nouă gări ale Moscovei, ca și una subterană, a monumentalului metrou, ocolesc Piața Comsomolului. Pe galerii cu perspective nemăsurate, metroul trece prin vreo douăzeci de gări îngropate, de-o rară eleganță, nicinna la fel cu cealaltă. Marmura, statuile, vitrourile, monumentalitatea și mozaicul ornamental fac din ele niște caracteristice opere de artă. Uite cum pleacă de lîngă noi, în univers, trenurile de miazănoapte,

de răsărit și de sud. Podul din fața creionului, edificat deasupra pieței, cu zeci de mii de oameni, cît chibritele, în continuă mișcare, e străbătut în două direcții opuse de lungile vagoane cu loco-motive sau electrice, în vreme ce cataracta de automobile trece pe dedesubt și se învolburează.

Întoarcerea mareșalului Voroșilov din Finlanda s-a făcut prin gara Leningrad. Cei care mai cred în conflictul continental de neînlăturat, puteau să vadă procesiunea de două ore, mașină după mașină, sutele de mașini ale procesiunii de întîm-pinare. Steagurile triunghiulare americane, en-gleze, franceze și ale tuturor Statelor reprezintate de ambasade, fluturau pe radiatoare, dimpreună cu numeroasele drapele ale Asiei, pe coridorul dintre două fronturi de public, grămădit în ordine pe parcurs, fără urale, într-o tăcere de popor reculeș. Cortegiul păruse infinit. Nici poliție, nici armată, nici cavaleria cu sabia scoasă, nici uniformele care străjuiesc tihna tulburată a majes-tăților imperiale și regale, terorizate de năluci. Un norod solidar cu șefii lui, foștii martori în acțiune ai evenimentelor crîncene de război și urmașii lor, oțărîți de primejdii și răsplătiți cu izbînzi. În ținutul dintre Moscova și Ungheni crește iarba pe morminte și retranșamente.

Personajele indicate de un plaivaz grăbit, ca niște siluete, savanți, generali, dascăli, miniștri, scriitori și actori, politicoși, atenți, amicali, nu sînt o èlită lipsită de contingență cu milioanele de cetățeni ai capitalei Uniunii.

În Kremlin s-au arătat bărbații, în imensa poli-clinică a orașului ospitalitatea și omenia aparțin femeilor, medicii sutelor de specializări, cabinete și laboratorii, fiind în majoritate femei. Ele răspund bolnavului cercetat, tinere, frumoase și grave, cu un surîs: « Nu trebuie să te sfiiești. . . În fața dumitale, noi nu sîntem femei, ci medici și prieteni ai dumi-tale, iar dumneata nu ești pentru noi un bărbat, ci un bolnav și un prieten. Ai încredere și nu ne ascunde nimic. Că ești străin sau dintre ai noștri, totuna ni-i, nu facem deosebiri. Te sfătuim să te internezi într-o casă de odihnă dintr-ale noastre, ești bine-venit. Ai tot ce-ți trebuie, cameră frumoasă, grădină, serviciu, masă bună, biblio-tecă, deși tratamentul dumitale e să nu mai citești și să nu mai scrii. La patruzeci de kilometri de Moscova ai la-ndemînă confortul trebuincios, într-o liniște dulce. Dar preferi să venim noi la dumneata acasă. Venim bucuros și te ajutăm cu toate mij-loacele noastre, dar cu eficacitate redusă. Parcă te-ai gîndi, după cum simțim, la scumpetea me-todelor noastre. Nu ne cunoști. . . Totul e gra-tuit. »

Asemenea atitudine nu vine numai de la Uni-versitate, unde într-o camaraderie simplă și ini-moasă trăiesc optsprezece mii de studenți cot la cot, zi și noapte, timp de cinci ani, cu două mii de profesori. Vine de la natură. Numai una din universități, a lui Lomonosov, e o cetate bogat prevăzută cu tot necesarul unui oraș intern, și unii studenți ar putea să nu cunoască nevoia să iasă din ea, în timpul studiilor de cinci ani, nicio zi. De la sălile de studiu pînă la cele de spectacol, nu le lipsește nimic. Starea morală a învățaților și a învățăceilor e o reproducere în mic a stării poporului întreg. Opt milioane de oameni sînt un popor, nu o fracțiune răzleață. L-am urmărit pe stradă, în teatre, restaurante și parcuri, în autobuze, trenuri, biurouri, în salopetă și haină de prezintare, pretutindeni. Fiecare ins își gîn-dește problema lui de intelect, serios și adîncit în sine.

O disciplină consimțită domină viața tuturora, în parte și colectiv, și cartea face parte continuă din ea. Citește între două stații de troleu călă-

torul, citește omul de serviciu, citește după client bărbierul, citește fata de la lift, manipulînd butoanele de etaj, citește chiar femeia de la instalațiile de porțelan, respectuoasă cu cei care intră și ies, ca doctorițele, ca profesoarele, ca toată lumea. Disciplina cugetului nu se dezice nicăieri. Străzile sînt curate ca o gospodărie bine și minuțios îngrijită. Am căutat un muc de țigare, să-l văd pe jos. Moscovitul, cînd și-o fumează, o duce în mînă s-o arunce în urna din apropiere; sute de amfore se înșiră din loc în loc pe uliți.

Trotuarele pretutindeni sînt prevăzute cu cabine telefonice publice, cîte patru-cinci la rînd. În locurile mai populate de public, numeri cîte douăsprezece-cincisprezece cabine alăturate, nepăzite de nimeni. Un străin sosit caută o adresă, o persoană; în chioșcul de peste drum îl servește repede cineva, apelînd la nevoie și la arhivele miliției.

« Așteptați două minute. Persoana de care întrebați a plecat din Moscova miercuri și se înnapoiază din Nijni-Novgorod peste zece zile » — sau: « Vă așteaptă diseară, la restaurantul chinez din strada cutare, numărul cutare, autobuzul numărul patru. Vă dați jos la stația din colț, pe dreapta. » Nu zbiară, nu răcnește, nu urlă, nu se bosumflă nimeni. Agentul de circulație, postat la mare distanță de agentul celălalt, apare în dreptul mașinii oprite la linia curmezișului albă, salută pe șofeur și-i atrage atenția, fără să-l înfrunte: « Tovarășe, ai depășit-o, bagă de seamă ». Salută și pleacă. Carnete, însemnări, amenzi, ceartă, înjurături, « stai să te învăț eu minte », « dobitocule », « măta », « băga-te-aș » nu se cunosc. Salută și șofeurul și răspunde înțelept: « *Harașo* ».

Impresionează interesul poporului de la muncă pentru muzee și expoziții de pictură, ticsite în toate zilele, pînă la refuz. De notat că pretutindeni intrarea se plătește, muncitorul își rupe de la gură ca să-și satisfacă patima de lucru frumos. Luvrul din Paris împrumutase Moscovei vreo două sute de tablouri, pentru a fi văzute de publicul sovietic. Dinaintea lui Ingres (*La Source*) și a lui Millet (*L'Angélus*, *Les Glaneuses*), am găsit aglomerații dense de popor, consternate de admirație și nemișcate cîteva ore, neputînd să se despartă de tablouri. Costumul trăda pe muncitorul de uzină, care între fabrică și domiciliu face un popas. Ticsite de aceeaș lume anonimă dar omniprezentă sînt și sălile de spectacol. La cinematografe, între două filme, publicul se bucură de o sală confortabilă de lectură, cu mese, scaune și canapele, ascultînd și muzică radiodifuzată sau orchestra, dintr-o despărțitură a sălii de așteptare, în fotolii.

Am căutat în sutele de mii de oameni, într-adins, ochiul provocator și injurios al lichelei, acel ochi care te linge sau te scuipă, mascul sau femel, pe care îl întîlneam odinioară în manifestările noastre spirituale, politice sau puturos amoroase, la București. Mi-a fost cu neputință să-l găsesc. Și n-am întîlnit nicio javră și niciun lingău.

21 octombrie 1956

LA LENINGRAD

De vreme ce, în lipsă de mijloace exact interpretative, desinatorii au adoptat pentru portretele instantanee formula « văzut », — Poincaré *vu par* Sem, sau Briand *vu par* Capiello, — elasticitatea participiului *văzut* se poate întinde (și de ce nu?) și la localități. A vedea ceva sau o fracție din ceva sau prea puțin din ce ți se pare că ai văzut scutește unele insuficiențe ale spectatorului.

Asemănare sau neasemănare, Moscova trebuie privită din profil și Leningradul contemplat în perspectivă. Actuala capitală de turnuri se-nnalță în zigzag, pecînd fosta capitală, a lui Petru, ține, pînă la Marea Finică, orizontală. E just să se spuie « pînă la mare », întrucît Petrodvorețul, clădit chiar pe golf, în zarea cetății Kronstadt, paznicul coastei baltice, e ca un salon de frumuseți, subt cerul liber, în prelungire, al vechiului Petersburg și al faimosului Ermitaj al Ecaterinei.

Ceva mai mult. Unui carnet de note ca al schițelor verbale, de față, nu-i este oprit nici să se repete, impresionat de aceleași aspecte, în nuanțe felurite.

Deci, într-o zi cu soare, pîndită între cîte cinci-șase ploi alternative, am scos un bilet din Moscova pentru șase sute de kilometri, cîți o separă de Leningrad. Nu te poți întoarce acasă fără să-l vezi, mi s-a spus de sute de ori. E perla Nordului nostru. *Vedi Napoli, e poi muori*. M-am

consultat cu infirmierele, mama ficei mele și fica mamei sale. Mergem?... Să mergem!

Și pentru că medicii noștri și medicii de-acolo i-au interzis omului ce mai fusesem trei plăceri întîrziate: avionul, muntele și marea, călătorii au plecat la Leningrad cu trenul. Pentru eventualități insolite, erau însoțiți de un geamantan de leacuri în ambalaje cochete, ca de parfumerie, cu titluri de poeme și pseudonime de dansatoare: Heparina, Carena, Benerva..., un întreg afiș de stagiune pentru reprezintațiile de posibil adio...

În gara vastă, suit pe soclul înnalt, vorbea cu mîna întinsă Lenin, în persoană de bronz, povestind pe șoptite faptele revoluției de acum vreo patruzeci de ani. Mulțimile nu-l mai uită. L-au iubit. L-au ascultat. Îl iubesc și astăzi și-l ascultă.

S-ar fi putut bănui că florile de la picioarele statuii aparțin municipalității, îngrijită de întreținerea memoriei lui, dar dezordinea grămezilor de buchete, culcate unele peste altele, nu indică o preocupare decorativă și ornamentală a unui serviciu public organizat. Cine pune atîtea flori? am întrebat. Poporul, răspunde însoțitorul. În toate zilele vin alte flori, și nu din oraș numai, din provincii, aduse de muncitori, țărani, intelectuali. O logodnă cotidiană a marelui revoluționar cu mireasa lui, cu țara lui... Florile fără nume în botanică, unele sărăcăcioase, și de pripas, dar cu atît mai de preț, galbene, vinete, roșii, albastre, aduse uneori de la sute de poști, veștede și stropite la fîntîni prin monumentalele gări ale fostei împărății. Într-adevăr, scoborîse din tren și o femeie în ciubote, care, după asemănare, părea să sosească din marile depărtări, cu ofranda ei, un mănunchi de iarbă îmbobocită. POPORUL, în Uniune, nu e o ficțiune exploatată demagogic,

e o realitate concretă. Cînd un demnitar zice «poporul», se scoală de pe scaun, și cînd poporul zice «Lenin», se transfigurează, ca la cuminecătură, solidar cu sine și cu el. Unica genială personalitate trăiește în milioanele de oameni: sinteza lor. Aureola, ca un curcubeu al omului acestuia deplin împlinit și în perpetuitate, circulă vie între popoarele Uniunii.

În biblioteca hotelului aninat de Inturist pentru străini, nu te poți despărți ușor de o stampă, în culori nuanțate, intercalată dedesubtul unei plăci de sticlă a unui biurou. Scena e trăită într-un salon elegant. Personajele sînt așezate unele în fotolii, altele sprijinite în coate, pe spate, trei rînduri de vîrste, trei generații, ascultînd uimite un tînăr, încins peste cămașa albă, *à la russe*, cu clasica națională curea. Cizmele îi trec peste genunchi, și din jilțul luxos, în care stă, gesticulează demonstrativ, cu mîna osoasă și fină. Tînărul e Gorki, la vreo treizeci de ani, fostul pribeag prin negurile de mizerie ale Rusiei țariste, acum scriitorul cu nume european.

Pe unul din canalurile Nevei, «Griboiedov», vîrîtă în marginea lui, străjuiește apele de Bobotează catedrala cu trei intrări împrejur, opulentă și simbolică pentru timpurile noi, a Învierii. Rusia mare e încă, prin urmele trecutului păstrate cu grijă de Revoluție, o țară cu mînăstiri, biserici și paraclise. Se mai văd însă și urmele de schije ale primelor salve ale navei, ancorată, mărturie, mai departe, care a dat acum treizeci și nouă de ani semnalul răscoalei, cu tunurile îndreptate spre palatul imperial. Deasupra ușii laterale din stînga, într-o jumătate disc de frontispiciu, suie Calvarul pe genunchi, cu crucea în spinare, cel ce spunea: «Iubiți-vă unii pe alții». E cel mai frumos mozaic din cîte cunosc.

Stranie încrucișare a destinelor, în strîmtoarea de cîțiva coți din latura Învierii: ieșind de la liturghie sau de la utrenie, noaptea, mi se pare, țarul Alexandru al III-lea a murit sfărîmat cu caleașca lui cu tot de bomba unui student, — sfărîmat și el, — cu cîteva minute înnainte de a semna întîia Constituție consimțită norodului rus și care-l aștepta caligrafiată pe masa lui de lucru, din palat, în 1894...

Un pitoresc specific caracterizează capitala lui Petru și Lenin. Mai puțină trepidație decît în Moscova încordată, zgomotul în surdină, populație mai negrăbită, de abia de patru milioane, o liniște plutitoare, probleme mai voalate în priviri. Nivelul în arhitectură, armonizată pe croiala voită și începută de ctitorul ei, omogen, nu depășește cu vîrfuri și turnuri-săgeți linia calmă și odihnitoare a perspectivei. Orașul are o psihologie lăuntrică, discretă, o etică de substanță, o catifelare. Fațadele, amplificate cu gust pînă în fundul, vizibil ca un punct, al grandioaselor bulevarde. Poate că secretul atitudinii în clădiri și oameni nu e străin de influența tezaurelor de artă ale incomparabilului Ermitaj.

S-ar zice că bărbații aceia tăcuți, măsurați la pas, cu femeile acelea grave, din parcurile mai luminoase decît în Moscova energică, severă și tumultuoasă, nu sînt autorii giganticei revoluții, pornită de-aci, de la Neva și din vasta piață a tronului teocratic absolutist din fața dumitale, emoționat de tot ce-ai văzut în pinacoteca fostelor edificii împărătești de iarnă, care înconjoară cîmpia de asfalt cu columna din mijlocul ei, emoționat și de tot ce zărești în transparențe. Revoluția s-a sedimentat, sîngele a fugit; jertfele au fost uitate, eroismul trăit nu bate-n tobă, victoriile au fost cîștigate cu simplicitate. Parcă niciunul din luptătorii cunoscuți, în viață nu a trecut prin flacăra

şi jarul unor încleştări fără comparativ. Poporul ăsta, dintre Baltica şi Alasca, e un ocean fără fund, deasupra molcom şi rece, dar înnăuntrul căruia zvîcnesc făgăduinţe şi puternicii nemăsurate şi noi.

Poporul ăsta e prietenul nostru.

11 noiembrie 1956

TABLETĂ

Sorbonna, Universitate seculară la care Europa cît şi celelalte continente, de la fondatorul ei Robert de Sorbonne (sec. XIII), s-au adăpat din strălucirile spiritului francez.

În piaţa cu acelaş nume se ridică monumentala clădire a Universităţii cu delicata ei patină catifelată. Jurîmprejur subt aripile ei materne *(alma mater)* se înşiră variatele Institute subalterne.

Peste drum, Institutul de Studii Române. Ne aşteaptă domnul Alain Guillermou, profesorul plin de iniţiativă, ştiinţă, răbdare şi dragoste al celor vreo treizeci de studenţi francezi şi streini, veniţi la specialitatea graiului romînesc, literatură şi filologie.

Intrăm în clasa lui. Emoţionaţi şi studenţii şi vizitatorii. Vorbim de-a dreptul româneşte: « Bine aţi venit! » — « Bine v-am găsit! » — glasuri împestriţate: unele mai timide, altele mai rostite. Emoţia e generală.

Profesorul vorbeşte despre începuturile lui de limbă românească. Studenţii traduc în auzul nostru, pe cartea deschisă, *Duhovnicească*, *Cîntec de adormit Mitzura*, care, prezentă, la îndemnul surîzător al profesorului Guillermou, şi-a recitat pe mai şoptite propriul ei cîntec de adormit. . .

Paris, 2 martie 1964

BUCUREȘTI—PARIS

Acum vreo șaizeci-șaptezeci de ani, o boieroaică din București descoperise stupefiată, întoarsă acasă, că francezii vorbesc... franțuzește. Ideile nu i se împăcau deloc bine cu concepția că limba franceză se mai vorbește și într-altă parte decît la « Capșa » și pe Calea Victoriei. Primii vinovați i se păreau a fi birjarii: « Hue, cocotte! » — cocota era în general iapa, și franțuzul de la trăsura cu un cal era birjarul, răspunzător pentru ea de toată limba franceză. Desigur că bătăioasa povestitoare din București, avea și formele ei de limbă franceză. Ea zicea benevol « *bonjor* », și « *bonsar* », fără să prea supere urechea. Și chelnerii din restaurante răspundeau « *silvuplè* ». De altfel, nici profesorii noștri de liceu nu perfecționaseră încă graiul de la Paris, cu toate că mulți din ei își făcuseră anii de studii în capitala Franței. Printre cei mai tineri dintre flămînzii de limbă franceză, fără să fim nici dascăli, nici pedagogi, eram și eu, care din nou astăzi, după amar de timp, mă găsesc încă o dată la Paris, unde, în schimb, la Sorbonna, se vorbește românește.

Acum trei ani, studenții parizieni ne-au primit în cea mai frumoasă limbă românească, întîmpinîndu-ne cu « Bine ați venit ». Făcusem cunoștință și cu celebritățile Universității și literaturii franceze, în curent cu gîndirea și literatura românească mai mult ca întodeauna. Alaltăieri, în trenul expres de Paris, am avut plăcerea să cunosc o altă personalitate, un profesor de la Universitatea din Montpellier, care mi-a făcut un tablou de frecvența îndrăgostiților de scrisul românesc la cursurile facultății de limbi romanice: cincizeci de studenți francezi așteaptă să se perfecționeze în vorbirea noastră.

Pe de altă parte, de nenumărate ori mi s-a repetat uimirea franțuzilor care ne-au vizitat țara, că de la vîrfurile Moldovei pînă în creștetele Olteniei, toată lumea vorbește curent franțuzește. Balanța românească se leagănă în Franța pretutindeni, pecînd românii o stăpînesc pe cea franțuzească.

Mă plimbam ieri împrejurul Turnului Eiffel, ca și atunci cînd fusese proaspăt construit, gîndindu-mă la ciudata idee, prezentă probabil și în epoca de clădire, de a ridica peste peizajele franceze o biserică, fără preoți, și alta, dedicată fierului și oțelului mecanic. Vorbind cu însoțitorii mei atît românește, ca acasă, cît și franțuzește, ca în țara Ioanei d'Arc, așezam, prin asociere sufletească, fruntariile românești cu granița franceză. Dacă vecinătatea geografică pare contrarie, hotarul spiritual e acelaș...

VINDOBONA

Bineînțeles, cu totul pe neașteptate, primisem în București o scrisoare a rectorului Universității din Viena, domnul dr. Fellinger, medic și profesor. Spre stupefacția mea, mi se făcea cunoscut că de acord cu instituțiile de cultură germanică « Goethe » din Hamburg și din Basel (Elveția), au acordat literaturii mele românești premiul Gottfried-von-Herder. Am acum pe masa chiliei mele medalia cu figura în bronz — neobișnuit de grea la cîntar — a celebrului scriitor de pe linia lui Goethe, în numele căruia neașteptata distincție mi-a fost acordată. Trebuia să fiu prezent în Universitate, și destul de speriat, ca în copilăria mea școlară, destul de mediocră și niciodată demnă de un premiu, de altfel niciodată rîvnit, l-am primit cu destulă timiditate.

Vasăzică sînt cum n-am prea fost pe listele de sfîrșit de an liceal, afișat la portarul școlilor pe unde am trecut, pe listele de promovați. În clasificarea de pe vremuri eram numai Ion N. Teodorescu, cînd scris de secretarul cancelariei cu *t* simplu și cînd cu *th*, și aveam motive să mă îndoiesc că eram afișat eu ori alt Teodorescu, Teodoreștii fiind, ca și Popeștii, tot mai mulți în fiecare an; silit să mă informez la cancelarie dacă era vorba de mine sau de altul.

De la bietul certificat al unei absolvențe pînă la diploma actuală de pergament, au murit sumedenii de Teodorești ingineri, profesori și medici, și a fost imperativ necesar să-mi schimb numele, ca să ajung să capăt o calificare pe care în toată necesitatea exigentă am impresia că nu o merit nici astădată.

Deci la 30 april m-am căznit să fiu de față la decernarea, cum aș zice, a unui premiu echivalent aproape cu epitaful.

Dar la Viena am trăit o zi de tradiție integral medievală.

Paralel cu festivitatea premiilor, se sărbătoreau șase sute de ani ai Universității. Am defilat intrînd în aula universitară pe dinaintea tuturor portretelor foștilor rectori succesivi de la 1365 încoace: șase veacuri, iubitule cititor. O frumoasă veche deprindere cere ca, după cîte doi ani de rectorat, fiecare titular să-și facă portretul în ulei.

Mi-aș permite o paranteză. În ultimii ani de călătorii prin Europa, vizitînd pinacotecile și muzeele, la o întoarcere acasă am sugerat, într-o tabletă, nevoia morală să fie pictate toate figurile conducătorilor noștri ieșiți din Revoluția Socialistă, și sugestia a fost combătută de interpretarea îngustă a unei realități streine. . .

Aveam și mai avem între noi un mare pictor, a cărui pensulă egalează în valoare pictura clasică olandeză, pe marele artist Isachie, astăzi bolnav și într-o viitoare zi absent dintre contimporani. Și ne gîndim că de pe urma genialului nostru bărbat de Stat și ctitorul noilor noastre timpuri, Gheorghe Gheorghiu-Dej, nu a rămas nicio pictură care să exprime sufletul nereprodus niciodată de fotografia mecanică. Expresia sufletească a feței a dispărut odată cu el.

Bună în peizaje și documentări, fotografia superficială nu intră în tresăririle simțirii și conștiinței, rezervate picturii. Dar și azi sînt două picturi, una a lipsei de talent, zmîngălită, și alta

strictă personalității individuale a talentului adevărat.

Încet-încet or să plece dintre noi cîte unul toți creatorii României de azi.

Acești bărbați au gîndit, s-au jertfit pentru țară, pentru popor și pentru fiecare din noi. Deasupra zbuciumului, suferințelor, răbdării și victoriilor, cîștigate cu sînge, ce punem? Cărți poștale ilustrate?

Am parcurs și noi multele noastre sute de ani fără să cunoaștem chipul cel adevărat al marilor noștri Domnitori. Ce Dumnezeu!?

ACASĂ

Mi-au trecut, alergînd pe dinaintea ferestrei de tren, caravanele dromaderelor pleșuve și turmele de piatră ale Alpilor albi, înghesuite să se oglindească în lacurile albastre. S-au îngînat de-a lungul timpului străbătut, orele măsurate pe cadranele gărilor capitale, înmulțindu-se și scăzînd. S-au pus pe fugă bisericile ascuțite, catolice, protestante, cu cocoșul galic sau răstignirea-n vîrf. Le chemase Papa Pavel al șaselea de urgență, la Roma, pentru confruntarea schismelor și altarelor cu doctrina, trezite din noaptea de pomină, hughenotă, a sfîntului Bartolomeu.

A ținut să mi se prezinte la geam, rînd pe rînd, cîte unul, fiecare pom și copac, cei tineri elegant, cu o reverență. Colo, departe, pădurile clădite adăposturi cerbilor, căprioarelor și șoimilor sihaștri. Fugea și vîntul, cu ziua furată subt văluri subsuoară, într-un convoi de corbi. Somn ușor cimitirului din stînga, cu coifuri în capul crucilor de lemn! În ritmul roților pe șine se descifrează risipit accentul, parcă al *Eroicei* lui Ludwig van Beethoven.

Dar iată ieșind pe neașteptate, din negurile dense, venită să stăpînească împărăția lumii, căldarea de aur gigantă a lunii, desprinsă de pămînt pe scripeții muți ai perpetuității.

— Mi se pare că ne-am apropiat de *Rumänien*, spune pe nemțește germanul din cabina de ală-

turi, și, răspunzînd *Rumania*, englezul consimte: *Yes!*

Într-adevăr, luna solemnă răsărea roșie, de jar, plutea dincolo de granița Curtici, deasupra României. Puteai să nu simți zvîcnind șopîrla inimii răscolite? De altfel România se anunța încă de mai demult, de prin Elveția și Austria, scrisă ROMANIA, mare, pe vagoanele de export. Mai vigilentă decît cărturarii specialiști, direcția Căilor Ferate i-a dat României chivăra jos, avînd grije ca țara românilor să nu devie pentru streinii cu geografia confuză, *Rominia*.

Un acces de capricii, neîntrerupte la el, făcuse pe genialul haotic Niculaie Iorga, ambiționat să-și aroge în toate și pretutindeni dreptul de unicitate, primogenitură și prefectură. El decretase, odată cu înnoptarea fonetică a sunetelor limpezi din limbă, înlocuirea în scris a vocalelor evocatoare, cu o literă nouă în alfabetul latin, un *i* circumflex. Ca și cum n-am fi avut, grăite, destule semivocale semiconsune, și-i mai trebuia condeiului o căciulă de căpătat.

Păstrîndu-se în programul de învățămînt studiul limbii latine, care pentru idee, concizie, logică, expresie, claritate și echilibru, slujește, de la dizolvarea imperiului dioclețian, necondiționat de disciplină, în proza universală de calitate se străvăd articulațiile, eliptice, și arhitectura geometrică din Tacit.

Adunînd, într-o viață întreagă de dragoste cu Latina, toate scrisorile ei, semnate cînd Horațiu, cînd Virgil, și, prin derivație, studii și vocabulare, am în atelierul meu ultimul dicționar apărut în Editura Științifică, pentru învățul tineresc. O întrebare: Cum a fost cu putință să se păstreze, în titlul «Dicționar Latin-*Romin*», sunetul parazit? Și latiniștii tac. Tac și trec? Ce Dumnezeu! Nu înțeleg de ce și-au dat obîrșiile științifice uitării. Ei ar putea să se actualizeze citind inscripția noilor monezi: ROMANA.

De la Geneva la Paris sînt cinci sute de kilometri. Acum șaizeci de ani îi călcam cu tălpile și velocipedul, prînzind la jumătate drum, în Dijon, orașul muștarului cu tarhon. Astădată i-am parcurs, *mutatis mutandis*, călare pe o locomotivă expresă. Pe o șosea paralelă circulau broaștele automobile. Între ultima diligență de atunci, din Fribourg, pînă la mașina pe cauciucuri umflate, e o distanță, a trecut o viață, zvăpăiată între momentan, cotidian, provizoriu și etern. Mai verificînd manuscrisul cîte unei replici din *Avarul* lui Molière, mai silabisind cadența cîte unei versificări fără autor, mai trăgînd un fum puturos din țigarea băută pe nemîncate, mai delimitînd conturele de azur ale cîte unui castel bătut de viscolul războaielor seculare, am ajuns la Paris, Lutetia milenară — *Fluctuat nec mergitur* (Plutește fără să se scufunde) — emblema veche a capitalei franceze: o corabie pe valuri.

Acolo, la Paris, am intrat de-a dreptul în brațele țării, întodeauna deschise, simbolizate în persoana ambasadorului nostru, doctorul Victor Dimitriu, al căruia suflet l-am păscut cu busuiocul și garoafele lui, în ceasurile mele grele, încărcate cu otrava murdară a unor foști confrați, dacă nu de peniță, de bidinea.

Găsii prilejul să crispez aci, sărutînd amintirea, diafana gingășie a medicului ambasador cu o mulțumire de trecut neștiut... Îl supăr? Îl rog să mă ierte. Nici nu-l cunoscusem...

Acum, la Paris, în aristocratica fostă locuință a unei familii de prințese, cumpărată, am dat de acelaș om, invariabil acelaș. A socotit că nu mă înfricoșează prea mult, acordînd un ospăț cu invitații de marcă și reputații, ai intelectualității pariziene. Am stat de vorbă cu el. Azi, presti-

giul României, aş putea să afirm, e grandios. Numai după puţini ani de regim Muncitoresc.

Începînd cu èlitele, popoarele ne salută ţara, privilegiată de un sentiment unanim de acceptare. Mă feresc de cuvintele cu sens admirativ — în Elveţia, Franţa, Anglia, Germania, în tot Occidentul vechi şi nou.

Am întrebat, la masă, pe un editor, care şi scrie şi orchestrează: « Cîţi scriitori aveţi în Franţa? ». Între noi îşi ducea furculiţa la gură preşedintele Societăţii literare *Gens de lettres*.

Răspunsul editorului i-a făcut pe cei dimprejur să pufnească de rîs:

— *Nous en avons quatre mille de trop*: Avem patru mii de prisos.

Cititorul ar putea să rîdă şi el: Trăiesc, aşa-zicînd, la Paris, şi treizeci de mii de pictori bob numărat.

Dar fusese vorba de întoarcerea acasă, nu de duca într-acolo.

Da. La Viena tot milenară: Vindobona, — de asemeni, întîlnire la ospăţul ambasadei cu personalităţile austriace, rectori, scriitori, editori, universitari, doamne în dantelă şi domni în smoching.

Ca şi la Paris: « Trăiască România! Trăiască România! »

Mai alături, peste cîteva grădini, un paraclis: capela românească slujită cu înţelegerea socială a vremilor de azi de profesorul doctor Gheorghe Moisescu, preotul paroh al coloniei de români vienezi, cinci sute de suflete româneşti.

România, cînd ignorată, cînd indiferentă, cînd hulită — în timpuri, şi-a cîştigat la bursa politică internaţională marea valută: respectul de onoare.

Bade Ioane, erai de faţă cu oile şi cu fluierul matale de umbră, trecînd cu măgarul şi cîinii prin zarea ţărilor lui Napoleon şi Mariei Tereza. Sănătate, bade Ioane, şi bucurie!

CUPRINS

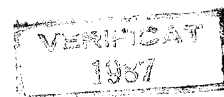
DE PRIN RĂSPÎNTII

Note străine

Redactor responsabil: GHEORGHE PIENESCU
Tehnoredactor: MINA CANTEMIR

Dat la cules 13.03.1967. Bun de tipar 16.01.1968. Apărut 1968. Tiraj 12 180 ex. 1/1 legate. Hîrtie specială cu filigran de 90 g/m². Format 800×920/32. Coli ed. 7,89. Coli tipar 6,75. A. nr. 123 698/1966. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 859-0.

Întreprinderea Poligrafică „ARTA GRAFICĂ"
Calea Şerban Vodă–133, Bucureşti
Republica Socialistă România.
Comanda nr. 102

TUDOR ARGHEZI • SCRIERI • 17